

n'a n'i'yuk

Lengua mixe

Zona Media, Oaxaca

Tercer grado

NOMBRE DEL ALUMNO (A)

ESCUELA

GRUPO

POBLACIÓN

ENTIDAD FEDERATIVA

Este libro de texto ha sido elaborado por el Gobierno de la República y se entrega en forma gratuita a los niños de las escuelas primarias del país.

Los juicios y opiniones de los maestros, de los padres y de los alumnos son muy importantes para mejorar la calidad de este libro. Sus comentarios pueden ser enviados a la siguiente dirección:

COMISIÓN NACIONAL DE LIBROS DE TEXTOS GRATUITOS

Rafael Checa núm. 2 col. Huerta del Carmen
C.P. 01000, México, D.F.

Las obras de arte que ilustran las cubiertas de los libros de texto gratuitos son representativas de las grandes etapas del arte mexicano. Constituyen un valioso respaldo educativo y son motivo de orgullo nacional.

SEP

Libro de texto en lengua mixe de la zona media, Oaxaca.

Elaborado en la Dirección General de Educación Indígena de la Subsecretaría de Educación Básica de la Secretaría de Educación Pública

Autor

Cándido Santibáñez Canseco

Colaborador

Daniel Martínez Pérez

Ilustración y Fotografía

Dolores Cortés, Edmundo Santamaría y Ramón Outón

Ilustración de Portada

“La milpa de don Ricardo”, 3.86 x 5.57 m.

Pintado por los niños nahuas de la comunidad Ometepetl, Tetela de Ocampo, Puebla.

Lorena Prudencio Díaz, Gerónima Bonilla Lemus, Óscar Sánchez de la Luz, Alejandro Bonilla Prudencio, Inocencio Cruz Sánchez, Francisco Cortés López, Catarino Ramírez Cortez, Arnulfo Lucas Sánchez, Héctor Segura Prudencio, Rosa Sánchez Ramírez, Érika Martínez Leal, Clemencia Roque Cruz, Isidro López Ramírez, Angelina Calderón Peña, Rosa López López, Anselmo Manzano Bonilla, Dionisia López Bonilla, Rosa González Posadas, Adrián Sánchez Pérez, Silverio Carmona Martínez, Martha Lucas Ramírez, Antonio Guevara López y Antonia Martínez López

D.R. © **Colorín colorado. El arte de los niños indios. México, 1993**

Reproducción autorizada por el Fideicomiso para la Salud de los Niños Indígenas de México, A.C.

D.R. © Secretaría de Educación Pública, 1994

Argentina No. 28
Col. Centro, C.P. 06029
México. D.F.

ISBN 978-968-29-7546-2

Primera edición 1994

Décima quinta reimpresión 2013

Impreso en México

La Patria (1962),
Jorge González Camarena.

Esta obra ilustró la portada de los primeros libros de texto. Hoy la reproducimos aquí para que tengas presente que lo que entonces era una aspiración: que los libros de texto estuvieran entre los legados que la Patria deje a sus hijas y a sus hijos, es hoy una meta cumplida.

A seis décadas del inicio de la gran campaña alfabetizadora y de la puesta en marcha del proyecto de los libros de texto gratuitos, ideados e impulsados por Jaime Torres Bodet, el Estado mexicano, a través de la Secretaría de Educación Pública, se enorgullece de haber consolidado el principio de la gratuidad de la educación básica, consagrada en el Artículo Tercero de nuestra Constitución, y distribuir a todos los niños en edad escolar los libros de texto y materiales complementarios que cada asignatura y grado de educación básica requieren.

Los libros de texto gratuito son uno de los pilares fundamentales sobre los cuales descansa el sistema educativo de nuestro país, ya que mediante estos instrumentos de difusión del conocimiento se han forjado en la infancia los valores y la identidad nacional. Su importancia radica en que a través de ellos el Estado ha logrado, en el pasado, acercar el conocimiento a millones de mexicanos que vivían marginados de los servicios educativos y, en el presente, hacer del libro un entrañable referente gráfico, literario, de conocimiento formal, cultura nacional y universal para todos los alumnos. Así, cada día se intensifica el trabajo para garantizar que los niños de las comunidades indígenas de nuestro país, de las ciudades, los niños que tienen baja visión o ceguera, o quienes tienen condiciones especiales, dispongan de un libro de texto acorde con sus necesidades. Como materiales educativos y auxiliares de la labor docente, los libros que publica la Secretaría de Educación Pública para el sistema de Educación Básica representan un instrumento valioso que apoya a los maestros de todo el país, del campo a la ciudad y de las montañas a los litorales, en el ejercicio diario de la enseñanza.

De esta forma, el libro ha sido, y sigue siendo, un recurso tan noble como efectivo para que México garantice el Derecho a la Educación de sus niños y jóvenes.

n'a n'iyuk

Lengua mixe

Zona Media, Oaxaca

Tercer grado

PRESENTACIÓN

Este libro de texto está dirigido a las niñas y los niños indígenas que cursan la educación primaria, tiene el propósito de favorecer el aprendizaje de la lectura y la escritura de la lengua indígena que se habla en su comunidad.

Se espera que este libro sea utilizado en forma creativa, tanto por el profesorado como por las niñas y los niños, en este ciclo escolar y los subsecuentes, para dar respuesta a los problemas particulares que se presenten en el desarrollo de la expresión escrita y la comprensión lectora.

En el libro se encuentran diferentes textos, algunos hablan del entorno físico de los alumnos, objetos y cosas que hay en la comunidad, y otros se refieren al entorno social y cultural, pues relatan las costumbres, fiestas y leyendas de la región.

Su elaboración estuvo a cargo de profesores indígenas bilingües con experiencia en la enseñanza de su lengua materna así como con profundo conocimiento de la cultura de sus comunidades. Para la redacción, los autores consideran el enfoque comunicativo propuesto en el *Plan y Programas de Estudio para la Educación Primaria 1993*.

Este libro de texto podrá ser enriquecido a partir de las observaciones y consideraciones que profesores, padres de familia, comunidades y organizaciones civiles indígenas realicen acerca del lenguaje utilizado, los contenidos, las ilustraciones, el formato y la presentación.

Kajpx pojxiñ

Ya'adi ayuk naky, yajk tuk ni pijkta'agi ats u'ng ina'k tni iw tni kajxtich ja'a y'aa y'iyuk, ats tjaftich maa ja'a mimajtskpi'kypy ixijkiñ tyu yo'oy, ats t'ix tñijawich wi'ixamby tyuñ ja'a aa iyuk di'ibi yajk iib yajk kajpx maa nax kajpnin.

Du'un ja'a u'ng ina'k ixpijkiñ dyajk tso'nda'agich miidi y'aa y'iyuk., ats miidi jyik migu'uk tni iw tni kajpxich y'aa y'iyuk, ats ja'a y'ixpijkiñ dyajk tso'nda'agich.

Ya'adi ayuk naky yajk tuk ni koji ats yajk tuk ni pijktaagy, ats ja'a yajk ixpijkiñ tuk ni ixich u'ng ina'k ja'a y'aa y'iyuk ney du'un tuk ni ixich oybyi ni'i tu'u maa ja'a tsinajyiñ tyu'u'yo'oy maa nax kajpnin, ats miidi tu'umo'ch oybyi tsujp jot jinma'an di'ibi tyuk tso'okpij tyuk jigyajtip maa nax kajpnin. Du'un ja'a yajk ixpijkiñ u'ng ina'k jyot jynma'an tu'umoyich ko ja'a ixpijkiñ tyu'u'yo'oyich, tpadunich ja'a ixpajtiñ maa ja'a ixpijkiñ myiñin 1993. Pach yajk mimoñ yajk miduky ya'adi naky ats u'ng ina'k tni iwdich tni kajpxtich wi'ix y'aa y'iyuk yajk kajpxy. Du'un ja'a jintsiiñ dyajk ku tuky, ats tuk ni pijtaagy ats ixpijkiñ tyu'u'yo'oy'ich tan ja'a u'ng ina'k jigyajtiñ dyajk naxyin maa ñax kyajpnin, ney du'un tpadun'ich wi'ix ja'a jigyajtiñ ojts dyajk tso'nda'aktij ja'a mija'ytyijk.

Ko du'un tyu'u'yo'oyich ja'a ixpijkiñ oy tsuj, ats du'un ya'adi naky jyajk a oyich ka'px, ko kyixich ja'a tu'uk jimijt ixpijkiñ, du'un pya'tich aa iyuk wi'ix inach ja'a oybyi ixpijkiñ tyu'u'yo'oy maa ja'a nax kajpnin tu'uk ja'a tu'uk yajk miidich,

Nax kajpn, u'ung taag, u'ung teech, ats kudungtjikich tu'uk yajk nax kajpn yajk miidich, tundi mijajtin kajpxti ya'adi naky, ats du'un xnigajxtich ti miba'adi yajk pijktakp maa ya'adi naxyin.

Miits kopktijkiiich, u'ung taag, u'ung teety, oy ko m'u'ung m'ina'k, xtuk ni ixidij m'aa m'iyuk, tuk it tuk tsonda'akti, ya'adi mimajtskpi'kypy ayuk naky, pijkta'akti m'aa m'iyukich ats y'a'oyich du'un kya'pxich ja'a ixpijkiñ jinma'an.

EDO DE MEXICO

D.F.

TLAXCALA

MICHOACAN

PUEBLA

GUERRERO

MEXICO

GOLFO DE MEXICO

TABASCO

VERACRUZ

OAXACA

TEPANTLALI

OAXACA

CACALOTEPEC

QUETZALTEPEC

CHIAPAS

OCEANO PACIFICO

INDICE

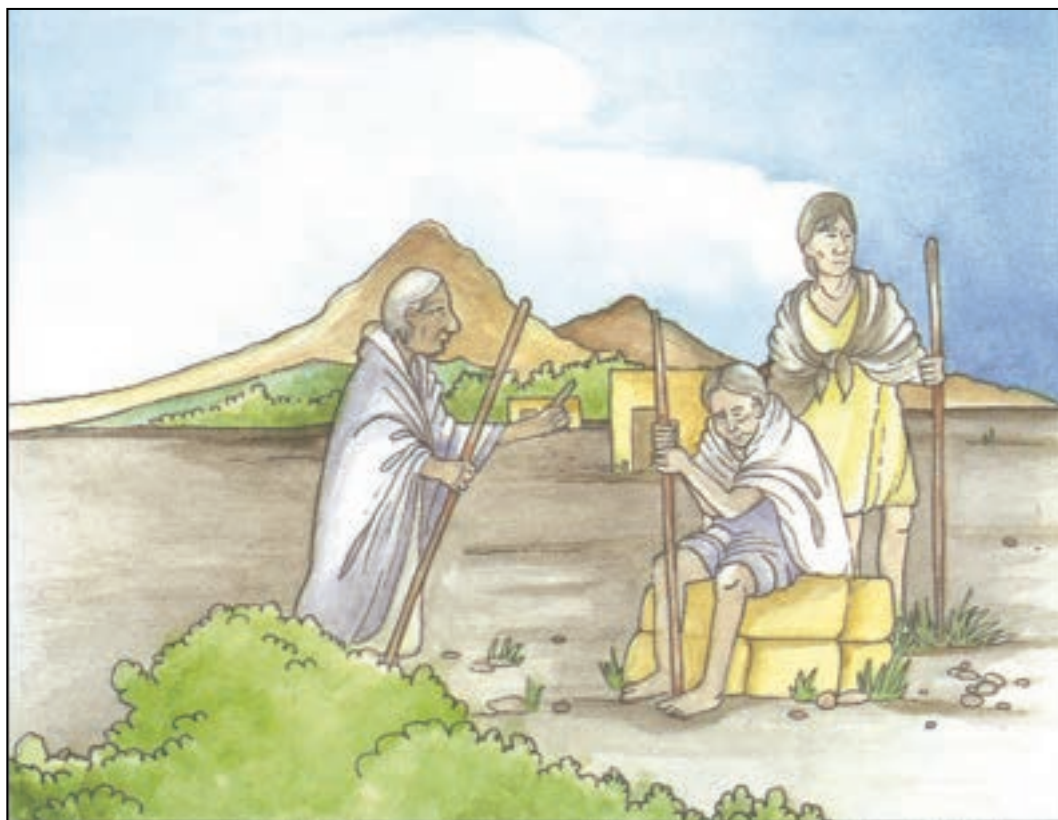
LECCION		PAGINA
1	Ko ojts it naxwiin ñaxkida'aky	13
2	Ni amuk ayuk ja'yindij	21
3	Ja'y mi i di it naxwiin	29
4	Mok ni ap aa ni ap iyuk	37
5	Nmiija'ytyijkindij	45
6	Kong oy	52
7	J i iky migu'ugich	60
8	Di'ibich yajk ni jigyajtip	69
9	Amaxan ja'y jya'ty, ayuk ja'y ñaaxoty	77
10	Kong oy, Ayuk ja'y y'ap tyeety	85
11	Nax kajpn jyotmaypyaty	93
12	Bom bom jigyajtiin tyigach	101
13	Ayuk ja'y jyigyajtiin	109
14	Nax ngajpniits	117

15	Naxĩndĩ kajpnĩndĩ	125
16	Pejfi jyĩn tyijk	133
17	Kumuñtyung	141
18	Ngajpn xyonda'akiñ	149
19	Nax kajpn kyĩdung	157
20	Nax kajpn tu'uky amay jotmay tukmuky	165
21	Tiyajfiñ nmiĩdajfiĩndĩ	173
22	Ayuk ja'y y'aa y'iyuk	181
23	Di'ibi ja'y kyaapy y'u'kypy	189
24	Mĩjpi nax kajpn	197

Ko ojts it naxwiiñ ñaxkida'aky.

Wi'ixamby mija'ytyijk ojts dyajk naxkida'akfij
ja'a tsina'yiiñ jigyajfiñ, ya naxkijx kajpngijx.
Jä'ä ap teety jigyam it ojts cho'ondij, mii d i
y'u'ungich y'ina'kich, ats du'un ojts t'ijxtiwfij ya'adi
It naxwiin. Je'ky it ojts t'ixta'adi it kamdijk
ma du'un dyajk naxkida'aktich ñax kyajpn.
Je'ky ojts tmimon tmidukti, mii di tsu kima'ay,
tun kopk, kong i'naa, ats ja'a mija'ytyijkich di'ibi
xi i maytyip, ma jä'ä it naxwiin oypy ats du'un
myayidich mii di y'u'ung y'ina'k.
Du'un ojts je'kyämbly tmimon tmidukti, ats ñax
kyajpn dyajk ñaxkida'akti.

Ko ojts tpa'fi jä'ä it naxwiin, tä'ä ojts jyi' i n
 tyijk dyajk tso'onda'akti, chinay jyigyajfiin ya ma ayuk
 ja'y y'it naxwiin.
 Du'un ojts cho'onda'aky jä'ä nnaxindi ngajpnindi, tä'ä
 jä'ä miija'ytyijk ojts y'u'ung y'ina'k tkäxwajkxta'ay,
 ats dyajk naxkida'agich kajpn.
 Ney du'un tu'uk ja'a tu'uk kajpn tni kajpx tni micha'aky,
 wi'ixamby jä'ä ojts naxkida'aky nax kajpn.
 Yajk fiw miija'ytyijk ma mnax mgajpnin wi'ix ---
 tmidoyach ko ojts naxkida'aky jä'ä nax kajpn, ma
 cham ayuk ja'yindi ntsi'nayindi.

Kajpx yuj yī'i m'aa m'iyuk.

**Kdjpx mīcha'ak mī i dī mji i k mīgu'uk wi'ix xjinmmīdowtī
yī'i mnakyijxy, dī'ibī ni'i mīcha'akypy ko ojtsit naxwiin
ñaxkīda'aky yo ma ayuk ja'y ñax kyajpnin,**

- **Yajk fiw m'apteety m'oktaag, wi'ix tmidoya'ty
ojts ñaxkīda'aky it naxwiin,**
- **Kajpx muk mīdī mīgu'uk wi'ix y'apteety y'oktaag
tni kajpx tni mīcha'aky jā'ä it naxwiin ko ojts dyajk
tso'onda'aktī jā'ä mīja'ytyij k.**
- **Mī i dī mji i k mīgu'uk, yajk ni fiwidī mī i dī mīja'ytyijk
wi'ix jā'ä ojts mnax mgajpn cho'onda'aky, Ats
kajpx mīcha'aktī ĩnit ni ĩmuk,**

**Ja'a wi'ix ja'y mgajpnjotm tni kajpx tni mīcha'aky,
ko ojts jā'ä it naxwiin naxkīda'aky,**

Ja'y kyajpxy mīcha'aky.

Ko ja'y kyajpxy mīcha'aky, jā'a tsojpk nīmājtsk, ni fiḡi'ī g ja'y ok ninīmay, ats du'un ty'u'yo'oyīch jā'ā aa iyuk, Ney du'um tu'ugach ja'y kyajpx mīcha'aky, tu'uk jīwyin kajpx ats ja'a tu'uk t'amdoojītyī.

- Ti'īts ndeety ndaag cham xjuyxy nnaky, nja'ayn, di'ibī ojts jā'ā nmaestrī t'amdoy, ko jā'ā xpijkiñ cho'onda'aky, Ney du'un fi'ī xjuyxy jām nwit nā'am, di'ibīch nmīniyxambī xpijkiñ Lunīs,

- Ney fi'ī du'un ndeety ndaag xjuyxy nnaky, nja'ayn, ats mī'īdī tu'uk nakytyījk, ma'īts jā'ā nbaḡiga'añ nnaky, nlibrī ko dyajkič jā'ā maestrī.

Tix ix wi'ix ya'adī nīmajts ja'y kyajpx mīcha'aky, yī'ī mixy jīwiin kyajpx, ats īnit yī'ī tku'ītsowij kiixy, tu'uk kach kyajpxfī, du'un jā'ā tyu'u'yo'oy kajpx mīcha'akñ,

kajpx mīcha'akp

aa iyuk yo'oy

t'amdoojīty

Kajpx mīcha'ak mī'ī dī mji'ī ky mīgu'uk, pa tun ya'ad'ī najts kajpxyī

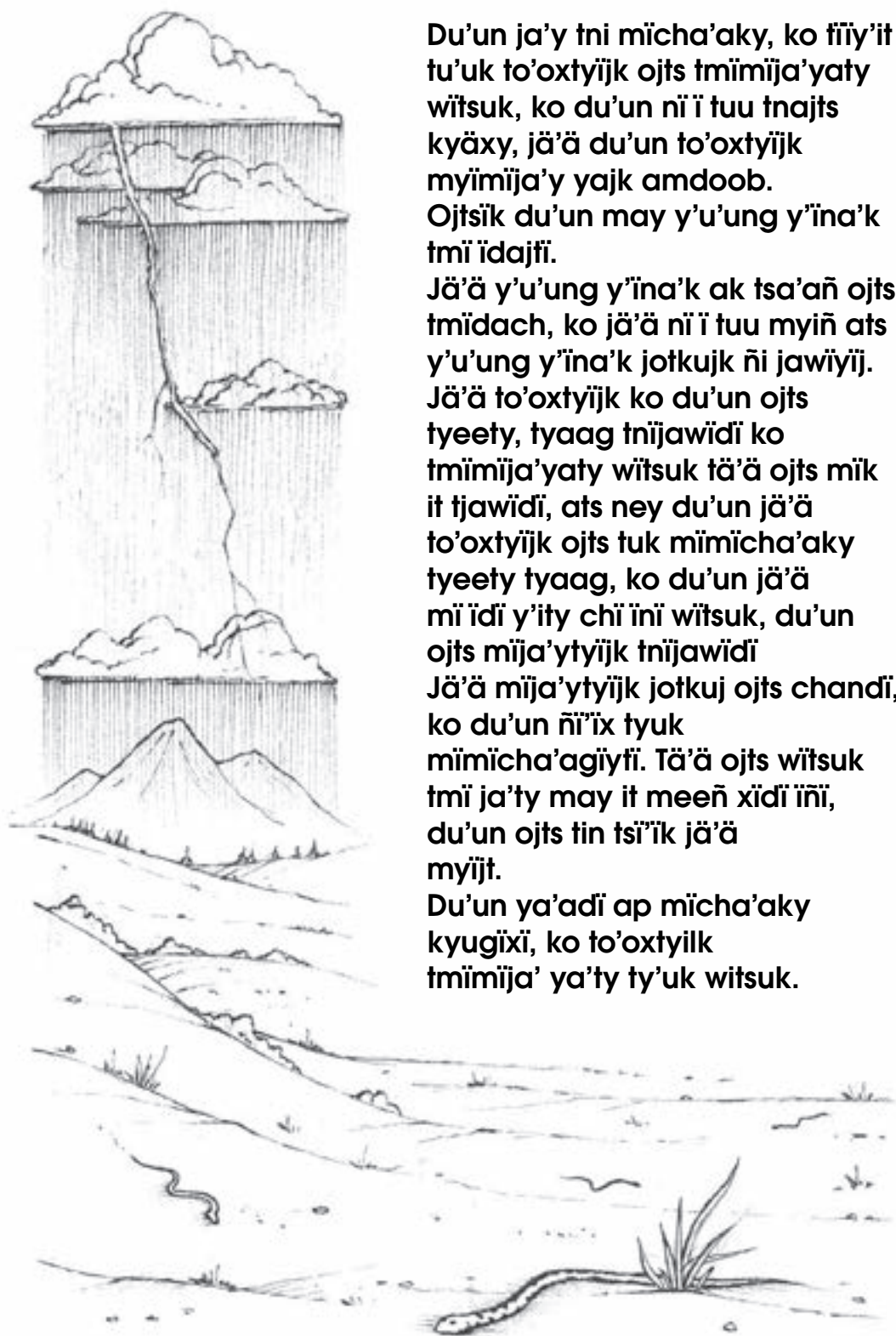
Ko ja'y nīmay kyajpxfi mīcha'akfi, tu'uk du'un di'ibi jīwyin Kajpxijkp ats tu'uk nay du'un pin ni kopkajtypy. Ats ni imuk kyajpxtīich myīcha'aktīich tu'ugach jā'ä y'aa y'iyuk dyajktīich, kyīdi'ibi ni imuk kyajpxta'adīch,

K o du'un ni myu'kiyfi ja'yīch ats t' i imu'k'andī tkajpxmu'ka'andī tu'uk amay jotma'y, jā'ä nī myu'kiyfi tu'uk jī'iky tu'uk mīgu'uk, ok tu'uk ku nax tu'uk ku kajpn, di'ibi tu'uky amay jotmay tyukmujktīp, Du'un dyajk tu'u'yo'oyty ats dyajk tu'u'witsfīj, ko t'ī imuktīj tkajpxmuktī amay jotmay,

imuk kajpxmuk tu'uk amay jotmay mī'idi mji ik mīgu'uk, jāp ma m'ixpijkiñ tyu'u'yo'oy.

- İxta'adī tu'uk amay jotmay, di'ibi m'ī imuktīp mgajpxmuktīp,
- Pījktā'akfi tu'uk nī kopk, di'ibi aa iyuk yajk tu'u'yo'oyip,
- Ko mgajpxa'anīch, konī'ik mgī'ī.
- Amdoo'it wi'ix y'īiy kajpx mīgu'uktīj,
- Tuk mīmay, tuk mīdaj jā'ä amay jotmay di'ibi m'ī imujktīp mgajpxmujktīp,

Du'un ja'y tni mīcha'aky, ko fīy'it
tu'uk to'oxtyijk ojts tmīmija'yaty
wītsuk, ko du'un nī ī tuu tnafts
kyäxy, jä'ä du'un to'oxtyijk
myīmija'y yajk amdoob.
Ojtsik du'un may y'u'ung y'ina'k
tmī idajfī.

Jä'ä y'u'ung y'ina'k ak tsa'añ ojts
tmīdach, ko jä'ä nī ī tuu myiñ ats
y'u'ung y'ina'k jotkujk nī jawiyij.
Jä'ä to'oxtyijk ko du'un ojts
tyeety, tyaag tñijawidī ko
tmīmija'yaty wītsuk tä'ä ojts mīk
it tjawidī, ats ney du'un jä'ä
to'oxtyijk ojts tuk mīmīcha'aky
tyeety tyaag, ko du'un jä'ä
mī idī y'ity chī inī wītsuk, du'un
ojts mīja'ytyijk tñijawidī
Jä'ä mīja'ytyijk jotkuj ojts chandī,
ko du'un nī'ix tyuk
mīmīcha'agiyfī. Tä'ä ojts wītsuk
tmī ja'ty may it meeñ xidī inī,
du'un ojts tin tsi'ik jä'ä
myijt.

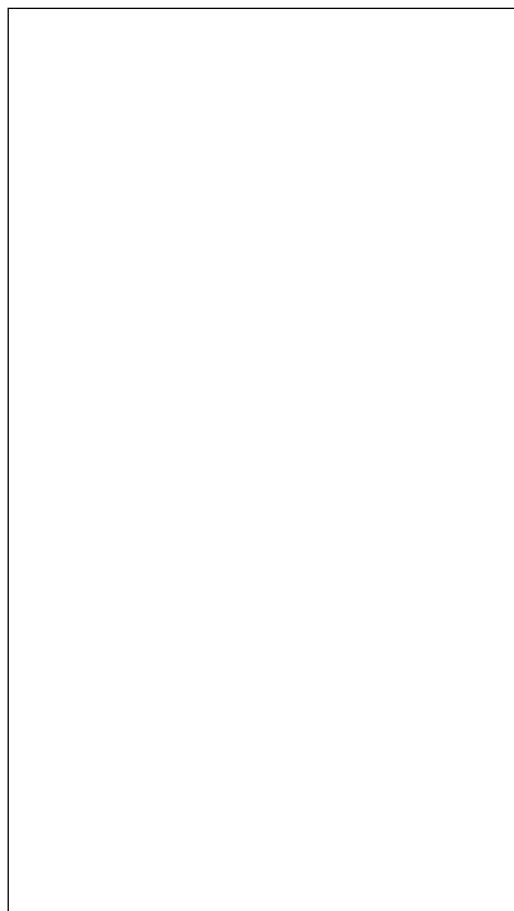
Du'un ya'adī ap mīcha'aky
kyugixī, ko to'oxtyilk
tmīmija' ya'ty ty'uk wītsuk.

Jajk ni'i kajpxy jajk ni'i mi'cha'ak ayuk ja'y y'it ñaxwiin.

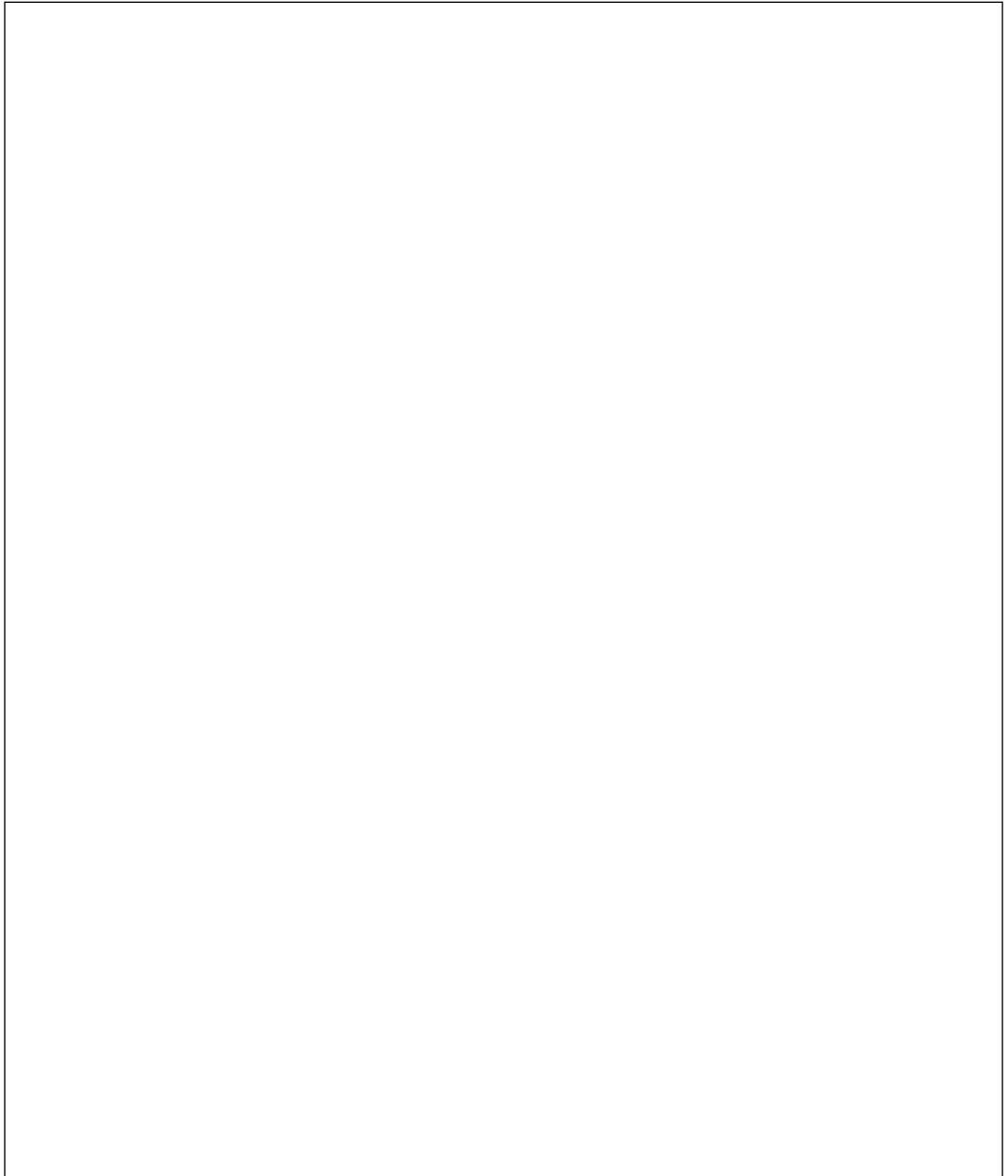
Ayuk ja'y y'it'och ñaxoch, may it yajk mi' idich ja'a
tun kopk, di'ibi tu'uk ja'a tu'uk y'ixijchp nax kajpn. Tun
kopk tcm tmi' idich xyi' i ak iyuk ta'an ojts apteety
txi' imo'oy tu'uk ja'a tu'uk.

Ayuk ja'ay ñax kyajpn tmi' idich tungijxm kopkijxm dyajk
nax ja'a chinay jyigyajtiin mi' idi y'u'ung y'ina'k ats jyi' ik
myigu'uk.

Kajpxy mi'cha'ak mi' idi mj' i' k migu'uk wi'ix y'ixich
m'it mnaxwiln ma mnax mgajpn xmi' idich.

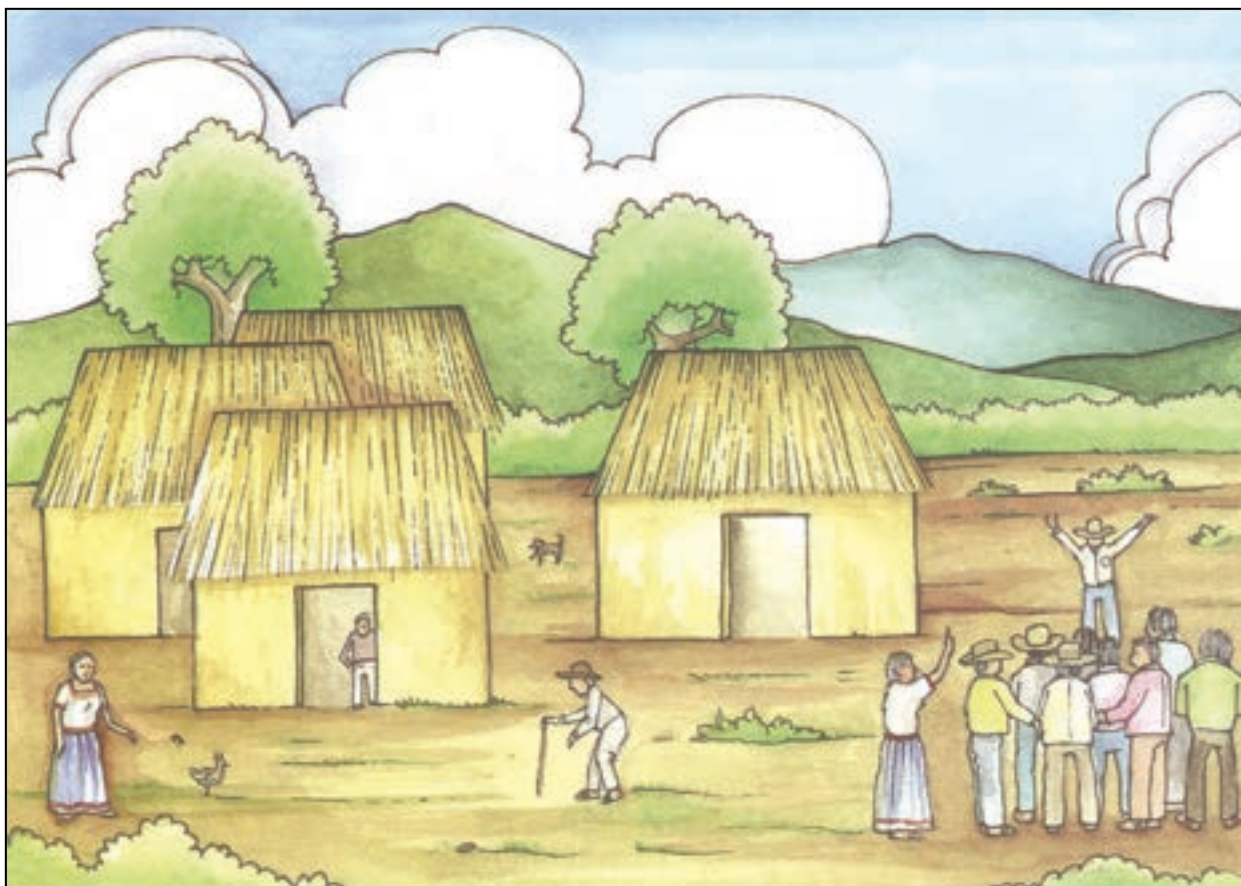

- Kóywi'ixamby mja'y txi'íduñ jä'ä kong inää, atsmā txi'íduñ.
- Di'ibī tun kopk mja'y xyi'ídumby, ti jä'ä txi'ich, koy wi'ixamby y'ixch.

- Kajpx mīcha'aky mī'idi mji'iky migujk, wi'ixamby mja'y txi'íduñ jä'ä kong inää, ats maa y'ity maa chī inij.

Ni amuk ayuk ja'yindij

Ni amuk iitsindij di'ibi ayuk ja'y xyijadind'ip,
jä'a it naxwiin nmidajdindi mij it, ats tmi idich
tun kopk, maa y'ich jä'a kong inää di'ibi ka'yin
ukin jyajkp,
Jä'a ayuk ja'y may it, yajk miidich nax kajpn,
maa tu'uk ja'a tu'uk tam ni kudung, di'ibi y'ixyich
wi'ixamb jinbefich, ats du'un jä'a nax kajpn mij
tyeenich,
Maa kajpn kopk, jä'a kudungajtip mija'ytyich,
di'ibi nija'chajtyip jä'a amay jotmay, ats di'ibi
ijxin myo'op jä'a u'ung ina'k,

Ayuk ja'yčhijkindij janch tsuj ngajxindij n'aa n'iyuk,
di'ibi n'ap ndeetyindij ojts xtuk mi idajindij. Paach
du'un kyej nduk tsichunmich.

Ney du'un maynim ja'a nmi ayuk ja'yindij dyajk
tundij wit naamy di'ibi kim yajk kojtp, janch tsuj
kyixi' tij ayuk ja'y kyixi'tip. Du'un ojts ja'a
ap teety tyuk ni ixij.

Ka'anakpiky ja'a wit naamy y'ixich, tukni'midij
ja'y win wyit naamy, kutsu'ko'midij ja'y ney win
ja'a wyit naamy, ats tu'uky ap teety ojts yajk
midajch, ats tu'uky ja'a aa iyuk.

Kajpx mīcha'ak m'aa m'iyuk

Ni kajpxy jadīgok yī'ī ñaky di'ibi xyijachp ni amujk ayuk ja'yīndij.

- Kajpx mīcha'ak mī idī mjī'iky mījuk wi'ixamb ja'y tu'ugach wyit ñaamy, di'ibi aa iyuk kyajpxypy tām mījtsin.
- Ix wi'ixamb yaadi to'oxyijk wyit ñaamy, ats maa yī'ī kyugajpn, pīnach mī'idī ni paatyij jin kon.
- Ja'a ñakyix wi'ixamb yī'ī to'oxyijk wyit ñaamy, y'aa y'iyuk ats maa kyugajpnich.

Ti xjin mīdoy ko ī ītsīndij ayuk ja'y yajk jin mīdoop aa iyuk, oy muum ma ween tyīchach, ats oy jā'ā wit ñaamy wingach ney du'un tyīchach.

- Ja'a ya mnakyix wi'ixamb jā'ā y'ixich mnax mkajpn.

- Ja'a wi'ixamb jā'ā to'oxyija'y wyit ñaamy, maa nax kajpn.

Ni kajpxy ni mīcha’ak

Ni kajpxy ni mīcha’ak, mī’idī mji’ik mīgujk wi’ixamb y’ixīch jā’ä tu’uk jīgujk.

- Maapyaat tu’uk jīgujk di’ibī jām mji’injotm mdīgotm, ats di’ibī tsuj m’ixypy. Kix ja’a jīwiin ñakyix.
- Kix ja’a wi’ix mīgujk jyä’ä tni kajpxy tni mīcha’aky.
- Tuk mīmīcha’ak wi’ixamb mjä’ä fix ni kajpxy ni mīcha’aky.

Ni kajpx ni mīcha’ak maa m’ixpijkiñ, ats du’un kix ja’a yaa ñakyixy.

Kajpx di’ibī fix ja’ay, ats koy ti fix ni kajpxy xni mīcha’aky,

Ni kajpxy ni mïcha'ak yaadï ja'y.

Ni kajpxy ni mïcha'ak
yaadï yo'oytyïjk, tijäm
chu'umpyï, ti myï idï, ats
maa kyunax kyukajpnïch.

Ko yajk ni kajpxyañij yajk ni mïcha'ak tijach jä'ä tsojkïp
aa iyuk: wi'ix y'ixïch, maa chañ, tiwa'añ, pïn jyä'ä,
maa cho'oñ, yooñ, koon.

Ko apteety dyajk tso'onda'aktij jä'ä nax kajpn.

Tu'uk ojts jä'ä ap teety y'ijch,
di'ibi ojts y'u'ung y'ina'k dyajk
mayij yaa naxkix kajpng ix,
ats du'un ojts tmooyi it nax, ats jä'ä
tpijakta'akich nax kajpn, ma y'u'ung
y'ina'k ney du'un myayich.

Du'un ojts jä'ä ayuk ñax kyajpn
ñaxkida'ak, ka'a nak pijky, maa
tu'uk ja'a tu'uk y'u'ung y'ina'k
dyajk maayich, ats ney du'un jä'ä
it naxwiin dyajk tandich maa
kya'jin y'ukin tpaadich.

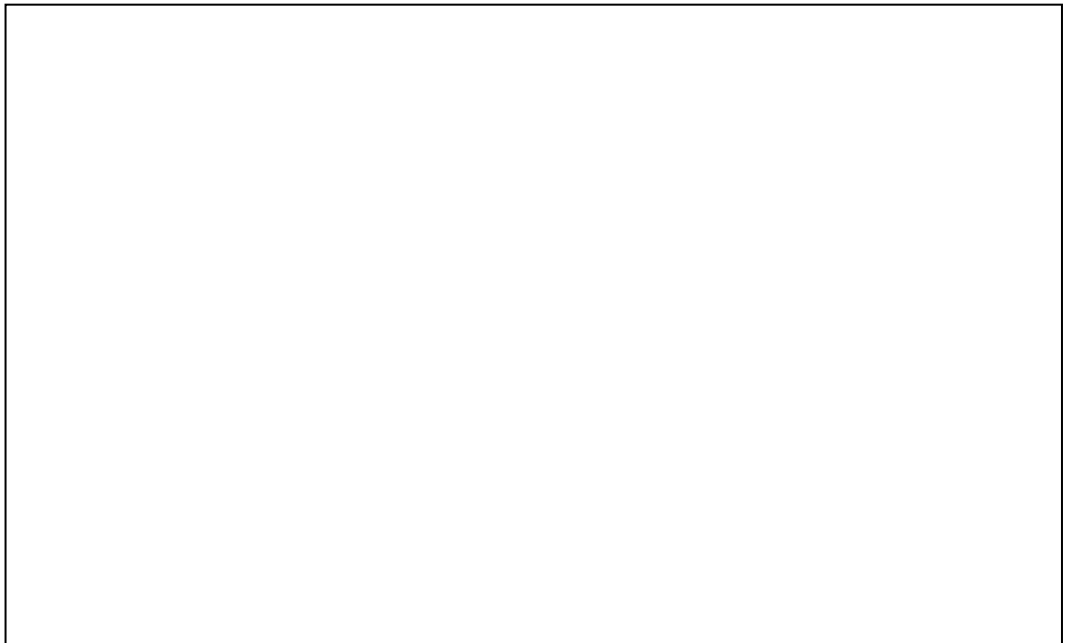
Ko ojts jä'ä nax kajpn myijfikij, tä'ä
du'un ojts ni kudung ni kopk tpijakta'aktij,
ats nax kajpn oy ñii oy tyu'u tuk
paadwajkich.

Cham jä'ä nax kajpn, ka'anakpiky yajk
miidich, täm mij, täm mujtsk, ats ney
du'un jak naxkidagiditsp.
Tu'ukyij ojts du'un jä'ä ap teety yajk
midajchi.

I'PX yukm.

May ayuk ja'y tmidajfij, ñi ap mīcha'aky yī'i i'px yukm, naak txīimo'oy i'px kopkī. Wi'ixamby mja'y txīimo'oy yī'i i'px kopk.

Maa jä'ä tyään yī'i kopk, ats wi'ixamby y'ixich, ni kajpx ni mīcha'ak, ja'a mnakyix, ats ney du'un ni koytyu'ut,

Micho'jiñ

Wi'ixamby micho'jiñ ayuk tyu'u'yo'oy.

tu'uk
mäjtsk
fiigiig
majtaxk
migoxk

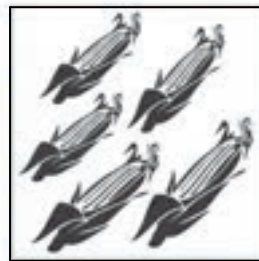
fiidujk
wixtujk
tuktujk
taxtujk
majk

Kix ja'a ñagach x'ixy tmi' i' d'ich jām
abijkñjotm.

TU'UK

10

9

8

1

2

3

4

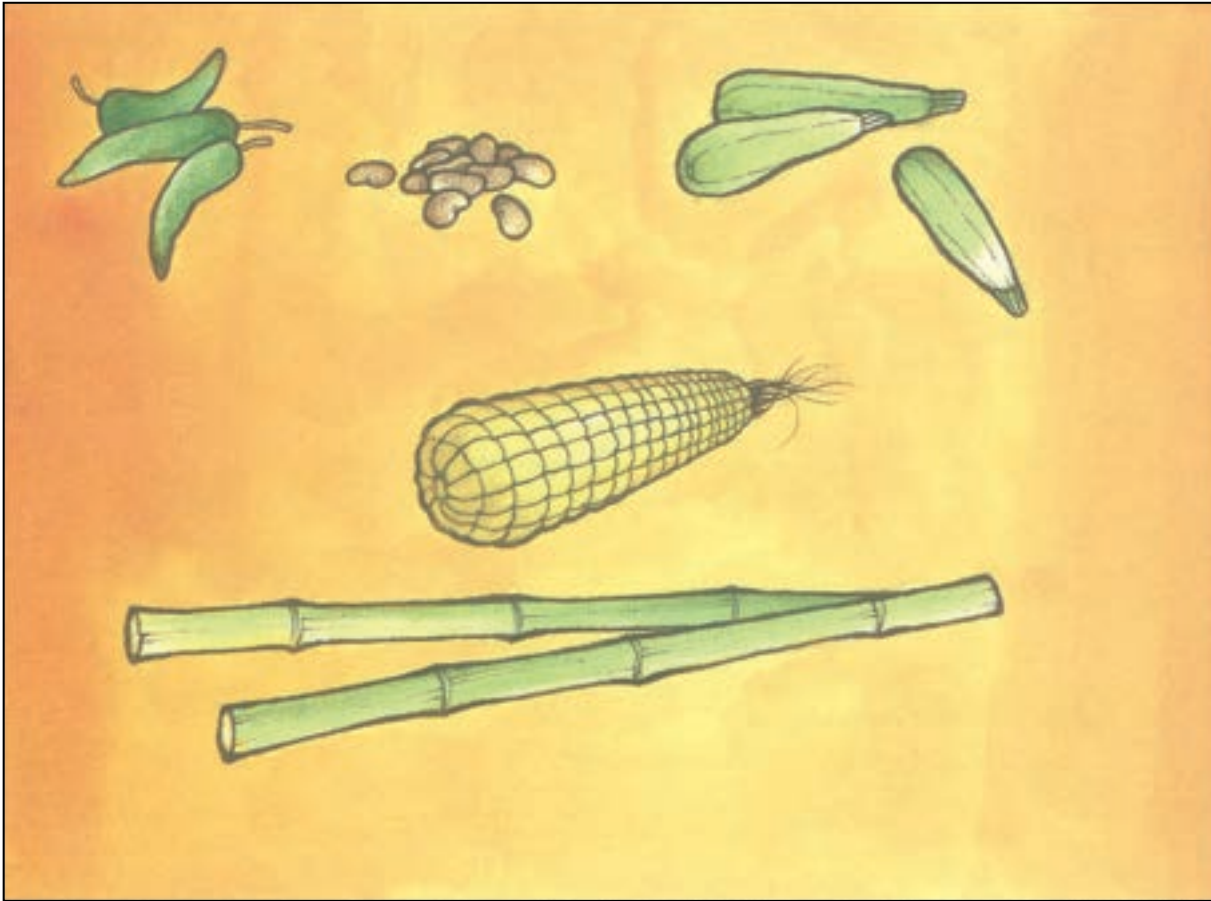
5

6

7

Ja'y mi i di it naxwiin

Ayuk ja'yindij, yajk jin tsi'kp ja'a it naxwiin, ja'a ko yi'i yajk kaapy yajk ukpyij, ko mook xijk dyajk y'ity. Ko mija'ytyijkich kyam tpijakta'aktij, jiwini ja'a tsu poj t'amdoj myik myja'a ats myook xyijk jindi'xich.

Paach du'un ja'a ja'y tjintsi'ijik it naxwiin di'ibi yajk tsinaypy yajk jigyajfip, ats du'un ja'a Kong inäa kidiibi jyotma'adich ko ja'a it naxwiin jindigoy y'aay y'ujts.

Maa mija'ytyijk du'un t'amdowfij jä'ä myik myja'a,
 jä'm ñixyfij kopkixm maa tmïtkajpxfij tmïtmïcha'aktij
 jä'ä it naxwiin, tsu, poj, yajk tsïnaypy yajk jïgyajtpï,
 ats du'un jä'ä ka'yïn ukïn pyïtsïm kyïxïjkch.
 Du'un jä'ä ja'y tjin tsï'ïkïj it naxwiin, kong ïnää
 di'ïbï ja'y yajk kaapy yajk ukpyij.
 Ko du'un jä'ä it naxwiin yajk jintsï'ïkïj, ats jyanch
 y'ity moog xïjk, niy, ko'on, aay ujts di'ïbï ja'y
 ñipy kyo'py. Du'un dyajk naax jä'ä xyïï pyo'o
 jabom bom, agujk jotkujk,

Ni'i kajpxy m'aa m'i'yuk.

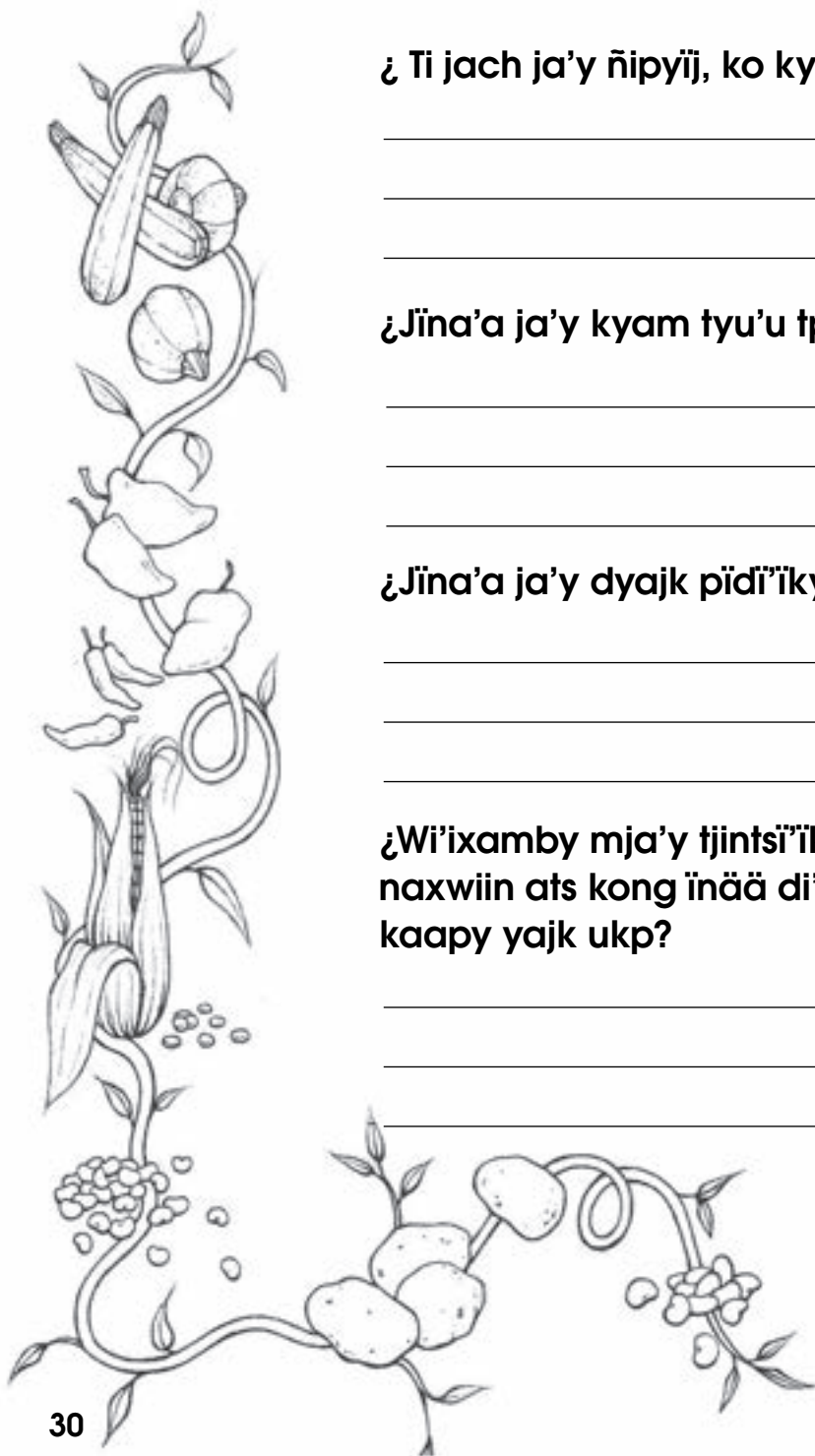
Ni kajpx y'i'i mnaky, di'ibi nigajpxypy nimicha'akypy jä'ä ja'y mi' i di' it naxwiin, ya ayuk ja'yoch.

¿Ti jach ja'y ñipyij, ko kyam tpijкта'aky?

¿Jina'a ja'y kyam tyu'u tpijкта'aky?

¿Jina'a ja'y dyajk pidi'iky kyam tyu'u?

¿Wi'ixamby mja'y tjints'i'ik jä'ä it naxwiin ats kong inää di'ibi yajk kaapy yajk ukp?

Ayuk ja'yändij

İitsındij ayuk ja'yändij kajpn
di'ibi kong inää tyunoch kyopkoch
tsinayändip, maa janch tsujach tun
kopk, di'ibi yajk tsinaypy yajk jigyajtyip
jä'ä tsuxkajfiñ aay ujts.

It naxwiin di'ibi ojts kong tni kuwandu'uch,
ko ojts jä'ä agats ja'y tja'a ni fijkiyä'än,
paach cham y'u'ung y'ina'k jotjuk dyajk
tuñ nax kamdijk.

Ximij jimijt'ämpy mnii mdu'u xyajk
najts kyexy, ats jä'ä fii mij tsa'am
kidi'ibi tyigoyadich, maa nax kajpnin,
ats jotjuk jä'ä ja'y kyay y'ug ich
jyiinoch tyigoch.

Yaadi tun kopk tam ni ap aa ni ap iyuk
wi'ixamby ojts yaa naxkida'aky, ats
ney ko ojts jä'ä ap teety mii di ni
iy ni kajpxy.

Paach du'un iitsındij u'ung ina'k jin
tsi'igimich jä'ä it naxwiin, di'ibi yajk
kaapy yajk ukp, tun kopk maa jä'ä
Chinijdij kong inää, di'ibi it naxwiin
y'ixjityp.

- Kajpx yaadi mnaky mi i di mji ik migujk, ni amujkich.
- Ni jay tyu'ut yaadi aa iyuk mnakyix.

**Ko aa iyuk ñajk fi'imich, ots ko yajk
ku itsowich.**

**Ko ja'y dyajk fiy aa iyuk, win jä'ä
y'aw kyajpx naxy.**

¿Pin it naxwiinmīdij y'ixyijtypy?

¿Ti mdeety chujpy kamjotm?

¿Jina'a mdeety ñi'iba'añ?

Kix ja'a yaa wi'ixamby ti ja'y dyajk fiy.

**Ney du'un ko ja'y ti mik t'ix tjaw, win jä'ä
y'aw kyajpx naxy.**

i Ay ti n'ok tsi'kiñij !

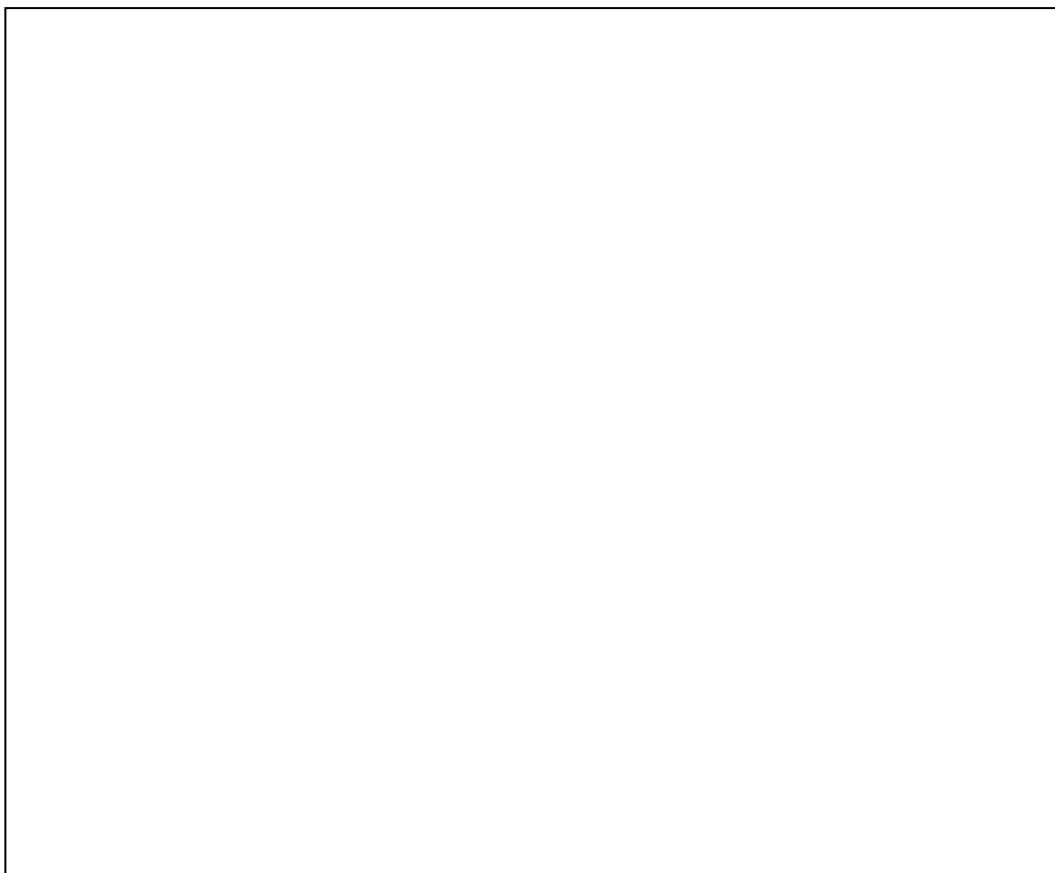
i Mik jä'ä ujx ti ñaxy !

Ja'a yaa dumbi aa iyuk, mnakyixy.

Wi'ixamby ojts jä'ä ja'y chonda'aky yaa naxkixy.

Yajk ni tijwi mi i di miija'ytyijk wi'ixamby tmidoyach ko ojts jä'ä ja'y chonda'aky yaa naxkixy kajp'nkijxy, ney du'un xkoyich wi'ixamby ojts jä'ä dyajk tso'nda'aktij jyigyajtiñ yaa naxwim naxkijxm.

- Ijxkijxy jä'ä apfijk wi'ixamby ojts jigyajtiñ dyajk tu'u'yo'opyidij, ats wi'ixamby cham tyu'u'yo'oy jigyajtiñ mi i di anaktijk.
- Mnakyixy kix ja'a di'ibi jä'ä aa iiyuk fix paach, ko ojts chonda'aky nax kajpn.

Wi'ix y'ixich jä'ä ngajpn.

Tsuj iits jä'ä ngajpn kyixyi'iky, maa du'un miidi njiigy nmigujk nax ndijk, n'iyijk ngiyach bom bom. Cham may ja'y jyiin tyijk oyach tkojnij, ney du'un jä'ä kiimuun jyiin kiimuun tyijk tsuj yajch y'oy kyojy.

- Koy wi'ix y'ixich jä'ä mgajpn, ats jyi in tyijk di'ibi oy tsuj yajk kixijkypy, mi i di ni aay ni ujts di'ibi may mnaxjotm mgajpnjotm.

Micho'jiñ tyu'u'yo'oy ma ayuk ja'yin.

Yi'i micho'jiñ jinma'an, jipampy yi'i du'un ñijxy, maa jä'ä jyigyajfiñ, ko tijajch yajk miï dity, ats du'un yajk nigajpxy. Ko init yajk ja'ay ats yajk kajpxy, du'un init ñaky kyijx pyäjty.

Ja'ay kya'pxy ya'adi mnaky, ats michow naagach jam tu'uk ja'a tu'uk.

Tu'uk fijk

Mok ñi ap aa ñi ap iyuk.

Ko je'kyitp, jä'ä ojts mij ja'y yo'oytyijk cho'oñ kyajpjotm, ats du'un t'ix ta'ajañij mok, di'ibi kyaay y' uktp mi idi kyuji in kydiijk. Du'un ojts tuk yo'oypech tu'uk to'oxyijk ni iyoch tsiibi, tä'ä ojts yajk fiyi ti y'ixtaypy: - Moogts n'ixtaypy du'un ojts t'itsoy. Jam fijkjindum tam mok ndo'oga'ñ.

Ko ojts jyajch fijkjindum, tä'ä yo'oytyijk t'ix, ko to'oxyijk tsa'añ nantsimjajchpy. Ko ojts jyajch jä'ä to'oxyijk myimij ja'y tä'ä ojts tuk iwaniij, ko jä'ä tsojk mok.

Tä'ä ojts jä'ä yo'oytyijk jyina'añ: ¿ti tunamb yi'i ja'y? wään majtsk figiig xii tyuñij, ats init yajk mo' jich jä'ä mok di'ibi chojkypy.

Tä'ä ojts yajk nimij, yaadi jijuk m'ixitpij, kyej xyajk oogich ni tu'uk. Ko ojts myajtsk xibeck, tä'ä ojts tu'uk jijuk pyuudigoy, ats jä'ä jintsi in ojts y'ambyijknax. Oy m'ijxnich, cha jä'ä mok nmo'och.

Di'ibi ojts du'un tjintsiiinach jä'ä timdun kong inää ku mok ku xijk, ko du'un ojts y'ambiky, ween ojts moog myo'oyi.

Du'un ojts jä'ä yo'oy tyijk myok xyijk tpaaty, ko ojts tmiduñ jä'ä kong inää. Ats ney du'un ojts yajk nimij tintsii'ikch mok xijk, ats du'un jyindi'xich may ämby.

Por Hermelinda Guzmán Reyes.
Totontepec

Jin mīdow yī'ī ap aa ap iyuk.

Ti xjin mīdoy yī'ī nī ap aa ni ap iyuk moog wi'ixamby ojts jä'ä yo'oytyijk myok xyijk tpaach, ko jä'ä kong inää chumbachij jām tunjotm kopkjotm.

¿Wi'ixamby ojts ja'y tpaaty myok xyijk?

¿P'in du'un xyi iyajtypy kong, ats ma Chini?

Kix ja'a tu'uk ap aa ap iyuk, di'ibi mijts mjaitypy wi'ixamby jä'ä mok xijk ojts cho'onda'aky.

Kajpn xī ī

Ko ja'y xyī ī, kajpn xī ī ats aa iyuk yajk jay Chonda'aky, ney du'un ko kajpx imonmity ats ja'a figok njay chonda'akmich jä'ä letra yajk pijkta'aky mijajchpyi. Ok ixfij mnaky wi'ixamby jya'ayity.

ja'y xyī ī

Kajpn xī ī

Nes
Xīwaan
Kas
Pääd
Lik

Jookyibajkm
Nabojkm
Kunnäjtsm
N'ibam
Kimujkm

Imujkfi kajpxmujkfi, wi'ixamby tyuñ jä'ä letra di'ibi yajk ximopyy mijajchpyi. Kix ja'adi mnakyijxty ja'y xyī ī ats kajpn xī ī.

Ja'y xyī ī

Kajpn xī ī

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Wi'ixamby jä'ä tyunī ya'ad'ī / ' /, ko jä'ä kajpxīndī äts inīt kyīx ja'ayīndī n'a n'iyuk nakyījxyīndī, ko du'un yajk kix ja'ay yī'ī / ' /, ko yajk ī'iy yajk kajpxy, kyāj du'un yajk kajpxy nījkx, jä'ä du'un aa iyuk yajk kajpxy, yī'ī amaxanīdī ī'ity ja'y kyāj – du'unb y'aa y'iyuk tmī ī dajfī. Ixtī ya'adī nakyīx wi'ixamby jä'ä yajk ja'ay aa iyuk di'ibī mī ī dīp ya'adī / ' /, ats inīt mī ītsity xja'adīch.

Kyāj tu'uky yajk jinmīdoy.

pa'k

pak

tu'u

tuu

po'o

poo

Ja'adīj mnakyījx ya'adī aa iyuk, ats ni'ikajpxy'fī.

Ayuk ja'y ñax kyajpn ñaxkida'aky.

Jä'ä mija'ytyijkity, ojts dyajk naxkidajkti
ñax kajpn, jingon ma l'px Yukm ma y'ap tyeety,
kyong y'inää, yajk tsinäypy yajk jigyajfip y'ijfi.
Ya'adi it naxwiin t'inämgixy Wajkwinmī ī dī jintsī ī n,
di'ibi y'ixijtyp tu'ugī'iyī nax kajpn.

Ney du'un tyāñ ma jä'ä yajk ku'u'tujkīn tmī ī dīch
Nī ī winmī īdī jintsī īn , ats du'un y'ixijta'ay tu'ugī'iy it
naxwiin, nax kajpn majajty ja'y tu'uk ja'a tu'uk
chīnī ī dī.

Yī'ī ayuk ja'yīch may nax kajpn, ats tu'uk ja'a
tu'uk txī īja'fi. Tukyo'om, Tuknī'īm, Xäämgijxm, -
Jookyībajkm, Kīmujkm, Kī'ngīm, Tīxkyīm, Nībam,
Kutsīgo'om, Muñcha'am, Nabojkm, Kunnājtsm.
Tīx y'ix wī'ixamby tyuñ jä'ä mījajchpy letra, ko du'un
yajk kajpxtay tu'uk aa iyuk, ats ko ney du'un nīgajpx
ja'y xyī ats kajpn xī ī.

Ja'a di'ibich mījajchpy yajk tunby letra ya mnakyijx.

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Ayuk ja'y ñax kyajpnoch

Du'un ayuk ja'y it naxwiin tni wa'añ, ma ka'anak pijk nax kajpn, tu'ukyij y'aa y'iyuk y'ijx kyopk tmüidich, oy ni imuk kya'a ni jinmüidowijti.

Yaa it naxwiiñ ka'anak pijky jä'ä ja'y y'ixyajti — y'aa y'iyukich, nax kajpnich, wyit ñä'amich. Du'un ka'anak pijky nax kajpnich, ats ney du'un tigach jä'ä y'aa y'iyukich, ni wyit ni ñä'amyijti: Tä'm di'ibí ni xyiimoyidip: Ñu savi, yoreme, Nja ni'in, Didxibi, Purepecha, Yaki, Tenek ats ka'anakpijky du'un ja'yich di'ibich kyajxtip tigajty ayuk, jä'ä nibajjijti ni wixtyukxy myajk mokx tu'uk ni imuk.

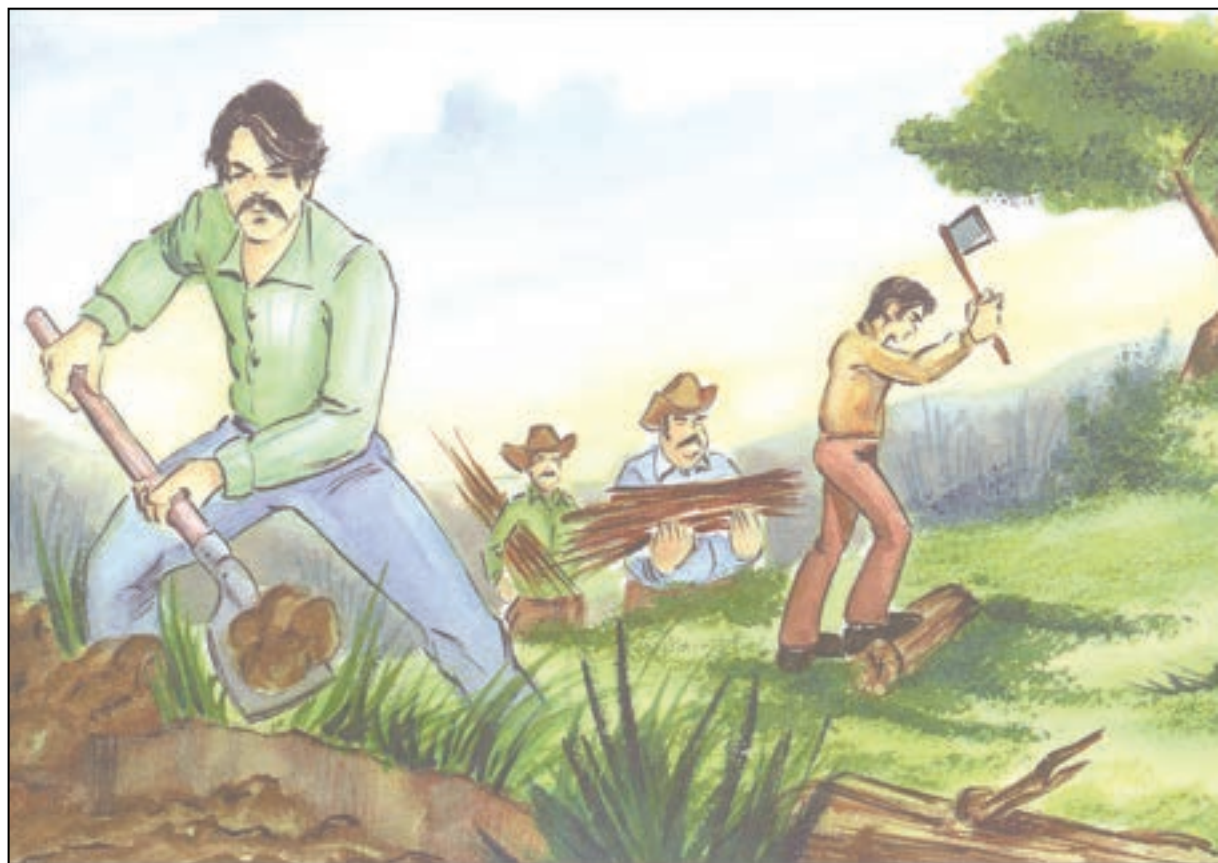

Ya'adi ja'yich y'aa
 y'i'yukich kyaj y'i'i its
 njenmido'jindi, ja'a y'i'i
 kyajpxfi micha'akti agats
 y'i'yuk.
 Ney du'un y'i'i to'oxtiyik
 wing wyit na'am, tsuj jach
 kyixi'ik; y'i'i y' ixmuk mi i di
 nijan tsuj pyoobich, ney
 du'un myots, tsajtsk ja'a
 wyi'in, ats fi ja'a tsumujk,
 du'un ya'adi ja'y ni wyit ni
 na'amiyti, ats ja'a ky'i'igich
 ni pijy ney du'un.
 Yi'i yo'optyijkity poob ja'a
 wyit na'amity.

Ja'a wi'ix to'oxtiyik
 wyit na'amy.

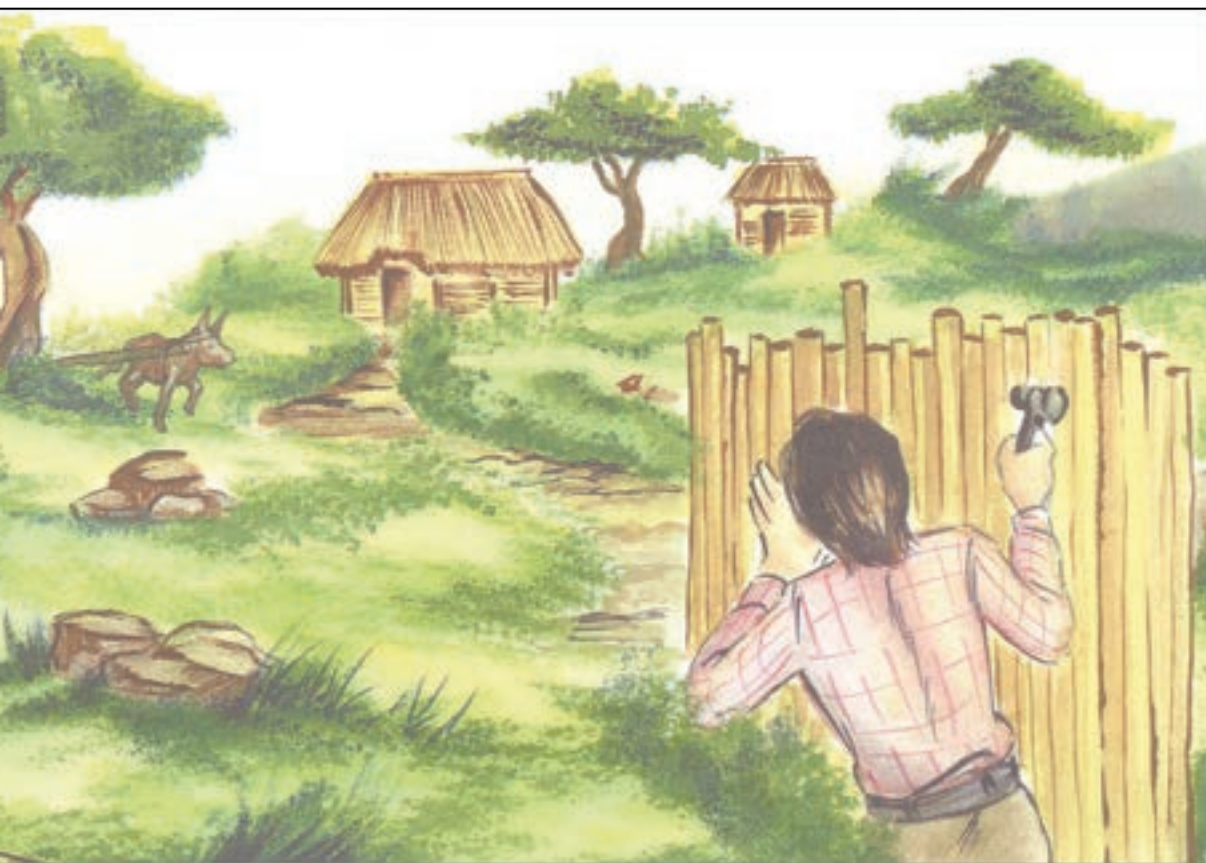
Nmija' ytyijkindij.

Mik ämby nmija'ytyijkindij ojts ni yajk tunijti ats
ojts ni yajk jodigoyidi, ko ojts it naxwiin mi idi
oy tsuj ni jinmidowindi.

Ya'adi tun kopk di'ibi tyuk tsinäyip tyuk
jigyajtíp ayuk ja'yich, nax kyajpn yi'i
ojts dyajk naxkita'akti mija'ytyijkich, ma
ojts choondi jigam it, mi idi y'u'ungich y'ina'kich
dyajk tso'ondaktiy ja'a jigyajtijn oy wi'ix so.

Nmija'ytyijkindij tjin tsi'igidí ojts it —
naxwiin di'ibi yajk tsinäypy yajk jigyajtíp.

Du'un jä'ä mija'ytyijk ojts ixn̄ dyajktij yaa ma jigyajtñ ats yajk jintsī'īgich it naxwiñ di'ibi y'ixyixtypy, tu'uki'iy tun kopk, kong inäa ats jä'ä it pijkta'aky.

Ya'adi mija'ytyijkī y'aa y'iyuk, jyot jyinma'añ nbadunmich, ats jä'ä nax kajpn oy ñi'iyoyoy — tyu'u'yo'oyich, ixn̄ tpiktich u'ung ina'k. Ats ney du'un njintsī' kīmich jä'ä miip mujtskpī ja'yich. Yi'i mija'ytyijk du'un ojts jä'ä jyot jyinma'añ tpijkta'aktij ats jä'ä nax kajpn y'awinbejtich jabom bom.

Kajpx yuj m'aa m'iyuk

Kajpx miidī mji'ik mīgu'uk, yī'i aa iyuk di'ibī yajk xīmoypy Nmīja'ytyījkīndī, jinmīdow so ojts jā'ā mīja'ytyījk dyajk tso'onda'ktī nax kajpn, jot jinma'añ.

Ku ītsow ya'adī aa iyuk.

¿Pin ojts mnax mgajpn dyajk naxkīda'aky?

¿Ma ojts jīwyin mgajpn naxkīda'aky?

¿ Wi'ix ixn̄ ojts dyajktandī mīja'ytyījk?

¿Ti xjin mīdoy yī'i Nmīja'ytyījkīndī ñi a ñi iyuk, pīn ojts tjīn tsi'īgīdī ke ojts nax kajpn dyajk naxkīda'aktī?

Maa jä'ä aa iyuk yajk mi idich, ats ko du'un yajk ni iiy yajk ni micha'aky, ti koninm du'un yajk ja'apyaty; pin du'un iditsp, ats jä'ä tu'uk piky ti du'un tyuumby. Ko du'un kajpxin micha'kiñ tyu'u'yo'oy, ximij yajk kajpx paach pin du'un ti tyuumby oy ka'a oypy, ats ti du'un di tuñ.

Yi'i nmija'ytyijkindi ojts dyajk oy dyajk kojti mijajtypyi jiin tijk.

¿Piniity ojts dyajk kojti mijajtypyi jiin tijk?

¿Piniity ojts dyajk tso'onda'akti mnax mgajpn?

¿Ti ojts Nmija'ytyijkindi fundi oy, ats ti du'un kyä'ä tuundi ka'a oy?

¿So jä'a yajk ni micha'aky nmija'ytyijkindi, ko ojts dyajk tso'onda'akti nax kajpn?

Wi'ixamby tyuñ mäjtsk puntï.

Ko amaxan ayuk yajk ja'ay, ats tyuñ di'ibï yajk xï'imopyy mäjtsk puntï (:). Ney du'un, ko nja'aymïity yï'i n'aa'jïndï n'iyuk 'ïndï ñajk tunmïch mäjts puntï.

Ok ixtï wi'ixamby tyuñ yï'i mäjtsk puntï.

Ke ojts myaajy ix ndaag, tä'ä tjuy: tsa'am, tsaptsuugy, Limï, niy, kaan, ko'on, tsuxniy, tsajpkaagy ats tsu'uch.

Ya'adï mäjtsk puntï wa'añ ats du'un jä'ä aa iyuk yajk jinmïdojwïch, ko ïnit yajk kajpxïch di'ibï du'un ïnaty tï yajk ja'ay.

Mïidï maestrï ja'adï tu'uk kajpxy, ma du'un xyajk tundïch mäjtsk puntï.

Apteetyiik jyigyajfinich

Apteetyiik ko ojts dyajk tso'onda'akti jyigyajfinich, mi i di y'u'ung y'ina'k, mi idi jyik myigu'uk, myigunax myigugajpn. Je'ky y'it ojts dyajk naaxfi xyi i pyo'o mi i di ja'a y'u'ung y'ina'k ma tun kopkin, kyajnim inach ti yi in tyijkich. Ko du'un tunjotm kopktom y'it chinidi, ja'a du'un ojts tni it'fi ko dyajk o'kti dyajk figoyty jiyujk, tkaay t'u'kti aay ujts.

Du'un ojts jo'o jigyajfiin dyajk tso'onda'akti ja'a apteetyijkich mi i di y'u'ung y'ina'k, ats kyaa'yiin y'u'kiin o'ktij ojts dyajk naxfi, ko jiyujk dyajk oo'kti ats du'un tsu'utst tsuxk mi i di aay ajts. Ka'anak nax ja'y tni kajpxy tni micha'aky wi'ix ojts ja'a ayuk ja'y dyajk tso'onda'akti jigyajfiin miidi y'u'ung y'ina'k.

Yajk tiw mija'ytyiik wi'ix ojts jigyajfiin dyajk tso'onda'akti jigyajfiin ja'a apteetyijkich. Ja'a wi'ix mja'y tni kajpxy tni micha'aky.

Yuu pa'am

Ko myiñ yuu pa'am jii'notm figotm, may naaxy myuky, di'ibi mijkamby mimb ats jä'ä u'ung ina'k dyajk oo'ky, yi'i du'un: maxangyi'ix, u'ung ina'k jyi in xyux—pyäji; ney du'un jä'ä ni'pñ pya'am, di'ibi u'ung ina'k jyanch yajk jii'py jyanch yajk yaxpy; ney migamby ji in xux ji in pa'am nääxy, ats mujtsk ina'k tmi jii tmi ya' axti.

Yajk ni fiwij maa mnax mgajpn di'ibich mik pa'am ja'jajtp, ats kix la'a yaa näkyijxy, kyäj xja'ytyigoyity ats du'un xyajk tunich jä'ä mäjtsk puntii maa pyäächim.

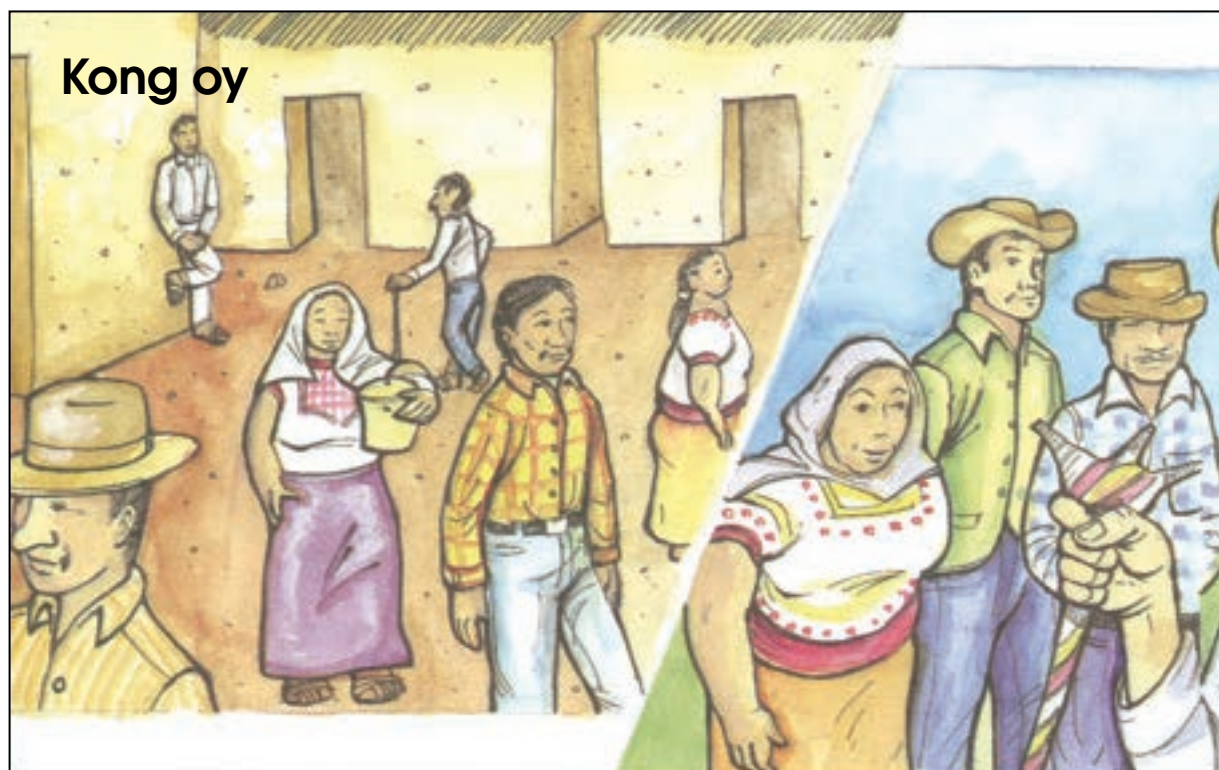
Xi i nigajpx di'ibich mgajpnoty pa'am ja'y yajk oo'kp.

Ya'adī ja'yīch tjin tsī'igīdī, tun kopk, it naxwiin,
tmit kaaytyī tmit uugti. Ko du'un cho'o' kti jyigyajtij
oy mīk mī idī y'u'ung y'ina'k y'ijfich chīnidich.
İtsīndī ayuk ja'y yajk mī idich tu'uk ja'a tu'uk kajpn
maa jā'ä yajk jintsī'igin it naxwiin, ats maa jā'ä
mija'ytyijkich ojts tuk ixtandī it.
Tu'uk ja'a tu'uk tun kopk, tām yajk tsīinaypy, di'ibī
mija'ytyijk myi'tīdip mīgajpxtīp, ko jā'ä yuu pa'am
tyuk min tyuk jajtījfi. Ats tām jā'ä tun kopk xyīī
tmi idich, tām n'ixajfīndī: Xyijts kopk, l'px yukm.

Ja'a mnakyijx fījajch mija'ytyijk txīimo'oy tun kopk,
maa jā'ä wītsukfījkin, ats maa jā'ä tuñin jā'ä y'amay
jyotmay ko yuu pa'am tyuk nin tyuk jajtīj.

Kong oy

Kong oy, yī'i du'un ojts tkopkach maa ayuk ñaxoty kyajpnoty jekyī'ip. Ats ojts jyinma'añ dyajk tuñ, ko ojts iyo'on tpaach t'ix ayuk ja'y y'it ñaxwiin.

Yī'i kong oy, ko ojts tni kopkach jä'ä ayuk ñax — kajpn, tuk ni ixij ja'yich tun jot'igoy, ney du'un dyajk naxkidaky oypy tsujpy jot jinma'añ. Tuk ni ixij jä'ä oypy nī'i tu'u.

Ats tuk ni inäjmy jä'ä nax kajpn, so ämby tyundich jyo'figoytyity, ats du'un y'iwinbejtich mīidī jä'ä chinäy jyigajtiñ. Tpuu fikch jä'ä jyīiky mīgu'uk, myī kunax myī kugajpn.

Yī'i ap teety kong oy, tuk ku'u maayī nax — kamdijk y'u'ung ina'k, di'ibi y'owtajfip yajk

Tundip bom bom, ats y'u'ung y'ina'k dyajk kaay dyajk uukt. Du'un ojts jä'ä ap teety kong oy je'ky ämby tkopkach it naxwiin ayuk ja'y jyä'ä. Ats jä'ä ixn̄ dyajk ta'añ tu'uk ja'a tu'uk wi'ixamby tyundich kyoj'fich, tpij'kta'akt'fich jä'ä myok xyijk, cha'am tyi'im.

Kong oy tsuj ojts tmajtsjich ñaxy kyajpn, ni yo'oy tyijk ni to'oxtiyjk tu'uky amay jotmay tukmukt'fich.

Cham ka'anak pi'ky kopk yajk miid'ich, tu'uk ja'a tu'uk kajpn, tam ni kopk di'ibi y'ixijtypy ñax kamdijk, ats ibiky di'ibi ngudungajf'indip tu'uk ja'a tu'uk kajpn.

Kong oy tu'uky ojts tkopkach ayuk ja'y ñaxy, pach du'un mik amay jotmay tjijp tanidij jä'ä mi'ja'ytyijkich, ko ojts wingatypy ja'y, tja'a niwa'anañ it naxwiin.

Jinmīdow yī'ī m'aa m'iyuk

Kajpx juj ja'adīgok aa iyuk so ämby yajk ni mīcha'aky ap teety Kong oy, ats kajpx mīcha'ak mīidī mjīīky mīgu'uk wi'ixamby tix jinmīdowī. Ats yajk ni fījwī mīidī m'ap teetyījk wi'ixämby tnī jawīdīj ko du'un ojts Kong oy tkopkach ayuk y'it ñaxwiin, ni kajpxtī ni mīcha'aktī ya mnakyījxīty.

Ko tix kajpxtī yī'ī kong oy ñi kajpx ñi mīcha'aky, ja'y du'un ijfī di'ibī ojts tkopkach ayuk ja'y ñaxy kajpn. Ja'a ya so du'un y'ixajty jǎ'ä Kong oy.

Koyī wyiin jyījp Kong oy, wi'ixamby ojts y'ixajty

Ko ti yajk kajpxy yajk ni mīcha'aky, jā'ä ja'y ok di'ibīnaty yajk ni mīcha'kpī, xīīmij du'un yajk ja'ay chonda'aky mījpī letrī.

Ja'y xyīi du'un yajk ja'ay:

- Xīwan, Nīwex, Pāäd, Lupī,
- Kas, Nis, Linī, Lameni, Lit.

Ko yajk ni mīcha'ak du'un yajk ja'ay:

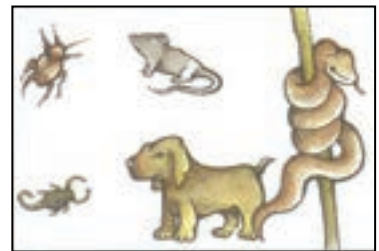
- kiyajtp Nīwex mīidī nī'in uk.

Jiyujk xīi du'un yajk ja'ay.

- tsa'añ, tik, tsīk, uk, tsuk, ajkx,
- ajkxtsik, mīxtī, koy, tsajpax, jīchu'u,
- tsajpkaa, waax.

Ko yajk ni mīcha'aky du'un yajk ja'ay:

- * uk mīxtī pyaboopyi.

ko tijajch yajk xīi nīgajpxy, du'un yajk ja'ay:

- tujts, fījk, naky, lāpīs, īnäpyājn,
- palī, mīche'tī, tsujkn, kījup.

ko yajk ni mīcha'aky du'un yajk ja'ay:

- mīiy tyījk ja'ay nīmay tyījkojty.

Ja'a mnakyix kajpn xīi di'ibī ney du'un yajk tu'umby,
ko yajk ja'ay chonda'aky mījajchp letrī tā'än ja'y xyī'in.

Kutsigo'om

Ko tñii kajpxy ayuk di'ibī yajk padumb.

Ni'iiw ni kajpx ya'adi iyuk, wi'ixamby yajk ni kajpx ko du'un tii yajk tuñ.

Yajk ibatp kaagy tojx ndaag.

Tyujamby witsin ndeety.

Ti ñijxy kamjotm n'ajch.

Tsajpkoxp bom bom aguxtiin.

Naky kyajpxp oy tsuj n'ujch.

Ti xjin xmidoy maa du'un, so du'un kyajpxindi, ko inii yajk ja'ay, ti du'un yajk tunamb. Maa ya'adin aa iyuk jya'ayity ni'i woosy, ti du'un tyu'undip.

İib yaxp n'ap ndeety.

Tsi'ib xijisp chigim Anduun.

Yajk ixpijpk jigem ntsujk'uu.

Kaayp ukp bom bom ntsojmang.

Chumby myajchpy poky ja'y kudungity.

Tu'uk ja'a tu'uk kajpn ñii kopk

Tu'uk jä'ä tu'uk kajpnoty täm nii ap mīcha'aky, pīn ojts jä'ä kuduĵkñ dyajk tsonda'aky maa nax kajpnīn. Mĵaymājtsfīp ko ap teety Kong oy, di'ibī dyajk ni kajpxy yajk ni mīcha'aky ko ojts yajk ku'tuky maa naxyīndī kajpnīndī, di'ibī ojts nax kajpn tuk nii ĩnä'āmy oypy jyĵgajfiñ.

Ney du'un maa jä'ä nax kajpn yajk mīidich, täm ñi ap mīcha'aky ok ñi fiĵajfiñ mīcha'aky, pīnaty ojts jä'ä naxyīndī kyajpnīndī yajk ku'tukti.

Mīidī mĵi ĩk mīgu'uk yajk ni fiwĵ, jä'ä mīĵa'ytyĵkty pīnaty ojts jä'ä mnax mgajpn dyajk tsonda'aktī, ats tijach ojts txi ĵĵajfi tu'uk ja'a tu'uk di'ibī jīwyin yajk ku'tuktiy.

Tijajch yajk nip yajk kojy

Wi'ixy y'ixity jä'ä nax kamdijk, tu'uk ja'a tu'uk it naxwiin maa jä'ä kajpn yajk miidich. Ney du'un mija'ytyijk fi t'ixtandi tijajch yajk nip yajk kojy.

Maa xuxtuu'yin yi'i ja'yich niptip kyojtip: mok, xijk ats tsajpmun ya'adi du'un kyaaytyp y'uktp ats ney du'un dyajk fi imjajfi: tsibajkx, misani ats perich. Ya'adi du'un ja'y nipy kyojpy ma xuxtuu'yin ja'y tsinin.

Abajtuuy ko jä'ä jyokxity, yi'i ja'y nipy — kyojpy: mok, xijk, niyy, kawe, tsa'am, naranji, waxk ats fi im tsa'am ka'anak piky. Du'un ja'y'ich, fi t'ixtandi tijajch tu'uk ja'a tuk nipy kyojpy maa jä'ä it naxwiin tmi i dajfi.

Ja'a tijajch mja'y nipyi kyojpyi maa mnax mgajpnin, ok tijajch mdeety nipyi kyojpyi.

Ja'a tijajch mja'y tyu'umby maa mnax mgajpnin.

Ap mīcho'jīñ.

Yajk mīdoyajty, ko apteetyījkty ojts ney du'un tja'aypyä'tī tja'aychandī, wi'ixämby tjinmīdowtī jä'ä mīcho'jīn mīdīn y'aa y'iyuk, ats du'un jin mīdowty ñax kyajpn.

Cham yajk kīx ja'ay, so ämby jä'ä mīcho'jīñ yajk mīdīch Amaxamby, ayukp ats wi'ixamby yajk tīnaxy yajk kajpxnaxy.

mīcho' jīñ

amaxan	ayuk	So yajk kajpxnaxy
1	—	tu'uk
2	—•	mäjtsk
3	—••	fīgīg
4	—•••	taxk (majktaxk)
5		mīgoxk
6	•	fīdujk
7	:	wixtujk
8	:	tuktujk
9	—	taxtujk
10	/	majk

Jiiky migu'ugich

Maa ya it naxwiinin yajk miidajtyn ayuk ja'yjyotyn,
tu'uky jä'ä aa iyuk, jot jinma'añ, ats ney du'un oy —
paad ñimayäidi tu'uk ja'a tu'uk kajpn.

Ayuk ja'yich ñimayäidi tu'uk jiiky tu'uk migu'uk,
tu'uk kunax tu'uk kugajpn, du'un ñimayäidi ijxtim
tu'uk kudijk ja'y chini jyinoch tyigoty, tu'uk u'ung
tu'uk ina'k.

Pach du'un ja'y jyina'añ, ko ayuk ja'yich kyajpn
tu'uky jä'ä amay jotmay tukmukti, ats ney du'un
dyajk tundij y'it ñaxwiin maa myok kam, xyijk kam
tpijta'akti.

Mija'ytyijkity, ko ñi y'ibo'xiyfi, ñi kyajpx po'xiyfi, ñi ñiimiyyfi jiiiky migu'uk, ñi myo'jiyfi jints'i'kiñ tu'uk ja'a tu'uk mij mujtsk, yo'oytyijk to'oxyijk.

Du'un ojts mija'ytyijk jä'ä ijsxñ dyajk tandi, ats ñi — jints'i'kiyfity, jä'ä ko tu'uky apteety aa iyuk ats jä'ä jot jinma'añ.

Ayuk ja'yindi ni mibatp tsinay jigyajfiñ, pach du'un ñi y'ibo'xiyfi ñi kyajpx po'xiyfi, ko ñi ixiyfi, ñi pyäadijfi. Ats ney ñi tyuk pudijkidi tyun y'iyon, du'un jä'ä dyajk naxfi bom bom xyii jyigyajfiñ.

Ney du'un miits u'ung ina'k, iibo'xfi mjiiik migu'uk, xi'ikfi xondi miidi ayuk ja'yity, jints'i'ktij m'ap — mdeety.

Ku itsow aa iyuk.

Ko du'un fix kajpx ta'ay y'i'i jiiik migu'ukich,
yajk tiw wi'ixamby mja'y ni y'ibo'x ni kyajpx po'xy,
ats ney du'un ja'a tyung y'iyon dyajk naxfi.

¿Wi'ixämby jä'ä ni y'ibo'x ni kyajpx mgajpnotm?

¿So u'ung ina'kich y'ibo'xfi tkajpx po'xfi mija'ytyijkich?

¿Wi'ixämby ja'y jyi'iky migu'uk tpuudijk ma jä'ä tyungin?

Kon ats ja'a wi'ixämby x'ibo'x xkajpx po'x ndaag ndeety.

So ja'y tu'uk ja'a tu'uk jyigyajty.

Ya'adī to'oxyījk, kīm du'un wyit ñä'ämy dyajk ko'y, ats u'ung ina'k tmīgajpx tən y'aa y'iyuk tīmīdich. Yī'ī ja'y du'un ñi xyīmo'yti — nanj nī'in, ko amaxan yajk xīmo'yti triqui. Yī'ī nanj nī'in ja'y, ney du'un y'it ñaxwiin tuk ijtijfi wakwiinmī idī. Ya'adī ja'y'ich ney du'un tīgach jā'ä y'aa y'iyuk'ich, kyāj amaxan tkajpxtī, tən itsīndī nja'y, ya ma it naxwiinīn may ñaaxy du'un ja'y'ich di'ibīch tīgach y'aa y'iyuk.

Ja'a so to'oxyījk wyit ñä'ämy di'ibī ja'y xyīmoypy chinanteca.

Ko mija'ytyijk tsuj y'i iy kyajpxy

Kamdumbi ijts ndeety,
Kamdumbi ijts ndaag,
Kamdumbi ijts n'ujty,
Kamdumbi nnax ngajpn.

Ko n'ijxy njaymyech,
Ko nmidooy njaytyigoy,
Ko nduñ nija'abits.

Bom bom n'iyooy nmiduñ,
Bom bom najxy ndi' ki,
Bom bom njin añ njin pojy,
Bom bom nduñ nbiky,

por: Filomena Aldaz C.

Ja'a oypy tsujp mija'ytyijk y'aa y'iyuk.

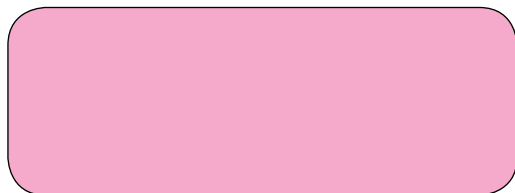
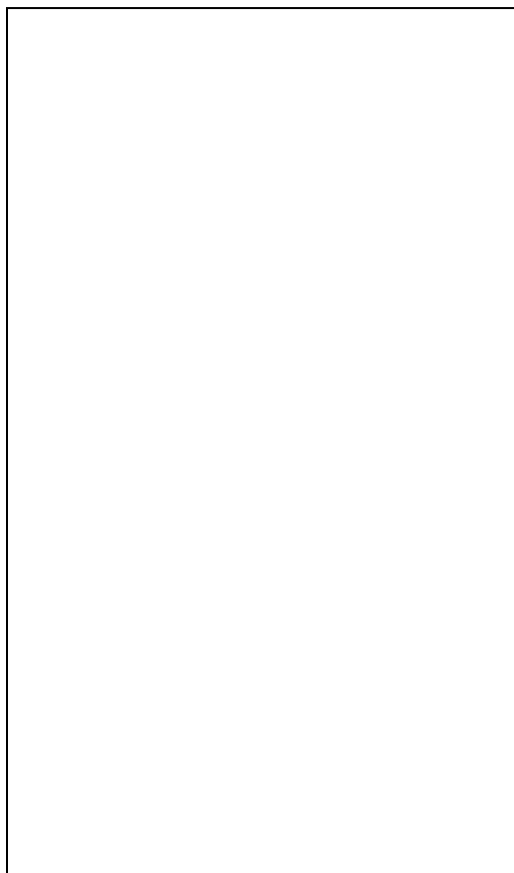
Wi'ix y'ixity nax kajpn.

Ya'adī Estancia ñax kyajpn, tām kyajpan jingon tmiī dīch mij nīī, ma jā'ā ja'yīch chī'īdī xyī'tstī ni u'ung ni ina'k ats wyit ñā'ām tpujti jabom bom.

Yī'i Estancia kajpn tmiī dīch kyajpn kopk Nībam, ma du'un jā'ā mij kudung y'ijti chījnīdī. Ney du'un ya'adī kajpn, kopk ijx ojts y'ap, tyetty dyajk naxkīda'aktī. Jā'ā mij kopk txī ī ty xijts kopk, ma ney du'un ñaaxyīn kajpnotm tu'uk mij tu'u dī'ibi nijxp Nabojkmīī dī kajpnotm.

Ya'adī Estancia kajpn mīī dī ñi pyaaty Nabojkmīī dī kajpn, ats mīī dī jookyībajkmīī dī kajpn, kunnājtsmīī dī kajpn, du'un jā'ā y'it ñaxwiin mīī dī ñiba'aty.

Ya'adī ja'yīch nax kamdījk dyajk tundīj tni'iptī tkojti ñaax kyamdījk, tni'iptī mok, xījk, niy, ko'on, dī'ibi yajk tundip mī ī dī y'u'ung y'ina'k jabom bom, ko xīī po'o yo'oy ñaaxy.

Ka'anak nax jigyajfiñ.

Ka'anak nax, ka'anax pijk ja'y jigyajfiñ dyajk ñaaxy tu'uk ja'a tu'uk nax kajpn, ney du'un ka'anak pijk aa iyuk t'i iwfi tkajpxfi.

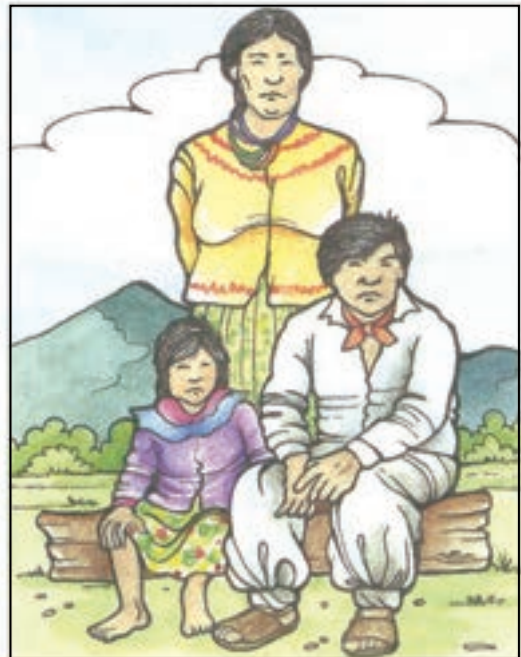
Ya'adi ja'y figach wyit ñä'am y'ixich, ney du'un figach y'aa y'iyuk tmi i da'fi, ko tmi iw tmi kajpxit y'u'ung y'ina'k.

Ney du'un ko jigyajfiñ figach dyajk nax, kyäj tyu'uch tä'an i itsindi jä'ä.

Yo'oytyijk to'oxtyij k figach jä'ä y'ixa'fi wyit ñä'am, jä'ä yajk xyi mo'adi amaxan huicholidij ja'y.

Du'un tu'uk ja'a tu'uk ja'y y'it ñaxwiin tmiidich wi'ixim y'aa y'iyuk.

Ni kajpxy ni mi'cha'ak ya'adi ja'y ti yajk xyi imo'odi, ats wi'ix wyit ñä'am. Ja'a ya mnakyijx aa iyuk.

Xiī, po' o ñäjxy

Tigajchp aa iyuk tu'uk yajk kajpn, ko ja'y ñi y'iībo'xy ñi kajpxpo'xy:

Tuknī'inmī idī, tukyo'omī ī dī ats Xāmgijxmī idī ja'yīch, ko ñi y'ī ī bo'xiyfi ñi kajpxpo'xiyfi mij mujtsk; figi īg pik jā'ā kyajpxpo'xñ:

Tu'uk ja'a tu'uk kajpn t'iīy tkajpxy so āmby jya'y ñi y'iībo'xiyfiich ñi kajpx po'xiyfiich, ats ney, wi'ix t'iīy tkajpxyfi ko xiī, po'o, jīmijfi ñājxy.

- Jabom, jixfijkm, figim, majktaxm.
- Īxiīy, maxfijky, figimip.
- Tu'uk po'o, majtsk po'o.

Ja'a mnaky kyix wi'ix ja'y ñi y'iībo'x ñi kyajpxpo'xy ma mnax mgajpnin.

Di'íbich yajk ni jigyajfip.

Du'un mija'ytyijk jyina'andij ko jä'ä fiyip it jigyajfiñ, kyäj ti iich mok xijk ja'yich tmīidajfi.

Mik it ja'y iich y'iyowdī, mīidī kyaa'yin y'uukiñ, kyäj ti myok kyijkīty, ko du'un kyaaty y'uuktī aay ujts myoytyp y'u'ungīty y'ina'kīty, mik du'un ojts jä'ä dyajk naxfij yuu.

Ni imuk ojts jyotmay tyuktījkidī mija'ytyijk, ko du'un t'ixfī y'u'ung y'ina'k yuu mik tjawīdī, ney du'un ojts pya'am päjtayindī ni u'ung nī ina'k, mij mujtsk.

Tä'ä ojts tu'uk ja'y jinma'añ tpäaty, wi'ixämby tpuudījkiya'añ ñax kajpn, kīdī'ibī mik tjawīdīch yaa pa'am mīidī y'u'ung y'ina'k.

Ko ojts jotkimo'oñi tuk ixpety, kixjam ñaaxy tu'uk
 jooky ats tmii dích y'aa xojkxkijxy, tu'uk mok imuum.
 tä'ä inít ojts tpanijkxy, ats t'ixy maa ämby ñaxkida'aga'añ.
 Ko ojts jya'aty kyäj ni maa jä'ä inaty jooky, tä'ä du'un ojts
 tuk ixpety tu'uk mok imuum kyooni. Ko du'un ojts t'ixpaaty
 tä'ä tkonikky ats ojts tmiiñijx tyijk jindum.
 Ko ojts tmija'ty tyijkjindum, tä'ä kong inää tuk awaniij,
 ats mmayich, ko tni'ibich tkojich, maa kyam tyu'jin.
 Du'un ojts kaa'yin uu'kiñ ja'figok cho'onda'aky,
 maa nax kajpn, ko mok xijk ja'y tni'ipy tkojy.
 Ayuk ja'y jot kujk kyaay y'uuky bom bom, miidí y'u'ung
 y'ina'k, tni'ipti tkojfi: mok, xijk, ko pyitsim aay ujts, ney
 tuk kaay tuk uuky.

Tijajch ja'y kyaapy y'uukpy mīdī y'u'ung y'ina'k, ats so dyajk ībajfī jā'ä kyaaky tyojkx.

To'oxyijk ja'y dyajk ībajfī kyaaky tyojkx, diibī tyuk kaayämbly tyuk uugämbly y'u'ung, y'ina'k.

Dyajk ībajfī xījk uuby, ney du'un dyajk kī'iy tyujtsjoty, äjkx aay, äjkx jījp, tsi'i aay, tsi'i jījp, ney du'un dyajk aagīmuky mīdī, pajkteeky ats nīi chuuky, ats An jokx kyaayañ.

Ja'a tījajch mja'y kyaapy y'uukpy maa mnax mgajpn, ney yajk tīw mdaag, nakpīky dyajk kojy kaa'yīn uukīñ, ats wi'ixyajch tu'uk ja'a tu'uk txīīmoy.

So amby yajk kix ja'ay nakyijx aa iyuk.

Ko yajk y'iïy yajk kajpx aa iyuk ats ney du'un ko inït yajk kix ja'ay nakyijx. Ats ñajk tunmïich ya'adï letrï p, t, k, ko du'un tyïgach mïidï ya'adï letrï: b, d, g. Ixtï wi'ixamby yajk, ja'ay, ko du'un jïwiin yajk ja'ay yï'i: m, n ats du'un xya'adïch fïgatsfï.

P

pïjy

Pok

mbïjy

nbïjy

mbojk

nboj

T

tots

fïjk

mdots

ndots

mdïjk

ndïjk

K

kïbajk

kats

mgïbajk

ngïbajk

mgats

ngats

Ixta'a du'umby aa iyuk, ats kix ja'a mnakyïxy, ka'anak nax.

Maa aa iyuk yajk mii d'ich, ko tijajch yajk ni kajpxy yajk ni m'icha'aky, ja'a yajk nijawamby, so y'ixity, tijajch myii di, pin du'un ina'ty yajk ni kajpxypy yajk ni m'icha'akpy, oy y'uk jiyujkity, ok oy jya'yity, yii du'un yajk nijawamby so ja'a y'ijxajfi.

Ix wi'ix aa iyuk kyixja'ay.

• Mi i jy tyijk Paa'd tyaag tyeety mi i dajfip.

¿Wi'ix ja'a Paa'd tyaag tyeety tyijk?

• Michefi tij yajk tumby kas kyamjotm

¿So y'ijxity myichefi kas?

Yajk ka'px ya'adi aa iyuk, pijkta'ak so jajty y'ijxa'fi tu'uk ja'a tu'uk yii ja'y xyii, jiyujk xi i.

Xiwa _____

n _____

Nis _____

tijk _____

mitsa'a _____

tsa'an _____

uk _____

witsn _____

Ka'anak nax aa iyuk chipta'aky

Ko yajk kix ja'ay aa iyuk nakyijx may ñax may pyijk chipta'aky, tä'ä naag tu'uky kyixi'ik ats tä'ä naag na'a tu'uky yajk kajpxy.

Ats ko ngajpxmich ney du'un chiptakp. Pach du'un oy tsuj, wa'ats ngajpxmich aa iyuk ats yajk jinmïidowich ti du'un inach yajk kajpxp yajk micha'akp.

Ix ya'adi aa iyuk di'ibi nimyiba'tip, ats du'un chipta'aky ko yajk kix ja'ay nakyijx.

Tooky
To'oky
To'kpi

Tiits
Tiits
Tix

Kajpx
Kajpxy
Ka'px

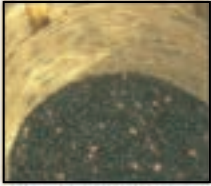
Poo
Po'o
Poj

Du'umbi aa iyuk ka'anak piky jyaty, ix ta'a du'umbi aa iyuk mnakyoty, ats kix ja'a ja'a mnakijx. Ats kajpx micha'ak ti du'un tu'uk ja'a tu'uk tyijpy.

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Mok
 mok fi mdi'mij oy tsuj,
 fi mdi'mij xpijta'aky,
 ats ja'y mgaay m'uugijty,
 ni u'ung ni ina'k bom bom,
 Ney du'un mni ixxijjip
 tpojp tmäjkxity ko du'un
 fimdi'mij, ats jä'ä ney du'un
 mbunu'kxjip jä'ä it naxwiin kong
 inää.

Ixtim chamm myajk tsikity,
 ixtim cham myajk pijkmukty,
 maa du'un fimdi' mach
 maa du'un fim'ijty.

May nax ja'y y'iiymyoy tkajpxmyoy, ko jä'ä xii po'o,
 Kong inää, dyaky mok xijk kaa'yin uukin. Yii mija'y tyijky
 jyajtjip so amby tmigajpxfity jä'ä tsu'u poj, ko myok
 xyijk jamypy pyitsimxy. Yajk ni fiw mija'ytyijk y'aa
 y'iyuk so amby tmigajpx tsu'u poj ats kix ja'a mnakyijxy.

Ko ja'y txi'uduñ myok xyijk

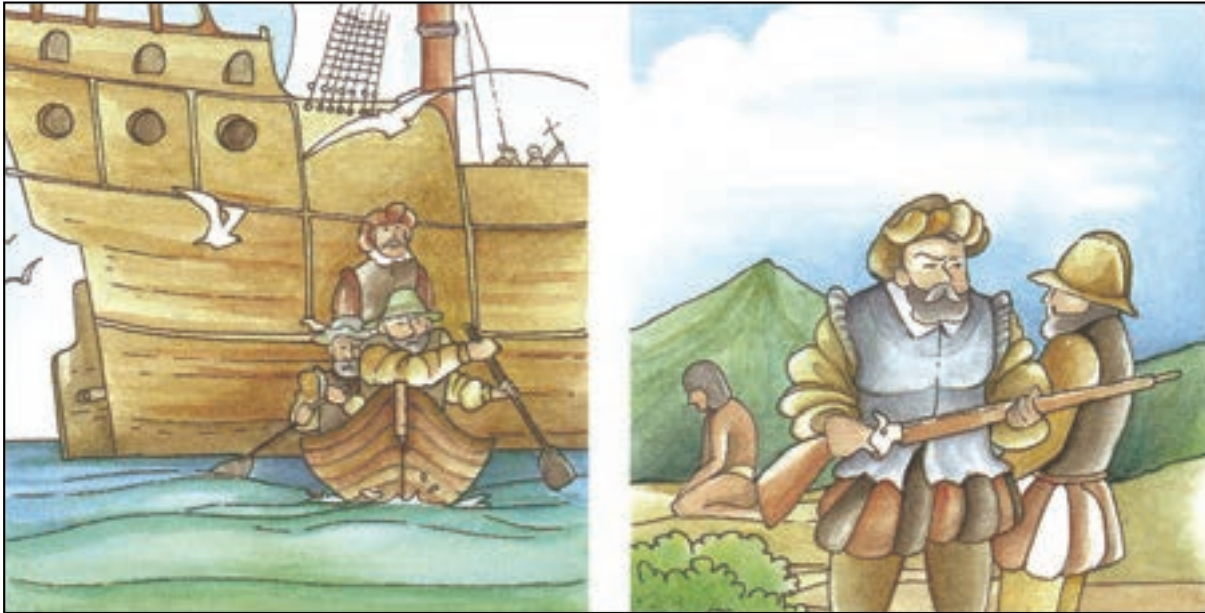
Yi'i Jookyibajkmidi ja'y,
xyidumby myok xyijk ko
jemy pyichimxy, ats kong
inaa tjintsik ko myok xyijk
myoyi.

Jimijti jimijti jookyibajkmidi
ja'y kong inaa t'ibo'x
tkajpxo'x ko jemy pyichi'mxi
ja'a myok xyijk, t'imo'oy
tkajpxmo'oy ats
oy mik tkaay t'u'kity midi
y'u'ung y'ina'k, ko yo'oyich
ja'a xii po'o jabom bom.
Tjin kaay tjin t'uky ja'a mok
xijk tuk y'ity tuk xon ko kong
inaa myoyi kaa'yin uk'yin.

Ja'a ya mnakyijx wi'ix mja'y tjintsik ja'a myok xyijk
ko jemy pyichimxy kyixi'ky. Ni kajpx ni micha'ak ats
koy wi'ix mja'y tuñ.

Amaxan ja'y jya'ty, ayuk ja'y ñaaxoty.

Je'kyi'fip du'un ojts amaxan ja'y jyäji yaa ayuk ja'y ñaaxoty kyajpnoty, du'un aa iyuk yajk miidoiyich, ko amaxan ja'yich, ojts tja'a ni tijkya'andi ñaaxoty kyajpnoty jä'a n'apjindi ndeetyindi.

Yi'i amaxan ja'yich ko ojts jyäji ayuk ja'yoch, tä'a ojts ni awa'an ni atsip myin jyäji tmiidajti tujn pujxn. Jä'a apch teetych ni amujk ojts ni waamujkta'yti mij mujtsk, yo'oytyijk to'oxyijk, tä'a du'un ojts tmiitsiptundi ka'anak xii, ka'anak po'o, kyaj jä'a n'apndi ndeetyndi ojts yajk kimayty, miidi amaxan ja'yich, ko ojts tja'a tuk tikya'andi it naxwiin.

May it ojts jä'a amaxanidi ja'yich y'oo'kti tyigoyty, aats ayuk ja'yich mik ojts tjinguwajkidi jä'a tsip, — tkuwandij ñax kyajpn.

Ko ñajxy xīi po'o, tā'ä ojts ja'a ñigok amaxanīdī ya'yīch tuk nibījka'tagīdī wi'ixamby jā'ä ayuk ja'yīch tmīmīda'akfīch, ats ñax kamdījk, ñax kajpn tuk ñijkiyīdīch. Ojandip īnājmandīp du'unīch jā'ä amaxanīdi ja'yīch ats du'un ayuk ja'yīch yajk tumbatja'andī, pach du'un kiwa'anī a'oy atsip ayuk ñax kyajpn tuk ñijkiya'aniyfi.

Ko xīi po'o tpach, tā'ä ojts jā'ä amaxanīdī ja'y tkä'äxli teety, ats jā'ä ayuk yajk tnajts īiw tnajts kajpxity mīidī jā'ä Dios Kristianī y'aa y'iyuk, ney tu'uk ja'a tu'uk ja'y tpadunīch jā'ä teety y'aa y'iyuk, di'ibī y'īīby kyajpxp.

Du'un amby ojts jyājty Dios Kristianī y'aa y'iyuk maa jā'ä naxīndī kajpnīndī, tmīmīn tmīja'ajfiy amaxanīdī ja'yīch ko ojts tkä'äyfi teetyīch.

N'aptījkīndī kyāj ojts yajk kī'i mayty, ko jā'ä amaxanīdī ja'yīch ojts jya'a nidījkiyfi, ni tujn ni pujxn ojts kyājmiīda'aky ats jā'ä n'aptījkīndī kyu'ñigoymyīch, yī'i ojts myīida'aky Dios Kristianī y'aa y'iyuk,

Ni kajpx yī'ī mnaky di'ibī xyī jajchpy “Amaxan ja'y jyäyty, ayuk ja'y ñaaxoty”

Yajk ni tīw mīidī mmaestrīījk, so ojts jä'ä ap teetyījk tni kajpxtī tni mīīcha'aktīj, ko du'un amaxanidī ja'yīch ojts tja'a tukfījkya'andī nax kamdījk, nax kajpn. Ats ney du'un wi'ixämby ojts jä'ä teetyīch di'ibī tyu'undīp misī.
Ku'u itsow ya'adī aa iyuk.

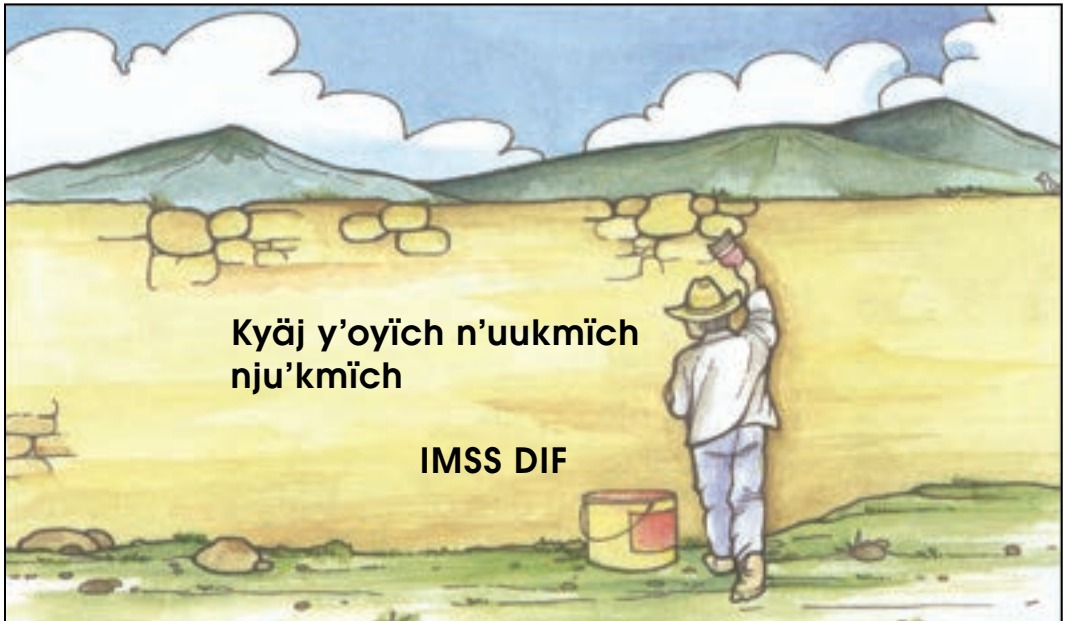
¿Maa ojts cho'ondīy jä'ä amaxanidī ja'yīch di'ibīch tja'a tukfījkīya'adī nax kajpn?

¿So amby ojts kuja'andī ap teetyīch jä'ä nax kajpn ko jä'ö amaxan ja'yīch tja'a tukfīkyandīj?

Koy wi'ixämby ojts mīja'ytyījkīty tmīidī tsiptundī jä'ä amaxan ja'yīch.

Ko ti yajk nīgajpxy

Ko aa iyuk yajk pijkta'aky nakyijxy, pochkyijxy, ats du'un ja'y tnijawity ti anaty yajk nīgajpxamb. Pach du'un ko n'ijxmich nīwinmī wajkwīnmī, ats du'un n'ijx nja'amich fijk pochkyijxmich kixja'ayajfi aa iyuk.

• Ka'anak pīky y'ixjity, so ämby ja'y tijajch t'awanī aa iyuk.

¿Ya'adī aa iyuk, ti y'awa'anip?

¿Yi'ī dibujī ti nīkajpxpy, tā'än jām x'ijxin?

¿So y'ijxity ya'adī kajpxy, ti jajch jām myīdī?

Ja'a tu'uk du'umb mij nakyijx, ats x'o'tsty mgajpn jotm, maa ja'y t'ijxfich ni imuk.

Ko yajk nigajpxy tijajch mi'idi wiin jijp

Tuk ki'iyat so jajch ja'y ni jinmi'iky, ats du'un ni tyuk jinmi' doyi aa iyuk.

- Ni pyijk wa'akxiyti nimajtsk pi'ky, ats pijkta'akti tu'uk di'ibi ni kopkajtp.
- Tu'ugach miitsijty migu'uk xka'axfich maa ja'a ni kojpkn.

Di'ibi ni kojpkajchp, ats iyu'uch tja'a nimich tu'uk jiyuk xii; n'ok pijktakmich: tsajpkaa, figaag, muu, uk, kaa.

- Ats du'un inif tu'uk ja'a tu'uk jinbi'fich maa ja'a migu'ugin, ats du'un finwoonich, so ja'a jiyuk y'idijch di'ibi xyijajchp. Kyaj du'un y'i'iw kyajpxich je'y du'un y'aa kyii' dyajk ii dijtsty.

- Ko du'un migu'uk t'aa fiwfich, oy dyajk ni fiwidich so yo'oy, wi'ix y'ixich, so jyi'ix.
- Pin y'adijpy, ats kyanari at'ich tu'uk, du'un najxta'fich ni imujk tu'uk ja'a tu'uk, pinaty ney du'un may y'adijpy ja'a du'unich — midakfip.

Ko ojts jya' ty amaxan ja'y

Yalk pītsim mīdī mīgu'uk tījk wi'ix ojts jya'tī amaxanīdī ja'yīch, ko ojts it ñaxwiin, nax kajpn tja'a tukfīk ya'andī, ats so amby ojts lä'ä mīja'ytyījk tkiwa'andī y'it naxwiin, nax kajpn. Ni pyījk wa'akxīytī mīdī jā'ä mjīik mīgu'uk, ats du'un wingpī y'amaxan ja'y y'a'fīch, ats wingpī y'ayuk ja'y y'a'fīch.

Aay ujts di'ibī yajk tuk kaapy maa nax kajpnīn.

Di'ibīch ja'y tyuk kaapy tyuk uugypy maa ayuk ja'y ñaxy kyajpnīn; tu'uk ja'a tu'uk kajpn fīgajch txīimoy jā'ā aay ujts, ats ney du'un ka'anak pīky jā'ā aay ujts t'ixyīch di'ibīch tyuk kaapy tyuk uugypy. Ya'adī tsajpmuñ; ka'anak nax ja'y dyajk ībaadī, ko tkaay tojxy, yajk ībajtip tsajpmuñ y'uuPY, ok ney du'un tsajpmuñ myī'īky, may pyīky ja'y tkaay tojxy.

Ko du'un ja'yīch tuk awanīmīch oypy jinma'añ.

Yajk xo'k aay ujts di'ibī mduk kaapy.

Kix ja'a ats koy mnakyījx, ko du'un yajk awanī fījajch oypy jinma'añ.

¿ Ti jyandiip? _____

Mìdok äjtspìch.

Ko jyingyon kajpnotm xīī, ats du'un ñi ixkugījfi mīdok äjtspìch, ney du'un y'äjtsta'akfi bom bom.

Ya'adī mīdok äjtsp y'äjtstī jindījk jindījkm figīīg xīī tñīgajpxtī ko jā'ä xīī myiñ cho'onda'aky ats jā'ä ja'y tuk mukfi'ty ni ijty.

Jīmījt jīmījt du'un pyītsimdī yī'i mīdok äjtspìch, ko xīī myiñ jigoñ. Ja'y xyīidumby y'ap tyeety, ats nax kajpn oy paad y'it fity kyäj ti iyo'on y'it fity.

Kajpx mīcha'ak mīidī mījīīg mīgu'uk, ti xīī najxp mgajpjotm, nīgajpx ti po'o ñaaxy, ats ney du'un nīgajpx tijajch äjtsp txīīajfi. Yajk yuj yī'i mīdok äjtsp.

KONG OY, Ayuk ja'y y'ap tyeety

Du'un jyina'ti mijaytyijk ko tiyip it ojts tu'uk ja'y jyijkyajty yaa ayuk ja'y ñaxwiiñ, txii'ajch kong oy. Ja'y tni kajpxy tni miicha'aky ko ojts jam kyä'äxji'iky, tu'uk angoch di'ibi xyii to'oxykyopk, ma ojts yajk pach mäjtsk tutsa'a.

Tu'uk yo'oytyijk mi d tyo'oxytyijk ojts tuk yo'oypyety mäjtsk tutsa'a angoch maa jimijt jimijt myok tpjik'i'ikti. Ko ojts t'ixpaa'ti tä'ä ojts tpabijkt tyijkjindum. Kum figiig xii jä'ä tutsa'a pyijwa'kx, du'un ojts jäp pyitsim kyxii'ik Kong.

Ya'adi kong ja'y du'un ijfi, di'ibi tutsa'ajoch ojts kyä'äxy, kum figiig xii ojts jyä'äky y'ibe'ty, janch mik kyaayi y'u'ukyi, pach du'un ojts tsojk jyä'äky y'ibe'ty.

jä'y cham tni kajpxy tni mīcha'aky, ko ojts kyä'äxy
 jām mījyuk'am y'angoch, maa jām ojts ijxiñ dyajk tañ.
 Ats ney du'un ja'y tni mīcha'akti ko jām ojts
 kyu'u'tujkta'kiñ tjaa yajk naxkida'kañ jām potskijxm.
 Ya'adi kong, oy tsuj jä'ä jyot jyinma'añ tpijka'ky mīidi
 ayuk ja'y ;ax kyajpn, ko ojts kya'a oy jajty nax kajpn,
 mīk jä'ä jyot jyinma'añ ats du'un ojts tni kiwandu'uch.
 Ojts ney du'un nax kajpn tu'uk ja'a tu'uk tuknax—
 tukti'k, janch oy tsuj du'un y'ijty pach ojts dyajk xiibejfi
 kong oy.

Ko du'un ojts je'ky it, tpu'u'tigi jä'ä ayuk ja'y ñax kyajpn,
 tä'ä ojts ñijxni tu'uky tsinaypy maa i'pxy kopk i'pxy
 yujm, maa y'ap tyeety y'it ñax.

Du'un ja'y tni kajpxy tni mīcha'aky jä'ä kong oy, di'ibi
 ojts ayuk ja'y tpu'udijk.

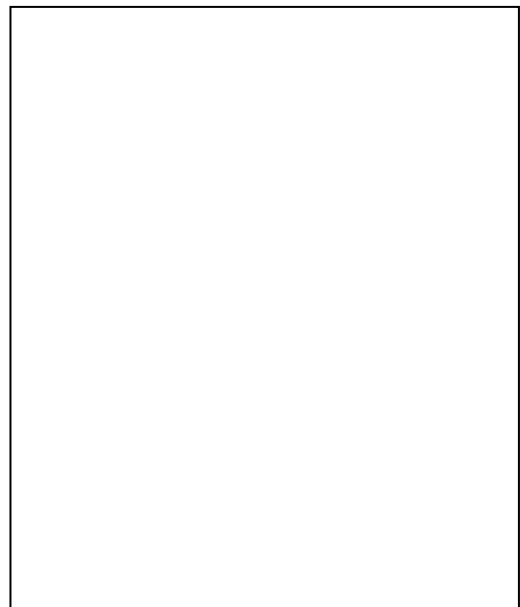
Kajpx yuj yi'i naky di'ibi xyii jajchpy “Kong oy, ayuk ja'y y'ap tyeety”.

- Kajpx yujfij miidi migu'ukfijkity, so kong oy ojts tni kopkach ja'a ayuk ja'y nax kyajpn.
- Ney du'un miidi migu'uk yajk tiwfi, maa mnax mgajpn pin ojts jiwiiin tni kopkach.

¿ Wi'ix ojts ja'a kong oy ayuk ja'y naxjoch yajk ku'u tujky?

¿ Maa ojts ja'a kyä'ax ja'a kong oy, pin du'un ojts taagats teetyach?

Kix ja'a yaa mnakyixy, so amby ojts ja'y jiiin yajk ku'u tujk maa mnax mgajpn. Ats ney du'un koy wi'ixamby ja'a ja'y y'ixyajch, di'ibi ja'a mnax mgajpn ojts dyajk midaktso'onda'aky.

Wi'ixamby aa iyuk yajk kajpxy.

Ko ja'y aa iyuk tkajpxy, ka'anak nax. T'iiy tnigajpxy, di'ibi fi anaty, tyun jyajfini, di'ibi cham tuun jajtip, ats di'ibi anaty tunanip jajtaniip.

Ja'aymats, ko figiig nax aa iyuk figaty: di'ibi fi tyuñi jyjty, di'ibi cham tuunip jajtip ats di'ibi tunanip jajtaniip.

Mok

ti tuñ	tyumby	tyunämbly
tjuy	jyuypy	jyuyämbly

Teety

Yajk ka'pxy ya'adi aa iyuk, tä'an fix ixyn yi'i jiwiinb ijxpäjtñ .

Kaaky

ti tuñ	tyumby	tyunämbly
tkaay	kyaypy	kyayämbly

Uk

tsa'am

_____ Jyi'ixpy _____

Xiwaan

tsooy

t'uu'ky _____ y'uu'kämbly

Kass

Ko ja'y tnigajpxy fi jajty, fi du'un anaty tyun jyajfini, ats ko cham anaty fi tyuñ jyjty, ney du'un ko anach tyuna'ni jyjta'ni.

Ko ti yajk ni kajpxy yajk ni miĉha'aky, jā'ä du'un yajk ja'tamb, so amby y'ixyity ko cho'onda'aky, ney du'un so amby jā'ä jyajty kyibejty, ats so amby du'un kyuugixy.

Ximaypyi

Ko jā'ä amay jot may kyixi'iky jam jijnjotm figotm, ats ko ney du'un yajk paaty jā'ä jiyujk di'ibi nigajpxp amay jotmay, ats du'un yajk nii nijx jā'ä ximaypyi, di'ibi du'un pyäaty amay jotmay.

Yi'i ximaypyi tnigajpxy so amby yajk jinguwajky jā'ä amay jotmay. Di'ibi du'un tyungajtp ximayky, yi'i du'un mija'ytyijkich di'ibi nija'tyip wi'ixamby jā'ä amay jotmay tyuu'witsty.

Ko ja'y dyajk tiy ximaypyi jā'ä y'amay jyotmay ats du'un tpaax ix wi'ix jā'ä anaty xii po'o yo'oy, miidi dyajk tuñ naky di'ibi ja'y tyuk pa'ijxpy, du'un tuu paaty jā'ä amay jotmay.....

Jay kya'px ya'adi ximaypyi y'aa y'iyuk, ats du'un jā'ä aa iyuk kya'pxyty.

Kong oy mīidī chiptuñ Saachilī

Yi'i Saachilī je'ky itp ojts tja'a ni tik'yä'än jä'ä mīja'y kong oy, di'ibī ojts mīidī je'ky amby chiptuñ. Kong oy tkuwañ jä'ä y'it ñaxwiin, ney du'un mīi dī jä'ä tyun kyopk maa jya'y y'itij chīnidī, yi'i kong janch jotmik du'un ojts y'ity, ja'yich chī'ik jyawyidī, ko iwanī y'ity.

Saachilī may amby ojts jä'ä jya'y twaamiñ twajajch ats du'un dyajk oo'ka'andī kong mīidī jya'y, ats du'un jä'ä it naxwiin tuk fik'ya'andī. Kyäj ojts jä'ä kong oy saachilī myīmīda'aky, jä'ä ko kong oy t'ixaty it naxwiin wi'ixämby myītsip tin inīty, ats wi'ixamby tmīmīda'akty.

Du'un ojts saachilī jya'y jīwyin'ajtp y'oo'ky tyīgoy maa jä'ä ayuk ja'y y'it ñaxwiinīn, ko du'un dyajk oo'ka'andī dyajk tīgoya'andī jä'ä kong oy, ayuk ja'y jyintsīin.

Kong oy kyāj ojts pīn kyī'imayī myī jīin myī tsip, ko du'un ojts jya'a yajk oo'ka'niyfi.

Ja'a nakyix di'ibich tuñ saachilī ko jä'ä kong oy tja'a yajk oo'kañ, ats ney du'un di'ibich ojts tuñ kong oy ko tni kuwanduty ñax kajpn.

ti ojts saachilī tuñ

ti ojts kong oy tuñ

It naxwiin juukyipy

Maa it naxwiin juukyipy,
ka'anak pi'ky ja'ä y'ixich,
maa du'un ja'yich y'oyajtiñ
t'amdowti, ney du'un y'u'ung
y'ina'k ya pam pyijkijti, ats
du'un jam nijxt maa it
naxwiin jukypy.

Ney du'un maa it naxwiin
juukypy tam nii ixijtp di'ibi
tu'uk ja'a tu'uk jam inamb.
Paach du'un ja'ä mija'ytyijk,
tni nijxti it naxwiin wi'ixim
ja'ä yu pam.

Ko ja'ä u'ung ina'k muum
chi'ik ats mija'ytyijk nijx
maa tun kopk di'ibi du'un aa
jot yajk jinbijtyip. Du'un
mija'ytyijk tu'uk ja'a tu'uk tni
yo'oyidi ja'ä it naxwiin.

Ni kajpxy ni mi'cha'ak
ya'adi nii Wi'ixamby
mja'y dyajk juukyäch,
ats ja'ä pu'udijkn
t'amdoy miidi yu pam.

Tijajch ayuk ja'y yajk tumby

Ya'adi ni'ixuy miidi ni ixmuk du'un ity mija'ytyijkich ni wyifijti ni naamiyti, janch tsuj ja'a ni'ixuyich y'ixja'ti, ko du'un ni aw pijy tmii dich, tpjtkta'kidi. Ney yo'on ni ixmuk y'ixich. Cham kyaj pin t'ok yajk tuuni, anak tijkich wyit, ak jam dyajk tso'ondi niwiinm wajkwiinm.

Ney du'un nja'yindi t'ityundi tu'uts ka'anak piky y'ixity.

Tsiy y'oy ya'adi tu'uts ja'y tximoy, ma ja'yich tpabikfi ja'a niich ko jigam dyajk

tsoondi, ats ney du'un jap dyajk it ti ja'a niich je'kyamby.

Piroon. Ya'adi tu'uts yajk ximoy piroon, ja'y dyajk tundi, ko ja'a kyawe,

jyichjokx dyajk iitsti.

Ja'a wiixamby mja'y ya'adi tu'uts xyimoy.

Nax kajpn jyotmaypyaty.

Ko 16 y'añ jä'ä xii po'o septiembrī ats jimiijti tyu'u'yo'oy 1810. Tu'uk teety txii ja'ty Miguel Hidalgo, jä'ä ojts ja'y — tjinma'añ myo'oy ni imuk, ats tni pidi'ktich jintsiin di'ibi y'inä'py it naxwiin, nax kajpn niwiinmiidi ats wakwiinmiidi jyä'ä, ko du'un o'ktiy ja'ti jyibe'ti, ko tyundi xii'n koots. Du'un ojts jä'ä teety Miguel Hidalgo, ayojpi ja'y tnafts - kajpx ats tjinma'añ myo'oy, ko ni imuk ni pyu'udijkiyftich ats tni pidi'ktich mijp jintsiin. Twamujky may ja'y di'ibi it kamdijk yajk tuundip, di'ibich kyajpxtip figach aa iyuk, ats ni imuk ja'y di'ibi o'ktiy ja'tip jibe'tip, tnafts iiw tnafts kajpxn tyujn pyujxn t'ixku'kidich di'ibich ni tyuk kiwandu'tiytip miidi jä'ä ja'y jintsiin. Ya'adi tsip ojts tji'p a'tij Miguel Hidalgo ats José María Morelos ojts jyot jyinma'añ tpjкта'akti ats tpu'udi'kidich jä'ä ja'yich di'ibi o'kti ja'tip jipä'tip.

Ma du'un ojts ñi muktī nīmay ja'yīch, jā'ä nax kajpn txīi jajch Dolores, ma ojts dyaxmuky may it ja'y jā'ä teety Miguel Hidalgo, ko ojts 15 añ jā'ä septiembrī po'o, mīk ux mīk koots ojts ja'y dyajk muky ma chajptījk tmīdīch, jān ojts yajk oyīdī jot jinma'añ wī'ix tunna'tīj, ko du'un tni pīdī'ka'andī jā'ä jyintsīn.

José María Armenta Ojts wakwinmīdī y'it'och yajk kex, kyexy Miguel Hidalgo, ats du'un t'amdowa'añ pu'udījkñ mīdī ja'y di'ibīch o'ktīy jajtīp kībe'tīp, ats jā'ä yajk mītsiptunīch jintsīn.

Du'un ojts José María mīdī Miguel López yajk tujtī, ojts y'o'ktī jān ma it naxwiin txīich Jalatlaco.

May ojts ja'y y'o'ktī tyīgoyty, ko du'un tja'a ni pīdī'ktīy - jintsīn, ats jā'ä tsip ka'anak jīmījtī ojts y'ity. may y'o'ktīy tyīgoytyīy ja'yīch ko du'un ojts tni tsip tundīj, ats kīdī'ibī o'ktīy yajk tundīch, ats du'un tu'uky jā'ä ku'u'tujkīñ y'itch ma nax kajpn, jintsī'k ney du'un tuknax tyu'u'yo'oyīch jingyījx y'it'fīch, tu'uk ja'a tu'uk ja'y mījp mujtskp.

Kajpx yuj m'aa m'iyuk

Kajpx yuj y'i mnaky di'ibi xyiija'typy Nax kajpn jyotmaypyaty, ats jinmiidow wi'ix ojts jya'ty kyibe'ty nax kajpn. ku itsowij ya'adi aa iyuk.

¿P'in ojts tjinma'añ myo'oy jä'ä ja'yich di'ibi o'kti'y ja'tip kibe'tip, ats pinach ojts tji'pa'tij jä'ä tsip ko tni pidijkti'y jintsiin?

¿Ma kajpn ojts ja'y myukti'i nımay, ats tni pidijka'andi jä'ä jintsiin?

¿Ti ja'y xyi'ajti'y di'ibi ojts tni kopka'tij jä'ä tsip ma it naxwiinın wakwiinmiidi?

Koy ya mnakyijx wi'ix ojts nax kajpn jyotmaypyaty ko ni'i tsip ojts tyu'u'yo'oy.

Tu'uky aa iyuk ats wingajty yajk xīmo'oy.

Tix ix wi'ix jā'ä aa iyuk yajk kajpxy, oy du'un figajch jajch yajk kajpxy tu'uky yajk jinmidoy. İmuk kajpxmuk mīidī mjīiky mīgu'uk, ats kix ja'a ya mnakijxy tā'an mja'y y'īiy kyajpxyn.

wi'ixjajch
oy
naaw

sojajch
tsuj
tutk

tijajch
inīi
kīlok

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Ats ney du'un wi'ixjajch ja'y kyajpxy tu'uk ja'a tu'uk kajpn, ats du'un txīmo'oy jā'ä it pijkta'aky, yaa maa nakyijxm kix ja'a sojajch ja'y dyajk figach y'aa y'iyuk mīidī wingpī kajpn.

mī'īky

me'eky

pīnujky

xo'oky

xe'eky

tsim

tsem

akch

tsuk

tsey

tsajpna'a

Miidi mji'iky migu'uk iimuk kajpxy muk, wi'ixamby mja'y y'aa y'iyuk t'iiy tkajpxy. Ats soamby tni iiy tni micha'aky.

ko ja'y ni iiy ni kajpxy nimajtsk tu'uk mixy tu'uk ki ixy:

mixy 1.= Ni imuk oktaagich ximij y'o'odi.

kiixy 2.= Kyaj tyiyich, oy ja'y yi'ich.

mixy 1.= ijts n'oktaag ximij x'o'oy.

kiixy 2.= ijts njä'ä ximits xtsojky.

mixy 1.= Ney du'un kas ximij yajk o'oy.

kiixy 2.= Du'un mijts x'ix, ojts ijts n'ix ko y'igopk mitsuxiy.

mixy1.= Kyaj du'un ximij y'o'odi.

kiixy 2.= Ney du'un kyaj ximij y'o'odi, ats kyaj ximij chukxti.

Tix x'ix wi'ixamby mixy miidi d'i kiixy kyajpxy micha'aky.

- Jiwyin mixy miidiy tnigajpxy wi'ix y'oktaag y'o'oy.
- Mimajtsk, ats du'un tkajpxti tmicha'akti.
- Ats init du'un tkajpx ni pety, di'ibi ni kajpxy ni micha'akypy.
- Ko okni ats init mixy miidi d'i kiixy dyajk tu'ukyidi jä'ä y'aa y'iyuk.

Kajpxy micha'aky tu'uk amay jotmay miidi mji'ik migu'uk, ats du'un mniyajk fiwifich:

¿Di'ibi fiyandiñ yajk kajpxp?

¿Wi'ixamby dyajk fiy tyiky y'aa y'iyuk?

¿So amby dyajk tu'ukyidi jä'ä aa iyuk?

Ko mgajpxyfiich micha'aktich yi'i du'un jot'at'amby:

- Ti anach yajk ni micha'agamby.
- Ko jä'ä kajpx micha'akn tu'u'oya'añ.
- Oy tsuj jä'ä aa iyuk.
- Na'a kon tijkni aa iyuk chojky.
- Ney du'un yajk amdo'o it fiich kajpxy aa iyuk.

Wi'ix jya'ty kyibe'ty nax kajpn.

Ko jä'ä aptij k ojts tmitsiptundi jä'ä amaxan ja'yich, agats ja'yich, ko du'un o'k fiy du'un jyajfi kyibejfi, yajk oo' yajk inajmdī, yajk tuniyfi mik amby. tä'ä ojts ni imuk ja'yich naxich kajpnich nīi kajpxtayīdī, ko jä'ä amaxan ja'yich, agats ja'yich o'k fiy du'un y'oo' inajmiyfi, ats kyāj kaay u'kiñ oy mmo'iyfi, tä'ä du'un ojts apteetyijk jyot jyinma'añ tpijкта'akti.

Ni imuk nax kajpn ojts dyajk tu'ukyīdī jä'ä jyot jyinma'añ, ats tnibīdī'ikfich amaxan ja'y di'ibi'ixi'igach jyot jyinma'añ.

Ney du'un ojts ap tijkich, tuk pu'udijkidī jä'ä mijaa, ats tuk muktij, tmīt tsiptundi jyī'iky mīgu'uk, tni tsiptundi oypy tsinay jigajfiñ. Paach du'un cham kyāj pīn nīgo'o x'oo' x'inajmīndī, ko ojts mīja'ytyijk jä'ä amaxan ja'yich tmitsiptuundiy.

Ja'a aa iyuk wi'ix ja'y tkajpxy, ko ti txiimo'oy ka'anak pīky tu'uk pījкта'aky.

Tsuu	koots	ux
Mīja'y	apteety	_____
Tsibixn	mīma'an	_____
Mixy	_____	_____
pu'uy	_____	_____
Madajkn	_____	_____
Ixmuk	_____	_____
Ni'xuy	_____	_____

Maa tu'uk ja'a tu'uk tyañ

jixki'ipy

aga'añ

anajñ

itkujky

jindu'uy

Ja'a ma tyañ, mtsajptiijk, mgumuntyiijk, ixpijkiñtyiijk, ats migu'uk di'ibi miidi mniimyayī, jyiin tyiijk tyandi.

San José ääjtsp

Ix so ja'y t'ääjch y'i San José, ko mxii tpaaty maa nax kajpn. Ney du'un kajpx mīcha'ak ni na'ak ja'y t'ääjtsi y'i San José, ats wi'ixamby t'ääjtsi.

Kix ja'a ñakyijx wi'ix ja'yich y'ääjtsi ko mxii ñajxy maa nax kajpnin. Ats ney du'un wi'ix jä'a yajk ni xujxidī di'ibi du'un kyuy ääjtsip.

Ni na'ak jä'a ääjtsipich: _____

Wi'ix ääjtsi tu'uk ja'a tu'uk: _____

Jina'ajty du'un ääjtsi y'i San José: _____

Maa ääjtsipi cho'ondi: _____

Bom bom jigyajtiñ tyigah

Bom bom jigyajtiñ tyigah ya naxwiiñ naxkijx, jiiñ tijk kyoj oypy tsujpi. du'un u'ung ina'k y'aägf'i y'ipe'fi bom bom. Ko mija'ytyich tmicha'akti ijch nax kajpn, kyaj ti tmidich jyiin, tyu'u maa karr'i naax tyi'kich, ats tmija'tich ka'yin ukyiin naxkixy kajpngixy.

Ats ney du'un tu'uk ja'a tu'uk naxkik kajpngix tyu'u'yo'oy ixpijkiñ ats u'ung ina'k wyitich kajftich. Du'un cham jä'ä jyigyajtiñ tyu'u'yo'oy.

Ja'yich cham ko wing kajpn ñijfi yo'oyty, karrijoch ñijxti.

Pach du'un oy ma ñijxa'ti yi'i y'owtajtip pujxn ngarri.

Ney du'un tyigach ayuk ja'y wyit nä'am, ko ijty ñi wit ni xyoxijfi wingach y'ixja'tji, tu'uk ja'a tu'uk kajpn wingach jä'ä wyit nä'am.

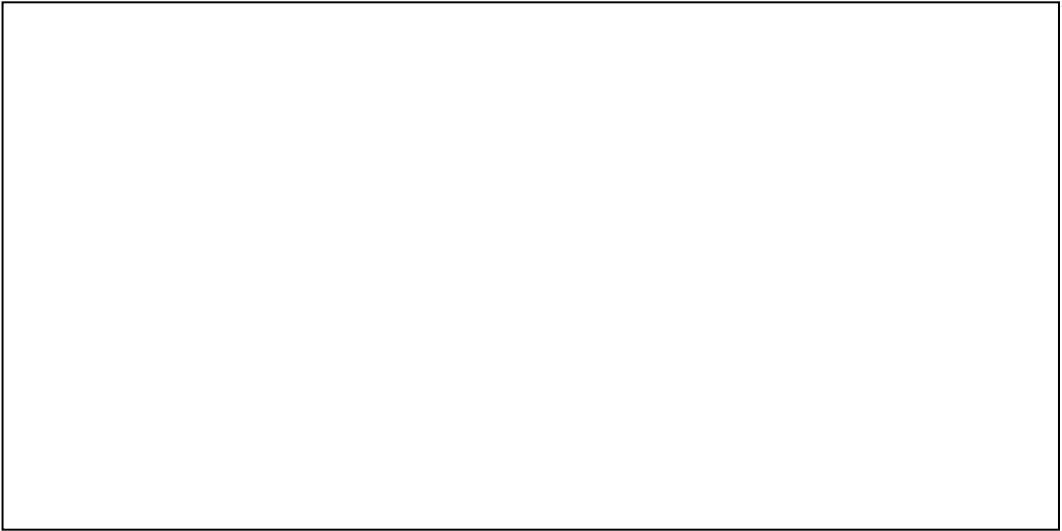
Ko ja'y ijty pa'am pyaaty, ney du'un jä'ä tso'oyipy mija'ytyijk di'ibi jyjchp ñija'ap, wi'ixamby jä'ä yu pa'am cho'ok ñaxyty chamnij, tu'uk ja'a tu'uk kajpn täm cho'oyip di'ibi ja'y cho'oyipy ko jä'ä yu pa'am myin jyajty jiinoch figoch. Pach aa iyuk y'iy kyajpxy.

Bom bom aay ujts yä'äky y'ipe'ty,
 ney du'un jä'ä ja'y y'ipe'ty myija'yï,
 nax kajpn myayï mïidï y'u'ung y'ina'k
 ats ñax tyigach bom bom jyigyajtiñ.

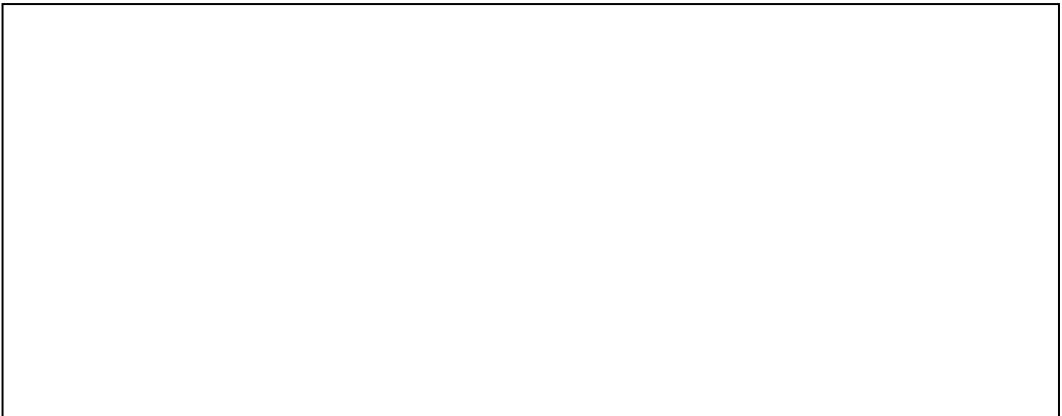
Tiy du'un ko ja'y tyigach bom bom jä'ä jyigyajtiñ, y'i'i tun kopk ijfiptunich, oy jä'ä ja'y ñi aay ñi ujts ja'a — pojfi kyäj jä'ä iixiñ dyajk figach.

Koy ats kix jayī xyīī, wi'ixamby jä'ä jīgajtiñ tyīgach maa mnax mgajpn.

Ko ity jä'ä jīgajtiñ tyu'u'yo'oy.

Ko cham jīgajtiñ tyu'u'yo'oy.

Ko yajk adiy aa iyuk

¿Mnija'jip so yajk adiy aa iyuk?

¿Ats ti wa'añ ya'adi aa iyuk ko yajk adiy?

Kajpxmukt'i nidigiigach miidi mi'i'ik migu'uk, ats init adiwt'i, yi'i aa iyuk. Koy ti du'un tu'uk ja'a tu'uk tyijpy aa iyuk.

Bom bom its jii n fi j k
n'ixijch, ko pin myiñ ats
njin tsi'in njin taj n'awaní.

Janch yooñ ñajxyits, kyä
its njämch, ats du'un
nyo'oy tsajpjoim.

Mija'y tyo'oxyijk ky'i
dyajk tsa'atyiy, ko ja'a
wyit na'am t'axuy
t'abatsiy.

Tun kopk dyajk jukypiky,
ko nax kajpn t'awaní ja'a
nii tuu.

Yajk pijkta'aky aa iyuk nakyijxy

Ko kyäj pīn nduk awannimich awkijxm iyukijxm, ti anach yajk tumb, ney oy du'un nduk mimichakmich nakyijxm, ko jä'ä njay chajnmich ti du'un anach yajk tunamb.

Nes t'awanī jä'ä tyaag tyeety, ko du'un nījxtī maayoty, du'un ojts jay tyañ nakyijxy, tuk īwanī ats kīdi'ibī jyotmayo'kfich.

10 amb abril po'o, 1994

Taag teety:

Kyäj mjetmay y' ookfich, maayoty its tī nijxy mīdī mīgu'uktijk, nakyits nijxy njuya'añ.

Tsojkits njinbi'fich.

mnīixy

Nes

Yajk tan tu'uk aa iyuk yaa mnakyijxy.

Ka yajk ni tsip tuuñ nax kamdijk.

May ja'y ojts tni pidiigfi jä'ä jintsiin di'ibi anach du'un ni inajpy nax kajpn.

Ya'adi tsip tni kopkach Emiliano Zapata, tä'ä ojts ja'y nimay it twaa muky di'ibich nax kamdijk yajk tuundip, tni pidiigfi jä'ä nax kamdijk, Jä'ä tsip je'ky it ojts tyuñi, ney du'un may it ojts ja'yich y'ookti tyigoyty, Jä'ä miya'y di'ibi xyijajfi Zapata tä'ä ojts miidi nii kajpxy Francisco I. Madero, nimajtsk ojts tkopka'fi ats du'un tni pidiikfiy jä'ä jintsiin t'amdoo'fiy nax kamdijk maa ja'yich dyajk it fich kyam tyu'u. Ni imuki ojts ja'y tuk fijkidi jä'ä tsip, ats du'um ojts may y'ookti tyigoyty.

Ni jayi migu'uktijk di'ibi tsinajtyip wing kajpn, tuk mimicha'ak wi'ixamby jä'ä ojts tsip tyuñi, ko ojts ja'yich tni tsip tundii jä'ä nax kamdijk.

Nax Kamdijk

Oy myaa kajpnich ja'y dyajk tsipta'aky nax kamdijk. Ney du'un jä'ä mija'ytyijkich mik jamby Ojts tni tsip tundijk nax kamdijk ma du'un cham jyu'udij jyäpfi, kyam myok pijkta'akti.

Jä'ä mija'ytyijkich ney du'un may ojts tku oo'kti j tku figoyty, yi'i nax kamdijk, it naxwiin maa tu'uk ja'a tu'uk dyajk tuñin. Ney du'un champaad i jä'ä u'ungich ina'kich tni tsiptundi nax kamdijk maa myok xyijk, kyam tyu'u tpijkta'aktich di'ibi tyuk jigajtip bom bom.

Wi'ix dyajk tuñ mnax mgajpn jä'ä nax kamdijk, ats pin kajpn miidi nibaaty, ney du'un pin miidi xyajk tsipta'akti.

Kix ja'a ya mnakyijxy so amby mja'y dyajk tuñ nax kamdijk maa mnax mgajpn.

Mija'ytyijkich ñija'tyip xii po'o

Di'ibich mija'ytyijkich xii maytyp ñija'tyip jana'a oypy xii po'o myiñ, ney du'un jana'a jä'ä xii po'o ka'a oypy myiñ kyida'aky.

Yajk ni fiwidi miidi mji'iky migu'uk, ti xii, ti po'o ñaaxy oypy ats ka'a oypy. Yi'i mija'ytyijk maa mnax mgajpn jyajtip ñija'tyip yi'i xii po'o wi'ixamby ñajxy bom bom. Ja'a ya mnakyijxy jina'a jä'ä oypy xii po'o ats jina'a ka'a oypy.

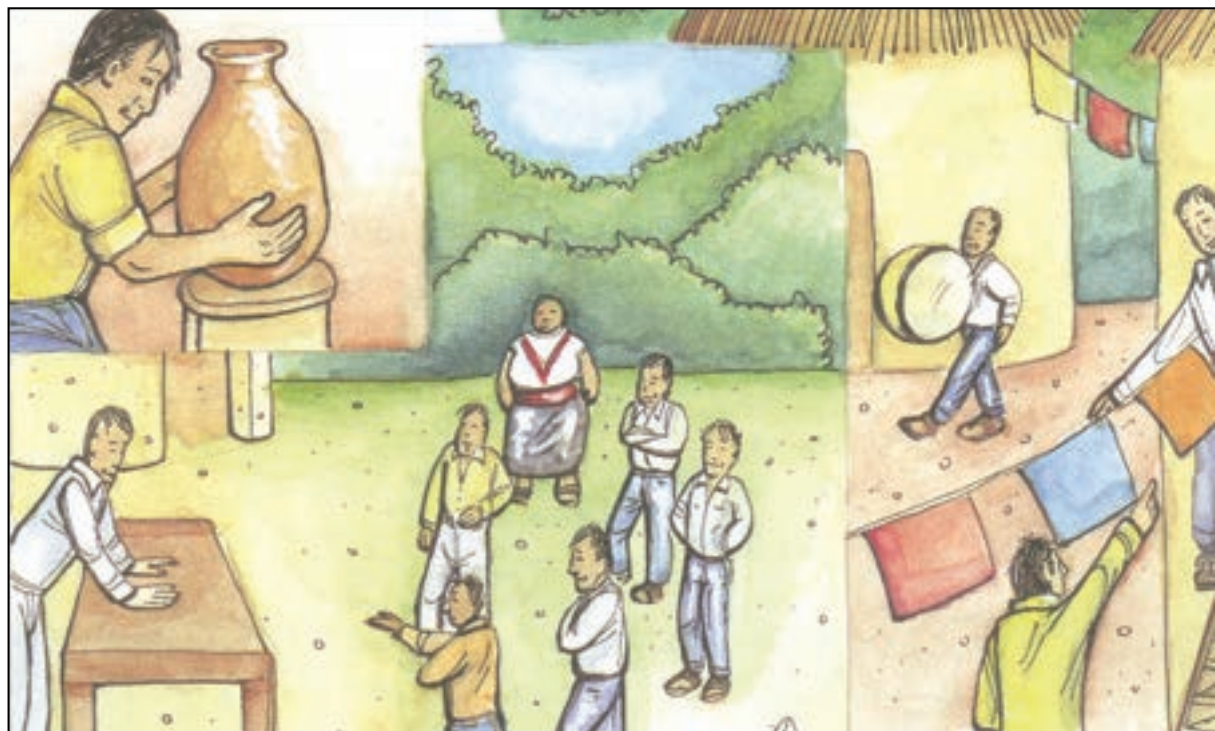
oypy xii po'o yo'oy.

<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>

ko kyaj y'oyich xii po'o yo'oy.

<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>

Ayuk ja'y jyigyajtiñ

Ayuk j'ay wi'ixamby chinidī jyigyajti ñaxkijx
kyajpngijx, ñi iw ñi kajpxijti miidī jyīiky mīgu'uk,
miidī mīgunax mīgugajpn.

Ko ma ñi ix ñi pyajtijti ñi ijojxti ñi kajpxpojxti, ats
ney ñi tyuk pu'udījkijti jä'a tyung y'iyon, du'un —
tu'ugyajtiñ dyajk naxti, maa Jä'a ñax kyajpn.
Ney du'un tuk xon tuk i'fij ko jingon jä'a
kyajpn xyīijich, maa ñi u'ung ñi ina'k kyayajti
y'ugajti. Ats ney tpu'udījkiyaadij jä'a xuxpī y'ixpī,
xīigijuyppy, ats di'ibich ja'yich xīidunandip, du'un
ni imuk ja'y nax kajpn tuk ijxyty tuk xonda'aky
jä'a kyajpn xyīi.

Ko jä'ä xii tyuñi maa ayuk ja'y kajpnin, tuk yo'oymyujk ja'yich di'ibich tson dip wingyajpn, ats miidi y'i iy kyajpxy jä'ä ku nax kajpn.

Ko xii tyuñi jya'ti agats fijk, amaxan ja'y, aba'at ja'y, ats ney jyä'äty ja'y di'ibich jyii gyäm tson dip. Ko xii tyu'u'yo'oy ats jä'ä ja'y ni yajk kaay ni yajk uuky.

Ats jä'ä xuxpfijk tuk yo'oymyuktii ney du'un jä'ä xii, xyu'uxfti wojfti, dyajk i iw dyajk äjti ja'yich, ney du'un dyajk pitsim ix koy.

Ayuk ja'yich janch tsuj y'it xyondi, tu'uk u'ung tu'uk ina'k, tu'uk ku nax tu'uk ku kajpn, du'un y'ijfti xyondi miidi jyii ky migu'uk, ko jä'ä ni pyaa'ti ni ixyijfti .

Wi'ixamby nnaxyīndī ngajpnīndī mīidī wing kajpn ni myayī, ats tukmuktī jā'ā amay jotmay.

Nīgajpxy wi'ixamby mnaxy mgajpn mīidī ni myayī wing kajpn, ats ney du'un so amby mīidī nii tīy nii kajpxy, di'ibī aa iyuk yajk tundīp, ko y'īiywdī kyajpxytī.

Ja'a yī'ī xyī, wi'ix ja'y tu'uk ja'a tu'uk, wyit ñā'ām, ats ney du'un ma y'it tī chī'īnidī.

Ya'adī ja'yīch di'ibīch ka'anagī pīky wyit ñā'ām, ney du'un ñax kyajpn jyīgām tyandī. Ja'a xyī maa tyañ tu'uk ja'a tu'uk ñax kajpn. Ats ney so jā'ā chinay jyīgyajtīñ dyajk tu'u'yo'oyty, yajk tīw mīja'ytyījk wi'ix ya'adī ja'yīch chī'īnidī, ats kīx ja'a ya mnakyījxy.

Xiï ni'i kon

Ko u'ung maayï kyä'äx, ma tu'uk jïinoty tïgoty, ats du'un jä'ä u'ung taag u'ung teety, myoñ tyuky wi'ixamby tpïjкта'agajndï jä'ä xyïï, ko du'un ïnit dyajk ja'aypäjtandï, ney du'un tpïjкта'agajndï xyïï ni'i kon. Ats ko du'un ïnit yääk pyet'ïch ñijxyïch ixpïjkp, jä'ä ñaky dyajk tunïch. Yï'ï ñaky di'ibï xyïï acta jä'ä tmïdïch, u'ung xyïï mïidï kajpxy tyaag tyeety xyïï ni'i kon.

Yï'ï xïï Mïidï ñi ni kon, ni ïmuk du'un ja'y dyajk tundï, pach du'un ko yajk kïx ja'ay nakyïjxy, jä'ä mïjpïj letrï yajk jay chonda'aky.

U'ung teety txïïch Jorge Martínez Figueroa, jä'ä kyudïjk txïïjach Sandra Domínguez Pérez, ko ojts y'u'ung jya'tï tä'ä du'un txïïmoyty Juvencio Martínez Domínguez, tu'ugach ya'adï mixy dyajk tuunï xyïï ni'j kon tyaag tyeety.

Tïx ixy wi'ix jä'ä xïï ni'i kon pyäty ats ney du'un so amby tuñ ko u'ung ïna'k y'aaktï pyättï. Ja'a mji'ïky mïgu'uk xyïï mïidï nj'i ni kon, tyaag tyeety jyä'ä:

Ja'y xïï	tyeety xyïï ni'i kon	tyaag xyïï ni'i kon
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Kajpxy ya'adī aa iyuk, ats yajk oyī may naxy

tsip tsiptunbī
nījx mtsiptuñ,
xīimy mtsiptunajñ
ko tsip y'ity.

kajpxy kajpxyuj,
mīk m'aaw yajk kajpxy,
ko mgajpxy nīgoyī
mgajpxy, pach du'un kyāj
mgajpxy.

chaa mtsa'an,
jä'ä ko ti mtsamnīj
pach du'un tsa'am xyīich
ko ti mgu tsamnīj.

Ya'adī īiy kajpxy yī'ī du'un yajk tuk kiyajfip aa iyuk
ats ney du'un yajk mīidoy na'a tu'uky, ney du'un
kajpxy jottīgoy. Ja'a yaa mnakyījx du'umbī aa iyuk,
yajk oyī mīidī mīgu'uktījk ka'anak pīky ya'adī 'umbī.

Yaa ma it naxwiin, ka'anak nax, ka'anak pïky kajpnïch y'ixja'ti, ñi ja'y ney du'un wi'ixamby jä'ä jyïgyajfiñ dyak tu'u'oy'oyty mïidi y'u'ung y'ina'k, ats ney du'un figajch kyaayty y'uu'kti jyïnoty tyïgoty.

Ya'adi ja'yich ni'i xyïmo'yfi chinanteca, figach jä'ä wyit ñä'am tmïda'ti, ney du'un figach jä'ä y'aa'ich y'iyukïch mïidi tïtsindi jä'ä.

Maa du'un ñaxy kyajpn tmïda'ti jyïgäm chañ mïidi tïtsindi, yi'i y'u'ung y'ina'k tuk iwanidi jä'ä y'aa y'iyuk.

Ko du'un xyï tundi ma ñaxy kyajpnïn ney figach dyajk it ti, du'un jä'ä chinäy jyïgyajfiñ dyajk naxfi mïidi jyïky — myïgu'uk, tu'uk ku nax tu'uk ku kajpn.

Jayï ya'adi xyï ja'y ma cho'ondi, ats wi'ixamby jyïgyajfiñ dyajk naxfi bom bom mïidi jyïky mïgu'uk.

Ni kajpxy ni mīcha'ak so y'ixīch ya'adi to'oxtyiijk wit, ma ja'yīch chīinīdī, wi'ix y'aa'īch y'iyukīch, ats ney du'un so jyīgyajfiñ dyajk naxti mīdī jyīiky myīgu'uk.

Ja'a fījajch mīdī yī'i wit.

Ni mīcha'ak wi'ix ya'adi ja'y xīīduñ.

Tijajch ja'y yajk tumby ko jyuy tyooky.

May ñax, may pyiky ja'y t'ixkujk y'aabiik y'aadu'uñin ko jyuya'andī tyooya'añdī: ko mok xijk toogfī, ats du'un dyajk tundī tsim, armunī, librī tsim ats kyī'ijot. Ney du'un ko mayamby y'ity dyajk tundī, kach, xa'ak.

Ix ya'adī tu'uk ja'a tu'uk, di'ibich mija'ytyiik yajk tuumdip ko jyuyty tyookfī, ats pijkta'ak xyīī, ney du'un wi'ix ja'y dyajk wa'añ ya'adī abijkiñ.

Nax ngajpnīts.

Ayuk ja'y iīts, n'ap ndeety i'px jyinma'añ,
maa may ñax tun kopk, yajk miīdity,
janch tsuj ja'ty y'it ñaxwiin,
maa nīi tuu kyāj tīgoya'tī.
Tyunoch kyopkoch dyajk tsinī mijajtypy aay ujts,
ney du'un dyajk iy dyajk ya'axy joon,
di'ibī myoopy jīgyajtiñ it naxwiin,
ats jā'ā aay ujts jyu'ukypyiky, ko nīi tuu myiin.
Ney du'un ja'y y'ijty xyonda'aky,
ko it naxwiin myojyī kyayīñ y'ukyīñ,
tyuk ni poj, tyuk ni kā'āgij jīgyajtiñ,
du'un jā'ā xīi po'o ñax bom bom.

Tun kopk, di'ibī myajk y'ijtypy tsinajiñ,
 myajkypy jä'ä jotkujkajfiñ,
 ayuk xmo'oyi ijiñ xonda'kiñ,
 ko m'it mnaxwiin janch tsuj y'ixich.
 Chamts ni jiiip kajpx tuuty miidi mijts
 it naxwiin, maa ayuk ñax kajpnin
 oy kujkich jyot minijxy,
 du'un njaymäjtsty bom bom, ko xii po'o yo'oyich.
 l'px yukm tyä'än maa jyiin tyijk,
 xmiiidich jä'ä kong inää,
 di'ibī it naxwiin, nax kajpn y'ixji'typy
 ayuk ja'y joty.

Kajpx yuj m'aa m'iyuk

Tix jinmïdoy wi'ixamby mnaky kyajpxy, di'ibi xyïïjajchp nax ngajpnïts, ni'i iïwt ni'i kajpxtï ni imuk, ats ney du'un kajpxy yujtï ka'anak ok.

¿Ti ñi kajpxypy ñi mïcha'akpy ya'adi ayuk?

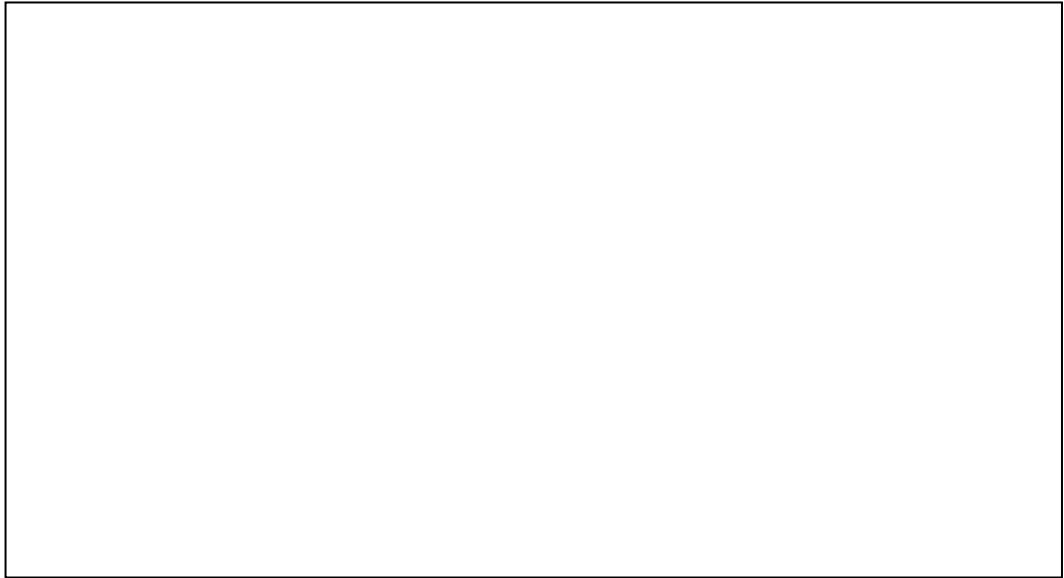
¿Ma amby tyañ mgajpnjotm yïï i'px yukm?

¿Pïn yajk tumby nax kamdïjk mgajpnjotm?

¿Ti xyïï mnax mgajpn?

¿Ti aa iyuk xyïï di'ibi mja'y y'ïïby kyajpxpy?

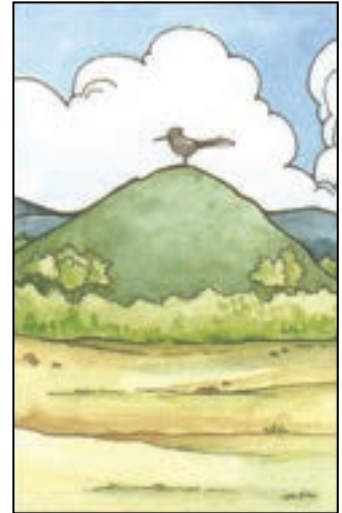
Koy wi'ix y'ixyïty mnax mgajpn ats di'ibïch jä'ä jïïn fïjk jä'm, ney du'un pïjka'ak xyïï jyinma'añ so jä'ä mja'y jyïgajty. Chuuj kalichiuina yat katsokgti ixliuakg tu anan nak min kachikin.

Kajpn xii

Kajpn xii ney du'un yajk ja'ay miidi dibuji, ats ney yajk jinmidoy so anach ja'a tun kopk, kajpn yajk xii mo'oy ko du'un nja'ay pajtmich ti anach yajk xii mo'oy tu'uk ja'a tu'uk it naxwiin, ats nax kajpn.

Ko fiyi mi ja'ytyijk tja'ay pajfi it naxwiin xyii, kyaj du'un dyajk tuundij ja'a letri ta'an cham ja'y tkix ja'ayin kyajpn xii, ats du'un ity tjin midowfi so txiijajfi nax kajpn. Ta'an ya'adi kixi'ikyin, kopk kibajkm tu'uk jooky, du'un yajk jinmidoy ats txiich jookyibajkm. Ats ney dyajk jinmidowich, ko yii kopkiix jooky, ja'a du'un tyijpy maa nax kajpn txiich Jookyibajkm. Ak du'un yii ngajpnindi iiky miidi jiyujkung nigajpxyimich ti anach txiija'tij.

Paach du'un ojts mi ja'ytyijk txii mo'odi ya'adi it naxwiin jookyibajkm, ko jam ity jooky chinäytyaky, cham kajpn du'un yajk xii moy Jookyibajkm.

Ni kajpxy ni mi cha'ak ya'adi kajpn xii, ti ko du'un ja'y txii mo'oy. Ats ney wi'ixamby xja'ay pajtmich xyii miidi dibuji.

Miykiyxm: _____

Nibam: _____

So tijajch ñajk nidi'ímich

Ko ti yajk pa nī jawa'añ, jā'ā du'un jīwiin yajk nījawa'amby ti amay jotmay yajk tiy nījawa'amby. Ats du'un yajk ni fiwīja'añ pīnach y'ixpy nīja'ap jā'ā amay jotmay. Ney du'un cho'oky naky lāpis ats yajk ja'aypājfīch aa iyuk di'ibī ja'yīch fi dyajkti.

Ko du'un ñajk nidi'ímich tijajch, jā'ā tyoky oy aa iyuk yajk wabīch ats ja'y tjin mīdowfīch pin du'un anach yajk amdoob y'aa y'iyuk. Ney du'un ja'y tyoky nīmājtsk ni fiḡiḡ pīnach kyajpxtīp ats nīja'atyīp amay jotmoy.

Ix so yajk t'ityuñ ixpājtiñ ats ñajk nidi'ímich tijajch amay jotmay.

Ix pājtiñ ko ñajk nidi'ímich tijajch.

xīi po'o añ: 10 enerī jīmījfi yo'oy 1994.

Nax kajpn: Tuky'o'm, ayuk ja'y ñaxjoty.

Jotmay: Aa iyuk.

Yajk ni ti'ip: Patricio Galván Pérez.

Tku iṡsowij: Mīja'y Bartolo Bautista

mīdu'uk dyajk fiy: ¿jīna'ap ja'yīch y'u'ung tuk kajpxy amaxan?

mīmājtsk dyajk fiy: ¿Ti ko ja'y y'u'ung y'ina'k tka'a tuk kajpxy ayuk?

mīdḡiḡ dyajk fiy: ¿mījts m'u'ung m'ina'k myajk kajpxy myajk mīcha'akyp ayuk?

mīdaxk dyajk fiy: ¿jīn'a m'u'ung m'ina'k tkajpxy tmīcha'aky aa iyuk?

Tīx ix wi'ix ja'y tuñ, ko du'un ti dyajk nidi'īwy. Mī iḡi mji'iky mīgu'uk iṡyuñdī ya'adī du'umby ix pājtiñ, ixta'adī tu'uk amay jotmay, ats inī nījx xyajk tīwdī mī iḡi tu'uk ja'y di'ibī nīja'ap jā'ā amay jotmay.

Cham nax kajpn

Cham nax kajpn tyīgajtsp jabom bom, ko tmīcha'aktī ity mīja'ytyījk kyāj tijīn, karrī tu'u. Ko du'un ity tni ixja'adī jyīiky mīgu'uk wing kajpn, ats ney du'un ko kyudung nījxa'andī Nīwiinm, Wajkwiinm yo'oy du'un nījxtī, kyāj ity ti karrī ma ja'y naxtīch tyīktīch. Ney du'un ja'y ity dyajk tundī tsiin jīin ko tsuu kots tpaaty, cham ma nax ma kajpnīn tām ja'y tmīdīch jyīin dī'ibī tsuu koots ni tyuk kīdījcxīp jabom, bom.

Ney du'un ity jā'ä jī'in fījk ja'y tko'oy muuty dyajk tuñ ats tuk ni pä'āñ mīiy. Cham ja'y jyīin tyījk tko'oy oy tsuj dyajk tuñ sementī, tsa'a, jaam ats varilla, pach du'un nax kajpn cham oy tsuj kyīxī'īk, ats jabom bom mīiy ko ja'y jyīin tyījk tko'oy.

Kajpxmuk mī idī mīgu'uktījk, ats xyajk nidīwīdīch so amby ity mnax mgajpn wī'ix tyīgajch jabom bom, ats xnījawīdīch ko nax kajpn fīgajchp y'ity.

Mīdu'uk dyajk fīy: _____

Mīmājtsk dyajk fīy: _____

Mīdīgīg dyajk fīy: _____

Mīdaxk dyajk fīy: _____

Mīmīgoxk dyajk fīy: _____

Mīdīdujk dyajk fīy: _____

Mīwixtujk dyajk fīy: _____

it naxwiin xyīi

Mīja'ytyījkīty tu'uk ja'a tu'uk ojts txīimo'odī jā'ä it naxwiin, ats ney du'un dyajk xīipājti ñax kyajpnich, ojts xyīi dyajk päjtīdī ayuk, tpījktā'kidī so amby tu'uk ja'a tu'uk y'ixīch jā'ä it naxwiin, du'un ojts xyīi päjty yī'i it naxwiin.

Ayuk ja'y ñax kajpn, may it txīi ak ayuk, du'un ojts y'aptījk tpījktā'aktī, kīmāky ojts ixpījkytyījk mīidī jintsiindījk txīimo'odī amaxan, tā'än ya'adīn ojts yajk xīimo'oy amaxan.

Amaxan yajk tijy.
Camotlán
Atitlán

Ayuk txīich
Muñcha'am
Nībam

Du'un tjan tijy
Ma muñ ni'i it ni'i nax.
Ma nax ma kajpn jingon
nīin. Nīi = yī'i yajk
tijy nīi di'ibī jay'y y'ukypy;
bam = pa'aay, jingon, pach
du'un yajk tijy Nībam.

Īimuk kajpxmuk mīidī mīgu'uktījk, yī'i it naxwiin xyīi, kīx ja'a ti du'un tyijpy, ats ti ko ojts yajk xīimo'oy tā'än du'un txīich.

Amaxan yajk tijy

Ayuk txīich

Du'un tjan tijy

Ma nnaxindī ngajpnindī, may it ñaxy jä'ä xīi, tu'uk ja'a tu'uk kajpn tmīidich xyīi, ko tpaaty xīi ats ja'y dyajk y'ity dyajk xonda'aky y'aa jyot t'aytyigoy y'amay jyotmay.

Ko ja'y xīi tuk muky, may it ñii myuky, yo'oymyukti xuxpij, äjtsp, ats tsajkojxpich, du'un ja'y tuk muky jä'ä xīi, t'aytyigoy y'amay jyotmay. Nabojkj, jä'ä xīi mījp ñaxy ko mayi po'o, txīidundī jä'ä santi xīi ats mīidī kajpn xīi, du'un jīmijti jīmijti ñaxy xīi ko mayi po'o tyigīg añ. May it ja'y tuk yo'oymyuky y'i Nabojkmīidī xīi, jyajti xuxpy, äjtsp wingp kajpn, myndī jyajti ayuk ja'y ats ney du'un agats ja'y.

Ja'a yaa wi'ix x'ix ya'adi xīi, ats tījajch jām, ney du'un so ja'yich xyīidundī.

Naxīndī kajpnīndī

Ītsīndī ayuk ja'yīndī naxīndī kajpnīndī, di'ibī yajk tijp kajpn kopk jā'ä yajk mīidich (19) majkmokx taxk, ats jintsīndījk txīmo'odī Municipio ko dyajk naky pyä'ä'ty. Ya'adi majkmokx taxkpī kajpn kopk ney du'un tmīidich mujtskty kajpn di'ibī tyijtip agensia, ranchī ats ney du'un txīmo'odī tundakn.

Ya'adi kajpn kopkich, ney tām tu'uk maa jā'ä kyu'u'tujkiñ tmīidajti txīich Distrito, tyä'āñ jām Mīykyixm, maa yajk ku'u'tujkpich y'i'ti jā'ä, Agente del Ministerio Público, oficial del registro civil ats ka'anak nax jā'ä ku'utujtajkiñ, ney du'un jām mījpujxtījk maa po'kyja'y jā'ä jyīin pyoky tkumdoy.

Ni ïmuk ya'adï majkmokx taxkpï nax kajpn mïidï mujskatypy kyajpn, tu'uky jä'ä y'aa y'ïyuk tkajpxtï, ats ney du'un ko xyïï ni tyukmujkxïidï.

Tu'uky jä'ä y'ap tyeetyïch tmïid a'tï, dyajk tundi ñax kyamdïjk ni ïmu'kï, tni tïbejtï tni kajpxpejtï jä'ä kyïndungïch ats tpïjkta'aktï mïja'ytyïjkïch di'ibïch y'u'ung y'ïna'k ñajts tïwïp ñajts kajpxyïp maa nax kajpn.

Majkmokx taxkpï kajpn kopk, tjïntsï'ïgï Jä'ä it naxwiin, kong ïnää, tun kopk, du'un y'ixïch jä'ä naxïndï kajpnïndï, ak ni ïmuk ayuk ja'yïch tkajpxtï y'aa y'ïyukïch.

Kajpx yuj yī'i aa iyuk

Tix jinmīdoy wi'ix tni kajpxy tni mīcha'aky yī'i nnaxīndī ngajñīndī, so du'un jabom bom xīi po'o ñaxy, ats figajch jā'ä jīgajtiñ tu'uk ja'a tu'uk ja'y tmīdīch.

Imukti kajpxmukti wi'ix figajch jīgajtiñ ma mnax mgajpnīn, tijajch jabom bom figajtsp, so jā'ä ja'y y'ity nax kajpn tmīdīch, ats so cham y'ixyīch.

Koy ats xjayīch xyīi so mnax mgajpn tyīgajch, wi'ix ity ixīch, ats wi'ix cham, ney du'un so jā'ä ja'y y'ixjajti jyīin tyījk, tijajch oy ko'a oy.

--	--

ya'adi ngi'i nde'ky

ya'a its ngi'i,
ya'a its nde'ky,
ma its nwiin,
cham ma x'ix.

ya'a its ngi'i,
ya'a its nde'ky,
ma its nji'ip,
cham ma x'ix.

ya'a its ngi'i,
ya'a its nde'ky,
ma its n'aw,
cham ma x'ix.

ya'a its ngi'i,
ya'a its nde'ky,
ma its ndatsk,
cham ma x'ix.

ya'a its ngi'i
ya'a its nde'ky
ma its ngibajk
cham ma x'ix

ya'a its ngi'i,
ya'a its nde'ky,
ma its nyakpajk,
cham ma x'ix.

ya'a its ngi'i,
ya'a its nde'ky,
ma its ngyejky,
cham ma x'ix.

ya'a its ngi'i,
ya'a its nde'ky,
ma its ngox,
cham ma x'ix.

ya'a its ngi'i,
ya'a its nde'ky,
ma its ngi'itsa'aky,
cham ma x'ix.

ya'a its ngi'i,
ya'a its nde'ky,
ma its n'ix pajk
cham ma x'ix

Creación de los maestros de grupo.

İiwfi ya'adi iiy, miidi migu'uk, ats mnimätstich ngi'i
kix du'un m'iidich ats miyajtich.

Ko yajk tuk awanī ats yajk tuk ni ixij fījajch jīik
mīgu'uk, ats du'un tpadunīch oy di'ibī anach tuñamby.

Ix so yajk nīgajpxy, ats yajk tuk awanī mīgu'uk,
ats du'un tpadunīch oy di'ibī jyajtāmb.

- 1.= İmuk kajpxmuk jīwiin mīidī mjīik mīgu'uk ti mduk
İyi'İgandİp.
- 2.= Pījktā'aktī tu'uk mīgu'uk pīn mbaabo'yīp.
- 3.= Ko tī du'un xpījktā'aktī pīn mbaabo'yīch, ats İnit
mīİts wya'ak oyīdī maa tu'uk ja'a tu'uk wya'akpājn.
- 4.= Ko du'un mīİts x'ixmatstīch yī'i wa'akpājn, ats İnit
matsa'anīydīch tu'ugach.
- 5.= Jīdīİp myatsīch, ats du'un mīidī nī jya'yadīch, du'un
İnit tuk pu'umatsīch mīgu'uk.
- 6.= Du'un myīgu'uktījk İnit tmatsta'ach. Konīm du'un ni
İmuk tmatsta'ach.

Tuk ïiyi'ik tuk kiyat ya'adi ïiyi'iky, tä'an du'un jam yajk nigajpxyïn miidi migu'uktijk, di'ibich miidi m'ixpijky, ney iimukti kajpxmuktijk fijajch mjak jajtip mjak nicha'atyip.

Tix ix so yajk najts iiw yajk najts kajpxy, ko u'ung ina'k y'ïiyi'iktich, ja'a ya mnakyijxy tu'uk najts iiw najts kajpxy, ney du'un koy wi'ix migu'uktijk tuk ïiyi'ik tuk kiyaty.

- 1.= _____
- 2.= _____
- 3.= _____
- 4.= _____
- 5.= _____
- 6.= _____
- 7.= _____

Niwinmīdī nax kajpn may ñaxy aa iyuk

Ya'adī ja'yīch kyajpn
tmīda'tī ma jā'ā
niwiinmīdī y'it ñaxwiinīn
tmīdīch.
Yī'ī ja'yīch txīijajtī
purepecha ney du'un jā'ā
y'aa y'iyukīch di'ibī
kyajpxtīp.

Ya'adī nax kajpn wingyī'ī
y'ixīch kyāj tyu'ukīch tā'ān
yī'ī purepecha, ya'adīch
jā'ā aa iyuk kyajpxtīp
jna jnī, wingaty x'ixajtī
wyit ñā'ām.

Pījktā'ak ya'adī y'aa y'iyuk, wi'ix x'ix xjawīj, so
jā'ā y'aa y'iyuk, ney du'un wi'ix wyit ñā'ām, ats so
jā'ā jīgajtīñ dyajk tu'u'yo'oyty. Ya'adī ja'y chīinījtī
ma Niwiinmīdī y'it ñaxwiinīn.

Niwinmīdī y'it ñaxwiin

Du'un y'ixich jä'ä it naxwiin ma n'ijfīndī tsinayīndī, i'px majk mājtsk pyijk wya'axyich jä'ä ku'tujktagiñ ma tu'uk ja'a tu'uk ñi kopk y'ityiñ.

Ma ya'adī Niwiinmīdī y'it ñaxwiin ka'anak nax ja'y tkajpxy y'aa y'iyuk, ney du'un jīgajfiñ fīgach dyajk naxy. Ya'adī aa iyuk yajk mīdīch wixtsukx myajk moxk mājtsk, du'un fīgajch jīgajfiñ niwiinmīdī y'it ñaxwiin.

Yajk ni fiwī naag fīgajch jīgajfiñ ats aa iyuk y'ixich ma wakwiinmīdī y'it naxwiin, fījajch ni xyī mo'oydī. Kix ja'a mnakyijxy.

Pejfi jyiin tyijk

Pejfi jyiin jindum tyijkjindun mīidī chīīnī tyaag tyeety, taxk y'uch ina'k, mājtsk mixypy, mājtsk kīixypy. Tyaag txīijich Xīixk, tyeety txīijich Xīwaan, ats y'uch ina'k txīijajfi; Pād, Anduun, Sil ats Leenī. Ney du'un mīidī chīīnīdī y'ap teety, y'ok taag, ats txīijajfi xīwaan mīidī puju.

Tyeety mīidī y'ap teety bom bom kyam tyu'u t'ixfi, tni'iptfi kofji, mok, xijk, tsuxknii, ko myin jyingoñ jā'ä nīi tu'u ats tni'iptfi kofji cha'am kyajwe. Du'un dyajk naxfi xyīi pyo'o bom bom, dyajk tundī jā'ä nax kamdijk, ñi'iptfi kyofji.

Tyaag mīidī y'oktaag dyajk oy dyajk ībaadīdī jā'ä

kaayky tojx, ko tpaaty kujxii ats jä'ä tyaag tmiiñijx kujxxyii jām kamjotm, maa tyundī ja'ä nīmājtsk yo'oytyiijkich.

Pejti t'ixjijx jä'ä y'unčina'k, ko tyaag ats y'oktaag — dyajk ibaadiidī kaayky tyojx. Tjin iiyi'k y'uchina'k bom bom ko tyaag tyeety tyundī, mijkamby ya'axyti jä'ä Anduun mīidī Leenī.

Du'un tyu'uk ku tijk atij, maa chi'inī y'iī Pejti, tu'uk ja'a tu'uk tām jä'ä tyung, ney du'un Pejti tpu'u'fik tyaag tyeety.

Ney du'un Pejti bom bom nījkxy ixpijkpī, t'ixpijky jä'ä y'aa y'i'yuk mīidī amaxan ayuk.

Kajpxy yuj y'i' aa iyuk

Ni kajpxyfi ni m'icha'akti m'idi m'jik m'igu'uk wi'ix ja'a pejfi ch'iniij m'idi tyaag tyeety, ats iix kix so m'its xyajk naxti ts'inay jigajfiñ m'j'inoty md'igoty m'idi mdeety mdaag, ats m'idi m'jik m'igu'uk.

¿Na'ak Pejfi jy'ik m'igu'uk m'idi ch'iniij?

¿Ti jajch tx'ijajfi Pejfi jy'ik m'igu'uk?

¿Ti jajch tx'ich tyeety tyaag?

¿P'inach m'idi jyajk ch'inidi?

¿Ti tyeety tyumby jabom bom?

¿ Wi'ix pyu'udijk y'oktaag?

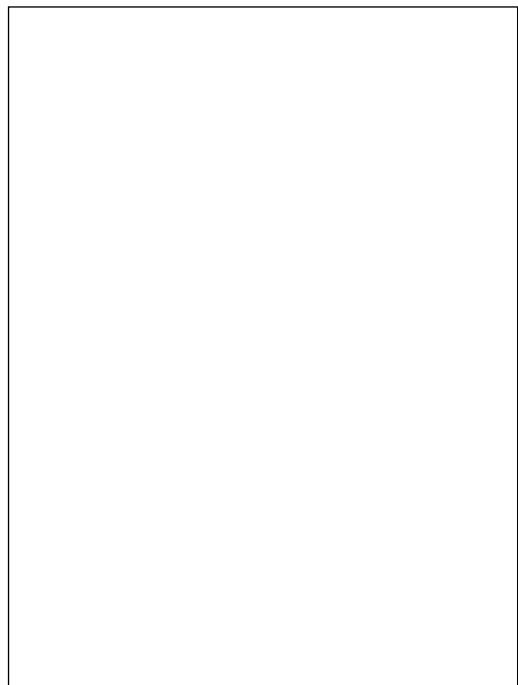
¿So Pejfi tpu'udijk tyeety tyaag?

¿Ma Pejfi y'ixpijky?

¿Ti jajch tyundip y'ujch ana'ak?

Koy ats ni kajpxy ni m'icha'ak wi'ix xyajk naxy m'j'its jigajfiñ m'j'inoty md'igoty m'idi mdaag mdeety, ats m'idi m'jik m'igu'uk.

Yajk amdoojity aa iyuk.

Ko yajk amdoojity aa iyuk oypy tsujp jinma'añ, yí'í du'un oypyajtíp. N'amdoojitmích jíwiin aa iyuk kyäj nduk iijmích nduk kajpxymích, ats du'un oy ka'pxy ñajk kibajkpäjtmích, du'un inít ka'pxy njinmídoomích di'ibí ja'y anach t'íiy tkajpxy.

U'ung ina'k, ko tso'kiñ jigyajfiñ tyuk myiñ tyuk ya'aty ya ma it naxwiiniñ, yí'í du'un oy tsuj ko nmimído'omích taag teety, já'ä ko yí'í du'un iixiñ pyijakta'aktíp ma jigyajfiñ tyu'u'yo'oyiñ jabom bom. Ats nbaa'tunmích ney du'un y'aa y'iyuk ko ñajts iíwidi, ñajts kajpxidi.

Tix x'ix wi'ix ja'y t'amdo'ojity aa iyuk, ko miija'y mimicha'aky, ney du'un inít mijts ja'a tu'uk kajpx micha'aky ma tu'uk ja'y t'amdo'ojidích já'ä aa iyuk.

Ney du'un mijts ko mnijxyty ixpijkipij, amdo'ojit y'aa y'iyuk yí'í mmaestrí, ats du'un xjinmídowních já'ä ixpijkiñ, ko x'amdo'ojidích so já'jä tkajpxnaxy já'ä oypy aa iyuk.

Ko yajk nīgajpx, so y'ixjich tijajch

Ko yajk ni kajpxy yajk ni mīcha'aky uk, jīyujk, ja'y ats oy tyījajtyīch, ney du'un yajk nīgajpxa'añ wi'ix y'ixja'tī oy tsuj, yo'oñ, kon, pīk, nak, tīyī, ney, ats so du'un anach yajk y'ix, ats yajk ni kajpx yajk ni mīcha'aky.

Ixtī ya'adī so yajk ni kajpxy yajk ni mīcha'aky.

- may pyīxk mīdīp yī'ī uk, jā'a ko kyāj jya'y yajk tsi'iy yajk xījty.
- uk tatsk yo'oñ, kyāj mīk wyo'y.
- kats yī'ī ni'in uk, paach du'un kyāj piñ cho'oky.

- mīy tyījk yī'ī myīdīp Nis.
- tsuk jāp tsiināppy mīy tīgoch.
- muuch tyījk tyuk tsiināyp yī'ī Xīwaan mī idī tyaag tyeety ats jyī'ik mīgu'uk.

Ja'a xyī wi'ix ya'adī x'ix tu'uk ja'a tu'uk, nīgajpx so y'ixity.

Tu'uk ku jīn, tu'uk ku tījk

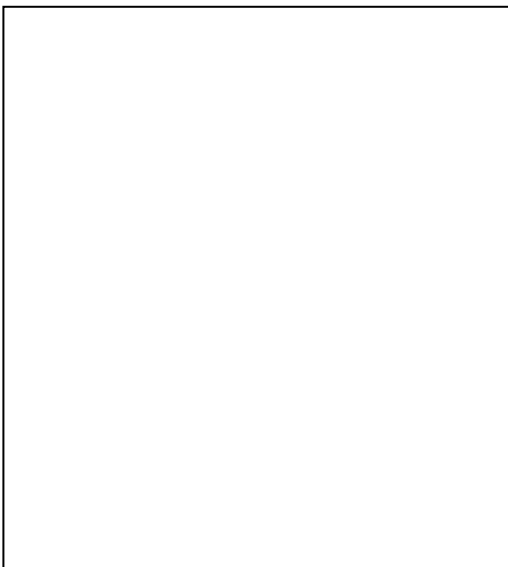
Wi'ixamby ja'yīch tyu'uk ku jīna'tī tyu'uk ku tījka'tī, ma tsīnīdī tu'uk ja'a tu'uk; na'ak ni wā'ā tyu'uk ku tījka'tī, ats na'ak nīmay y'īfī, du'un kyaayty y'u'uktī.

Ya'adī ja'yīch, tyu'uk kudījka'tī ni mīgoxk, du'un chīnīdī; ni mājtsk nī mīja'y: teety, taag ats ni tīgīg y'u'ungīch y'īna'kīch. Du'un kyaayty y'u'uktī jabom bom, ats du'un y'amay jyotmay tuk mujktī. Yī'ī du'un oy ko nī'ī pyu'udījkiytī ni u'ung ni ana'k.

Ya'adīch ja'yīch tyu'uk kudījka'tī nīmay, ni mīgoxk y'u'ungīch y'īna'kīch, ney du'un mī'īdī chīnīdī y'apteety y'oktaagi nīmay kyaayty y'u'uktī. Jā'ā nī'ī pājījtī ni taxtujk, nīmay nī tyuk pu'udījkiytī amay jotmay, du'un dyajk naxtī chīnīay jyīgyajtīn. Jabom bom.

Koy ats ni kajpx ni mīcha'aky ni na'ak mtsīnīdī mjīinoty mdogoty ats so mtsīnīay mjīgyajtīj.

Ni'kx kopk

Yi'i ni'kxindi ngopkindi, tu'uk ja'a tu'uk yajk owtach ko njigyajtmich. Paach y'oyich x'ixjitmich kidi'ibi pya'ambe'fich n'ikx kopk. Ney du'un tu'uk ja'a tu'uk tam xyii ats tam tyung:

• Ya'adi majtsk wiin janch tsujich, ja'a wya'andi ats yajk ix tijajch oypy ka'a oypy ya ma it naxwiinin.

• Ya'adi jii'ip, wya'an ats yajk xuukich tijajch, ats ney ko nxajmich, ja'a poj tyiky. Tu'uk yi'i yajk miidich.

• Tatsk, ja'a wya'an ats tuk midoo'mich kajpxy m'icha'aky, ok n'amdo'jitmich tijajch jinamb jinduuy p'aay. Yi'i tatsk majtsk yajk miidich, tam ni jut ma poj tyikn.

Kii yi'i du'un janch jii'bamb, di'ibi yajk tuk toomb yajk tuk majtsp, oy tyijajch, yi'i du'un mik tumb ko ngaay n'u'ugindi. Majtsk yajk miidich di'ibi nduk toojn nduk majtsndip tijajch.

Ja'a ya'adi xyii mni'kx mgopk tijajch xwa'an tu'uk ja'a tu'uk ats wi'ix y'ixja'ti.

Kibajk: _____

Te'ky: _____

aaw: _____

Xuxn wojpn

May pyiky jä'ä xuxn wojpn di'ibī ja'yīch yajk tu'undīp ko xyuxti wyojpti, tām di'ibī je'ey ja'y tyuk pīxip, ney tām di'ibī je'ey yajk tsājxpx ats tām di'ibī ĩnit yajk — wojp, du'un dyajk tundi ko y'aa jyot xyonda'akti.

Ya'adi tambor miidi tsajpkapyn xyuxn, yi'i ity miya'ytyijk yajk tu'undip, ko ja'ä xyii tpaafii. Tu'uk xyu'uxy ats ja'a tu'uk twojpy tambor, majtsk ni'i wojpn. Du'un ja'ä ojts miya'ytyijk dyajk xonda'aktijk ja'a y'aa jyot ko — xyiidundij.

Yi'i tsajpkapyn xyuxn ko du'un tuk piixijti ats xyu'uxy. Yi'i kow, je'ey ja'y tsajkx ko du'un kyowa'añ, ats ney du'un nbaat tpaay'iiy tpaay'ax, ko ja'ä y'aa jyot xyonda'aky. Tä'an yi'i kowin ka'anak piky myigu'uktijk di'ibich yajk tsajkxtip, tām di'ibī yajk ximoypy biolin, - mandolina, mij kow.

Ja'a ya'adi xuxn xyii, wi'ix ja'y dyajk tuñ, ats jina'a tuk xu'uxy.

Kumuñtyung

Kumuñtyung, yajk xīmo'oy ko ja'yīch tyundī xī amby, ats dyajk oy, dyajk kojfī kīmuñjīn kīmuñtyījk, du'un nax kajpn y'īwinbe'ty. Ni īmukī ja'yīch tyundī yo'oydyījk to'oxtyījk.

Wi'ixamby tyu'u'yo'oy kīmuñtyung ayuk ja'yoty. Ko tu'uk ja'a tu'uk kudung tyīga'ty ma nax kajpnīn, tuk ni may tuk wijty, ats du'un tuk ni pījktā'ak - tyu'u'yo'oyīty kīmuñtung.

Ney du'un nax kajpn tuk xonda'aky, ko jā'ā kudungfījk tjinmay jyodīgoyty, ats jā'ā jīn fījk y'oy kyojīch, du'un y'īwinbe'ty nax kajpn.

Ya'adī kīmuñtyung, yī'ī ojts t'ixkujkīdī apteetyījkīch, ats du'un ni'i tyukpu'udī'kījfī jā'ā

tun, du'un dyajk oyidi jyiin tyijk, niii tyu'u, ats
ti inach tyuk ni pijkta'kchp.

Ko kimuñtyung ñaaxy kida'aky, ats jä'ä ñimyuiky,
yo'oytyijk to'oxtyijk, nax kajpn miidi y'u'ung y'ina'k,
tmiiñijxti y'aa ky'i, ats du'un tung tyu'u'yo'oyich,
du'un jä'ä ñax kyajpn iwinbe'tich.

Yi'i kimuñtyung, tni kopkach kudung tu'uk jä'ä tu'uk
kajpn, ats tni iinajmy wi'ixamby tyu'u'witsich tung.
Janch oy tsuj ja'y tjaw ko tni iinajmy kudung
kumuñtyung, jä'ä ko ya'adi tung yi'i ojts dyajk nax
kida'aky ap teetyijk.

Ko kimuñtyung tyu'u'yo'oy, ats jä'ä ja'y ni iiy ni
kajpxy, ney du'un mij mujtsk y'in xi'ikfi y'in kajpxyfi,
aagujk jotkujk ja'yich tuk xonda'akfi jä'ä
kimuñtyung.

Kajpx yuj yī'i aa iyuk.

Īimuk kajpx yī'i kīmuñdung, so mja'y ma mnax mgajpnīn dyajk tu'u'yo'oy, ats pīn ni'i kībajkajchp, ko tyu'u'yo'oy kīmuñtyung.

¿Pīn kīmuñtyung ni'i kībajkajchp?

¿Pīnich kīmuñtyundīp?

¿Ko ja'y kyīmuñtyuñ, ti jajch yajk o'yīp?

¿Wi'ix ja'y dyajk tu'u'yo'oy yī'i kīmuñtyung?

¿Jī'ina'a ja'y kyīmuñtyuñ?

¿So j'ay nī jawīiyī ko yajk mij way kīmuñtyu'umb?

¿Ma mnax mgajpn kīmuñtyumby ja'yīch?

Kajpx mīcha'ak mīidī mjīiky mīgu'uk, wi'ix mja'y kyīmuñtyuñ ma mnax mgajpnīn, ats kīx ja'a mnakijxy so mja'y tkajpx muky jā'ä kīmuñtyung. Koy so mgajpnoty ja'y kyīmuñtyuñ.

Kĩmuñtyung

Kĩmuñtyumb jãm wyatsoojtĩ,
kĩmuñtyu'umb nja'amĩch,
yĩ'ĩ kajpn mĩ ìdĩ kĩmuñtyung,
yĩ'ĩ du'un jãm jĩ'ip am.

Tĩ Jä'ä ja'y yajk waatsoojtĩ,
ats tumbĩ nja'amĩch,
ko kajpn yĩ'ĩ jä'ä cho'okypy,
ats tu'u y'oy paad tyanĩch.

jä'ä ndeety myĩnĩjkxtĩp,
jä'ä wyo'om mĩidĩ pyujx,
kij kĩ'm jä'ä kyaaky tpatsĩmdĩ,
mĩ ìdi'p jä'ä ndaag yajk o'yip.

Ats ĩ ĩts mutsk ĩna'akĩty,
xpadajtĩndĩ ko nbu'udĩjkĩmĩch,
nbatsĩmĩch ĩĩts jä'ä nxuty,
wä'än du'un kĩmuñtyung
tyu'u'yoy.

Kĩmuñtyumb jãm wyatsoojtĩ,
kĩmuntyu'umb nja'amĩch,
yĩ'ĩ kajpn mĩidĩ kĩmuñtyung,
yĩ'ĩ du'un jãm jĩ'ip am...

Traducción: Alfonso López García

Mĩidĩ mjĩiky mĩgu'uk, ĩĩwtĩ ya'adĩ kĩmuñtyung ñi'ĩ
aa ñi'ĩ iyuk.

Aa iyuk tigajch yajk iiy yajk kajpxy

Ka'anak piky aa iyuk yajk miidich, ney tigajch yajk iiy yajk kajpxy, ko tijajch yajk nigajpxa'añ, di'ibi tunanip jaitanip jabom, jixtijkkm, ja'a tu'uk po'o, ja'a tu'uk jimijti.

Ix so yajk kajpxy ya'adi aa iyuk.

- Cham nax kajpn jyiin tyijk tko'oy.
- Jimijti mijti nax kajpn jyiin tyijk tko'oy.
- Cham tam ja'yich kyimuntyundi.
- Jabom bom ja'yich kyimuñtyundi.
- Tam u'ung ina'k tpu'udijkidij kimuñtyu'umby.
- Jixtijkkm u'ung ina'k kyimuñtyunna'adi.

Jay kya'px ya'adi aa iyuk, pijkta'ak cham Jabom jixtijkkm, ja'a jimijti, ja'a tu'uk po'o.

_____ ja'yich tuk muk'andi kyimuñtyung.

_____ kudung tuk ni pijkta'agiya'andi
_____ kyimuntyung.

_____ ja'y xyiiduna'añ ni imuk.

_____ nijxja'andi nimay ja'yich kyimuntyu'umby.
_____ may ja'yich kyaayty y'u'ukti.

Nax kajpn wya'akpäjtiñ.

Tu'uk ja'a tu'uk nax kajpn tmīdīch y'ixiñ wya'akpäjtiñ
ats wi'ixamby jya'y mīdī ni'i jinmīdowīch, ney du'un
so jā'ä oy tsuj dyajk tu'u'yo'oyīch jyīgayajtiñ ni'i imuk.
Di'ibī ñi jī'ip jajtīp ñi kopkajtīp, jā'ä tu'uk mīj kudung
ats mīdī mīja'tyījk, t'īmuk tkajpxmuktī amay jotmay,
ney du'un wi'ix nax kajpn y'awinpājtiñch.

Ka'anak pīky ñi kudung, ma mīj nax kajpn, may ja'y
tsojpk, tām ñi nax jintsīn, ñi xī jintsīn, äjtsp jintsīn, ñi
tsooyip jintsīn ats ney du'un ma ixpījkñ tyu'u'yo'oy
tām ñi jintsīn. Du'un jā'ä ja'y tu'uk ja'a tu'uk tyundī
ats ñax kyajpn tpu'udījkidī.

Ni kajpx ni mīcha'ak wi'ix mja'y ñi pyu'udījkījtī ma
mnax mgajpnīn, tijajch jān ni'i kudng, ats tijajch tu'uk
ja'a tu'uk tyu'undīp.

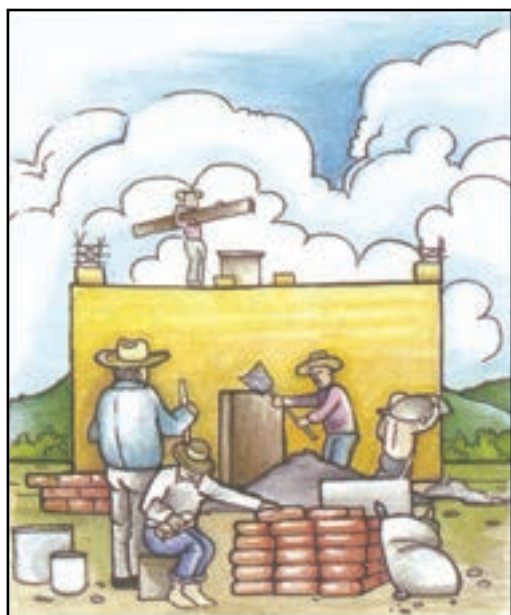
Tijajch o'yip ko kimuñtyung tyu'u'yo'oy.

Ko ja'y kyimuñtyundi mij mujsk, ats dyajk oy dyajk kojti ñi'i tyu'uch ma naxfich tyigich ni u'ung ni ina'k.

Kyimuñtyung yi'i du'un ja'y tyijpy, ko tuk muky ja'yich ni nax ni kajpn tung, ats du'un dyajk oy dyajk ko'ti jyiin tyijkich, ñi'i tyu'uch, di'ibich figoy'ajtíp ma ñax kyajpn, ats du'un dyajk tundich ni imuk yo'oytyijk to'oxyijk ni u'ung ni ina'k. Ko ñi'i tu'u y'oyi, ats du'un ja'yich tuk mukfi, ats y'oyich tsojk.

Ko ja'y kimuñtyuñ ma mnax mgajpnin fijajch yajk o'yip ats ti jajch yajk kojpy. Ni kajpx ni mīcha'ak ya mnaky kyijx.

Wi' ixtay y' ixity.

Ney du'un ma aa iyuk yajk miidich, ka'anak piky yajk kajpxy. Yajk xiimo'oy tu'uk ja'a tu'uk it pijta'ak wi'ixm y'ixich, du'un ja'a xyii pajti:

Du'un miidajfindi ya'adi aa iyuk:

Yoñ - kon
nak - pik
mij mujtsk

kijxm - naxpy
majpx - peey
ney - tiyi

Ni'i kajpx ya'adi aa iyuk, ats yajk tun yi'i ma tigoyty, ney du'un pijta'ak ni'i kajpxy ni'i micha'aky:

- Ayuk ja'y yoñach jyiin tyijk tmiidadij.
- Kijxm ja'y kyaaky tpijkii'iky.
- Pikach yi'i tsim tyiim.
- Majpxich ja'y tyijk tni muutsij.
- Konach ja'y jya'axy tpooty.
- Ney xiwaan micheti.

Ngajpn xyonda'akiñ.

(1) t naxwiin yajk xonda'ak m'aa mjot,
yajk jot jujka'fī m'u'ung ma'ay,
tuk ni ixij oy pyij jīgyajfīñ,
tu'uk ja'a tu'uk mja'y.
Ayuk ja'y kyajpn, y'u'ung y'ina'k kong,
tuk jajfī, tuk ni'i ixij xonda'akiñ mja'y,
ats xyonda'akfīch mīdī jyī'ik mīgu'uk,
du'un y'aa jyot dyajk it dyajk xonda'akfīch.
Nax kajpn tām xmīdīch ap kajpx ap mīcha'aky,
ney du'un kī'im mjīgyajfīñ xyajk tu'u'yo'oy,
kyāj ojts pīn mgī'imoyī mītsip,
pach du'un mgong m'ināā tuk ity tuk xonda'aky.
Xonda'ak mīdī m'it naxwiin,
Xonda'ak mīdī m'u'ung m'ina'k,

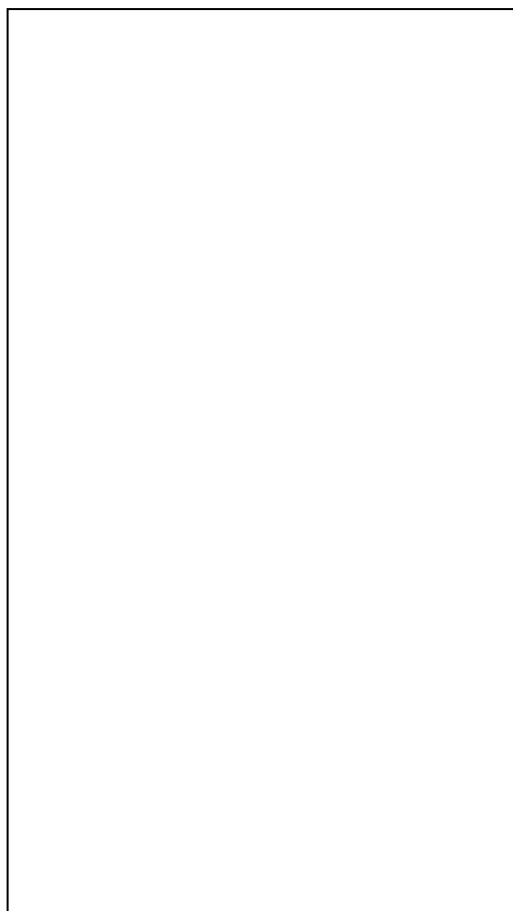

Xonda'ak miidī mnax mgajpn,
 Xonda'ak miidī mji'ik miġu'uk.
 (4)iwī kajpxtī m'aa m'iyuk Jabom bom,
 xu'uxtī woptī miidī miġunax miġugajpn,
 yajk it'fī yajk xonda'aktī m'aa mjot,
 jotmīk pījкта'ak mjot mjinma'añ.
 Mijts du'un nnaxajtypy ngajpnajtypy,
 ayuk ja'y y'it ñaxwiin,
 ma kong inää y'it'fī chīinīdī,
 i'pxīpy tun kopk xmīidīch.
 Nax kajpn xīmīj njot tach xīin koots,
 oyīts ma nijx nyo'oy Jabom bom,
 oyīts n'iyoy nmīduñ xīmīj,
 xīmīj njot tach ayuk nax ayuk kajpn.

Kajpx yuj yī'i aa iyuk.

Ko mīja'ytyjky t'īwtī tkajpxtī aa iyuk, tsuj yajk — mīidoy, ko tni kajpx tni mīcha'aktī it naxwiin, nax kajpn ats ko tmīt mīcha'aktī tun kopk, kong īnää. Ni'i kajpxy yī'i ayuk mnakyijx di'ibī xyīijajtypy, Ngajpn xyonda'akiñ, ney du'un kajpx yuj may ok mīidī mji'ik mīgu'uk ats ko mxīidundīch kajpxtī, ats t'amdooji'tīch mnax ngajpn.

Yajk ni tīwīj wi'ix mīja'ytyjky tmīgajpxy it naxwiin, tun kopk, kong īnää ats kīx ja'a ya mnakyijky. Koy ti mni'i kajpxpy mni mīcha'akypy.

Kajpxy mīcha'ak ñi xīi

Ko ti yajk ni'i kajpxy yajk ni'i mīcha'aky, kiwanī choky ñi xīi, ats du'un yajk jinmīdow jā'ä aa iyuk di'ibi yajk ni'i kajpxyp yajk ni'i mīcha'akp.

Ya'adi ñi xīi, ni kajpxy ni mīcha'aky, ma jām tyīgojajch tu'uk ja'a tu'uk. Yajk tun wi'ix m'aa m'iyuk xmīdīch ats tā'än mja'y y'īiy kyajpxn.

Tun kopk

*'px yukm

Mok kam

Mītsa'a

Yajk jayyañ ti jajch yajk tumb tu'uk xii.

Ko ñajxy tu'ukpi xii, ats ja'y tuñ ka'anak piiky tijajch, yi'i u'ung ina'kich may ñax jä'ä tyungich, ats kidii yajk jaytyigoyich jä'ä du'un oy ats yajk jaypajtich ma nakyiñ.

Kajpxmuk miidi mji'ik migu'uk, tijajch ojts fix tundi tu'ukpi xii, ats di'ibich mbaad yajk jaypajty.

Kix Ja'a ya mnakyijx tijajch ojts fix tuñ cham tu'uk xii, ats du'un xjajmatsich tijajch ojts xtuñ ya'adi xii.

○	
○	

Nnaxïch ngajpnïch.

Nguy ïiy nguy ja'ax nax ngajpn,
ïits ngajpn, tsuj ni'i nax,
maatsï ojts kyä'äxy,
ayuk ja'y ñax kyajpn,
tsuj ïits kajpn, mïidï ñax kamdïjk,
maatsï ojts ñä'äky pä'ty.

Maatsï y'it'fi ndaag ndeety,
mïidï nji'ik, mïidï mïgu'uk,
maatsï y'it'fi ndaag ndeety,
mïidï nji'ik ats njiïn ndïjk.

Ats ñajk fiy,
jïna'a tyigatsa'añ ya'adi jïgajtiñ,
ma nja'y y'imutskach,
mïidï jä'ä jïgajtiñ.

Nguy ïiy nguy ja'ax nax ngajpn,
ïits ngajpn, tsuj ni'i nax,
maatsï ojts kyä'äxy,
ayuk ja'y ñax kyajpn,
tsuj ïits kajpn, mïidï ñax kamdïjk,
maatsï ojts ñä'äky päty.

Kuy iïw mnax mgajpn, mïidï mji'ik mïgu'uk, ya'adi
ïiy yajk yujfi, ats x'iïwfïch ko m'ïxpïktïch.

Ja'y y'amay jyotmay tuñ

Pïjкта'ak ya'adï kajpxy mïcha'aky xyïï, ats di'ibï jãm ñi xyïinij jayï ñi kajpxy ñi mïcha'aky, tä'an du'un x'ixyïñ jãm, wi'ix kyixï'ik mnakyïjxy.

Ko ja'y yuu pa'am tmïdïch, ats t'ix ta'ay mïja'ytyïjk di'ibï jyajtïp so amby tmïgajpxïch tsuu poj, ats — t'amdowïch tpïjtsowïch jä'ä ja'y y'oyajtïñ myïjka'andïñ t'amdojïch. Paach du'un ja'yïch tni nijxfï tun kopk, ma chïinïdï tsuu poj, kong ïnää, di'ibï it naxwiin y'ixjijchp, ma tu'uk ja'a tu'uk nax kajpn. Du'un ja'yïch tundï y'amay jyotmay ko jya'ty yuu pa'am jyïinoty tyïgoty, tpu'udïgïj y'u'ung y'ïna'k, t'amdoy myïgajtïñ .

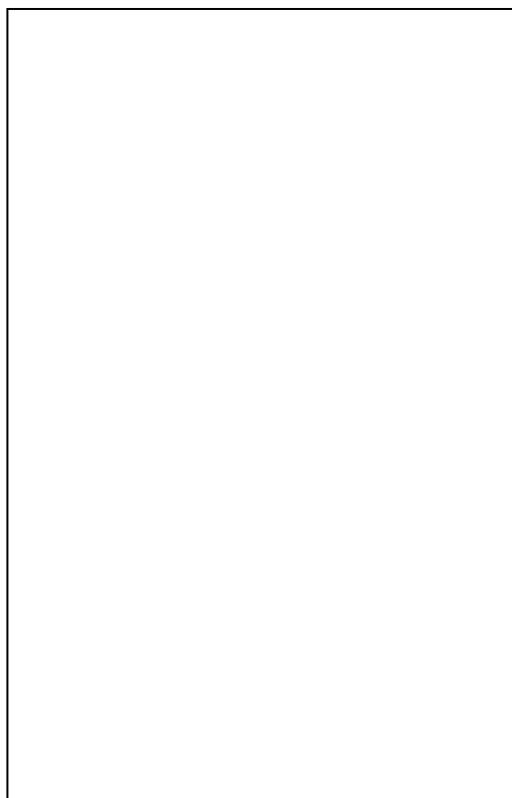

Ja'y y'ääjts

Tu'uk nax kajpn ko tpaaty xyīī, ats du'un ñi ja'y y'ity xyonda'aky, tuk ity tuk xonda'aky ko xīī miñ jingoñ. Ney du'un jä'ä ääjtts di'ibī xīī tyunandip ñi ixkugiyti, ats — y'ääjtsa'andī ko xīī tyunnity. Paach du'un tu'uk ja'a tu'uk nax kajpn tmīidich y'ääjtsp, ats ney du'un txīimo'oy wi'ix jä'ä y'aa y'iyuk tmīidich.

Ya'adi ääjtsp txīimo'oydī amaxan “Danza del caballito blanco”, jām ja'y t'ääjtsp di'ibī y'aa y'iyuk xyīija'typy amaxan Chontal ats du'un ñi'i xyīimo'oyjti Yoko t'an, jām chīnidī Tabasco.

***x ya'adi ääjtsp di'ibī xyīija'typy “Danza del caballito blanco”, ats ni kajpx ni mīcha'ak wi'ix y'ixja'ti, ats wi'ix y'ääjtstī. (3)a'a mnakyijx wi'ix x'ix.**

Nax kajpn kyidung.

Ayuk ja'yich ñaxoty kajpnoty, jimiit jimiit dyajk tīgajch kyidung, di'ibi ñi kopkajtip ko jā'ä jimiit tyu'u'yo'oy. Ko du'un tpijka'akti kyidungity ni imuk ja'yich yo'oytyijkich to'oxtyijkich mij mutsk yo'oymyuktī, ko tpaaty xīi po'po ma'an du'un kīdung tyīgatsa'andī, ma kyīmuun jyīin kyīmuun tyijkiñ, ats du'un t'iimuk'andī tkajpxmuk'andī pin pyijka'aktip kīdung.

Ko ja'yich yo'oymyujkañ, ats du'un tpijka'aga'andī kyidung, ni imuk tmuk tkajpxmuktī yo'oytyijk to'oxtyijk mij mutsk. Tu'uk xīi ja'yich tmi'imondī tmiiduktī pin jā'ä nax kajpn tyu'u jinwawich, ney du'un pin jā'ä ña'ats iīwp ña'ats kajpxip.

Di'ibich yajk pijka'ktip jī'ip amb, ats mij kīdung, yī'i yajk pijka'ktip mija'ytyijkich, di'ibich ñi ja'atyip amay.

joṭmay wi'ix nax kajpn tmīdīch, ats so amby dyajk tu'u'yo'oyich oy mīk.

Ko ja'y tni kajpx päty jä'ä kīdung, ats du'un y'ity xyonda'aky. Ko jīmījī kyix ats jä'ä kīdung di'ibīch, ti jyīmījī dyajk ka'pxti tkī'iyaga'añ jä'ä kyīmuñ jīn kyīmuñ tyījk. Ko jä'ä enerī po'o y'a'anījk, ats du'un kīdungīch ñi jin ku pījkījī, nīmāy ja'yīch ñijxtī ko kīdung ,ñi jingubījkīyfi. Tu'uk mīja'y dyajk ñax jä'ä tajk mīdī seyī ats tu'ukī'iy tījk awatsn, jä'ä mīja'y t'īy myo'oy tkajpxmo'oy tu'uk ja'a kīdungfījk, ats tpaadunīch oypyī jinma'añ di'ibī nax kajpn tyuk wajkpītsīmīp.

Du'un dyajk tsonda'aktī kīdung kyu'u'tujkīñ, ko jä'ä enerī po'o y'a'anī'ky, ats du'un dyajk ku kīxīdī ko kīx jä'ä jīmījī diciembrī po'o. Yi'ī kīdungīch jīmījī jīmījī tyīgatstī ma ayuk ja'y ñax kyajpnīn.

Kajpx yuj yī'i aa iyuk

Ma tu'uk ja'a tu'uk ayuk ja'y naxoty kyajpnoty, jā'ä kidingajtp mija'ytyijk, di'ibi nija'atyip amay jotmay ma nax kajpn. Ats ney du'un ko amay jotmay kyixi'ik mik'amby, kyaj antyu'uk ti tuk ni'i pijkta'aky ko'nim t'awanī nax kyajpn, dyajk fiy wi'ixamby tunich ats du'un tyu'u'witsch oy mik, oy tsuj. Du'un jā'ä kidingaty ma naxin kajpnin kidingich.

Nimay kidingity ma jā'ä ayuk ja'y nax kyajpn. Tu'uk ja'a tu'uk tmii'moñ tmii'dujk jā'ä nax kajpn y'amay -- jytmay.

Mija'ytyijk du'un kidingajtip, jā'ä ko tni jawidi ka'px jot jinma'añ di'ibi nax kajpn cho'okp.

Kidingiijk dyajk tuñi jā'ä kajpxiñ mīcha'kiñ mīidi ja'yich di'ibi tsiinaytyp naxotm kajpnotm. Ko kiding twa'amuky ja'y ats du'un tkajpxa'añ amay jotmay. Nax kajpn dyajk fiy wi'ixamby tyu'u'witsch oytsuj. Du'un jā'ä kiding tuk ni pijktagi kajpxiñ mīcha'kiñ mīi dī nax kajpn.

Ni kajpx ni mīcha'ak ya'adi kidingich ti jām tyundip, ats ijk kijpx mīidi mgidung mnaxoty mgajpnoty.

Ijxta'niñ

Ko nakyïjx päjty aa iyuk, jä'ä du'un jïjpam ijxta'niñ, ats yajk jay päjty wi'ix ja'y y'tiïy kyajpx, du'un jä'ä ijxpäjtïñ tyañ, ko yajk jay pyäjty aa iyuk.

Ko ayuk ja'y y'aa y'iyuk yajk ja'ay yo'adi du'umb ijxta'niñ tumb ats du'un yajk wa'apy.

A a	B b	D d	Ch ch	E e	G g
I i	J j	K k	L l	M m	N n
Ñ ñ	O o	P p	R r	S s	TS ts
T t	U u	W w	X x	Y y	
Ä ä	Ï ï	Ë ë	Ö ö		

Ja'a tu'uk aa iyuk ats tyuk yajk tsonda'agich tä'an jäm ijxta'niñ wa'aboyich.

A	Anduun agats	G		M	
B		I		N	
D		J		Ñ	
CH		K		O	
E		L		P	

Ko tyuñ j

So amby tyuñ ya'adī j, ko yajk ja'ay nakyijx aa iyuk di'ibī yajk iib yajk kajpx ma nax kajpn. Tsip jina'aty yajk jinmīdoy ma yajk pijkta'akty ko du'un yajk ja'a'añ aa iyuk.

Ixty ya'adī aa iyuk ma tyuñ yī'ī j ko yajk ja'ay.

Poj	Jot	Kajpx
Puj	Joon	Kībajk
Mij	Jut	Pajk
Waj	Jīin	Tījk
agaj	Jimbok	Kujiits

Ko yajk ja'ay /' / ya'ad ma du'un j choky fīgajch yajk jinmīdoy aa iyuk:

Kajpx	puj	tuj	poj
ka'px	pu'		tu' po'

Ja'a m'aa m'iyuk fīgajch myīdīp J.

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Mija'ytyijk y'aa y'iyuk

Mija'ytyijkity ximij tyundī y'aa y'iyuk, pach du'un y'iīmyo'oy tkajpxmyo'oy kīdungfijk, tmo'oy oypy tsujp jot jin ma'añ ats kīdung dyajk tu'u'witsch amay jotmay nax kajpn jyä'ä.

tu'uk ja'a tu'uk kajpn yī'i du'un mija'ytyijk y'aa y'iyuk tundip, tmo'odī jyot jyinma'añ jä'ä kīdungfijkīch ats nax kajpn oy y'it chīnīch.

Ja'a mnakyijxy pīnaty mgīdungfijk jinma'añ myoyip ats jä'ä amay jotmay ma mnax mgajpn tyu'u'witsch.

Tsooy

Ja'yïch ojts y'apteety y'oktaag tyuk ni'i ixiyti, so amby y'u'ung y'ina'k tsooyidich ko jä'ä yuu pa'am tpäädityi. Ojts tyuk ni'i ixiyti wi'ix aay ujts tuk tsooyidich jya'ayich, yi'i aay ujts ka'anak nax ja'y txiimo'oy, ats wi'ixim tu'uk ja'a tu'uk t'ixaty, ats wi'ixim ojts y'apteety y'oktaag tyuk ni'i ixiyti.

Mij ja'y tyo'oxyijk ttsooy pa'am ja'y, tuk tsooy aay ujts di'ibi ojts myija'ytyijk tyuk ni'i ixiyij. Ko mij tyijk ttsoopy pa'am ja'y, jiiwin tmigajpx ats tkajpxpo'oxy it naxwiin di'ibi y'ixijitypy tuk ki'iyi, ney du'un tmigajpx kong inää miidi y'ap tyeety, t'amdoy pu'udijkiñ ats jä'ä pa'am ja'y tsojk cho'okch, ñajxych yuu pa'am. Du'un jä'ä mija'ytyijk ttsooyi jya'y ko yuu pa'am tyuk myin tyuk ja'ty.

Ni kajpx ni micha'ak ya'adi, wi'ix ja'y ttsooy pa'am ja'y.

May nax may it aa iyuk yajk kajpx

Yi'i n'aa'indī n'iyuk'indī ka'anak nax yajk iiy yajk kajpx, ko yajk nigajpxy fijajch may ok wään figajch yajk tiy, ats du'un yajk jinmīdoy ti anach yajk nigajpxp.

Ix ya'adī aa iyuk, ats xjinmīdowich ti du'un yajk kajpxp; may ok wään.

ja'y
tu'ts
mixy
joon
totk
pajk

ja'yich
tu'tsich
mixyich
joonich
totkich
pajkich

fijk
kajpn
kopk
tutk
tsa'am
koy

fijkich
kajpnich
kopkich
tutkich
tsa'amich
koyich

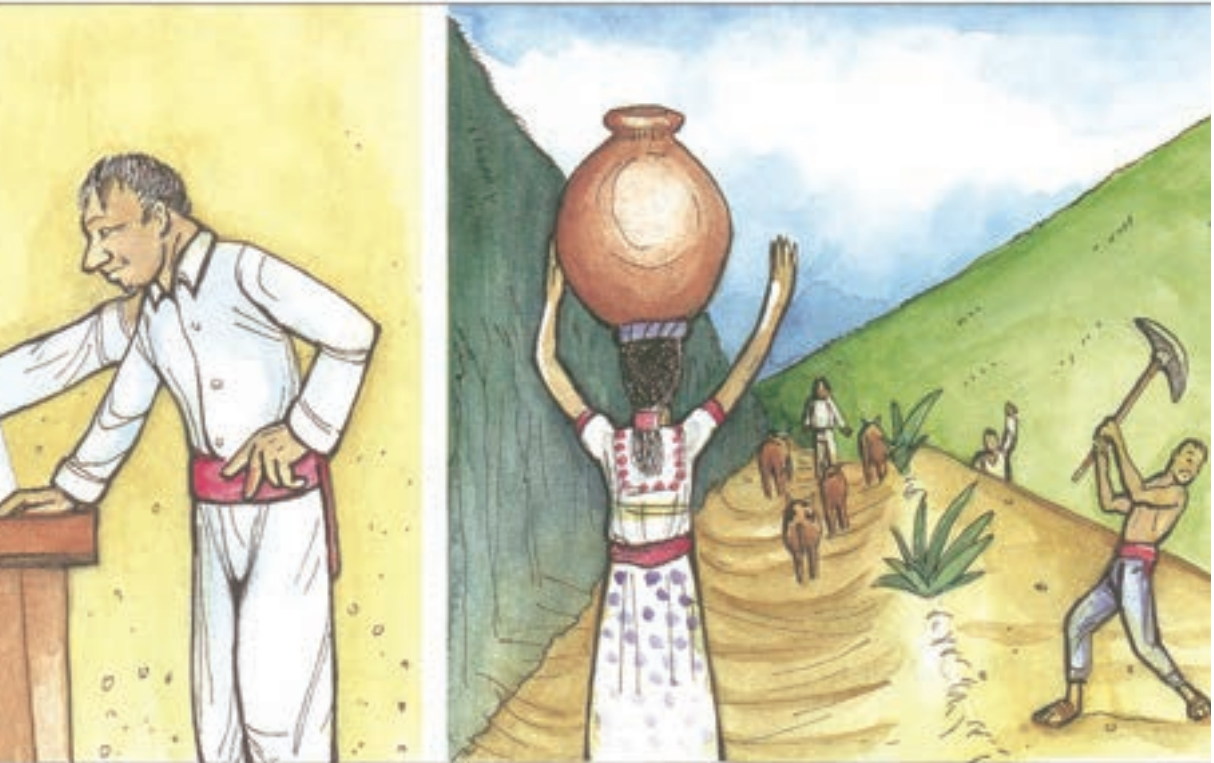
Tix ix so aa iyuk yajk kajpx ats wi'ix yajk ja'ay,
ko du'un tijajch yajk nigajpx maypy ats wäänmby.
Ja'a ya mnakyijx du'unb aa iyuk, kajpx muk mīdī
mji'ik mīgu'uk.

Nax kajpn tu'uky amay jotmay tukmuky.

Tu'uk ja'a tu'uk nax kajpn, tu'uky tmiidich y'aa jyoj jinma'añ, ko tmiida'ti amay jotmay ats ni u'ung ni ina'k tuk muktij. T'amdowti aa iyuk myija'y tyijkich miidi ja'a kidungich, dyajk tiwti wi'ix tundich, ats oy pyiitsimich ja'a jyojmayich.

Yi'i mija'ytyijkich, kyaj ñik kimuñdundi, ja'ay dyajk najts tiy najts kajpx u'ung ina'k, nax kajpn ats du'un y'awinbe'fich jabom bom. Yi'i u'ungich ina'kich tundi kimuñdung, di'ibi tyuk ni pijkta'akp ja'a kidungfijk. Kidung tni kopkach miidi mija'ytyijkich, ats ja'y ney du'un dyajk y'it dyajk xonda'akich nax kajpn, ko ja'a xyi tpaaty jimijt jimijt. Ni majtsk t'iimukti tkajpxmukti ats tuk iwanidi pinach du'un jyinguwajkp ko xii tyuña'añ ats du'un tpijkta'akti xuxpi ijxp, xii kijuypy, ka'anak -

ja'y yajk pijkta'aky, di'ibi du'un ji'ibamb nijxtip ko yajk tunich jä'ä kajpn xii.

Tu'uk jimijtach ka'anak piky ja'y tpu'ufik ñax kajpn, du'un ijxiñ dyajk tañ miidi y'u'ung y'ina'k, ats ko tpaadich xii po'o ney du'un ñajxyich najts i'ip najts kajpx, ko tpaadunda'ay ka'pxy yi'i nax kajpn y'ijxpäjtiiñ ats du'un init jintsii'k yajk y'ity u'ung inak nax kajpn. Du'un tu'uk ja'a tu'uk nax kajpn tuk muky y'aa may jotmay, pach du'un miya'y tyijk tnajts iiw tnajts kajpxy: "Ti ka'a maypy ko amay jotmay yajk tuk muky".

Nax kajpn tu'uky dyajk naxy tung iyon, yuu pa'am, amay jotmay, du'un nax kajpn y'ity chiiñij, yajk naxy xii po'o jabom bom.

Kajpx yuj yī'i aa iyuk

Tix jinmīidoy ya'adī aa iyuk, wi'ix tu'uk ja'a tu'uk nax kajpn tuk muky amay jotmay, yuu pa'am, tung iyon.

Ku iṭsow ya'adī aa iyuk, ats ja'a ma jām tyīgoyaty, du'un xyajk ijsxīch ko ti xjinmīidoy.

¿Pīnach kīmuñdyundīp ma ayuk ja'y naxīn kyajpnīn?

¿Kīndungtījk mīidī mīja'ytyījk ti du'un y'īimuktīp kyajp'xmuktīp?

¿Wi'ixamby ja'yīch tpījktakp xyuxpī ixpī ko jā'ä jyin koñ kyajpn xīi?

¿Pīñaty du'un yajk pījktakp xuxpī ixpī ats xīi kījuypy?

Ja'a wi'ix mja'y tuk muky amay jotmay ma mnax mgajpn, ats wi'ix tji'ip ix ngajpn xīi.

Ni'ikx kopk

Yī'ī kibajk jyīna'añ oy, oy;
Yī'ī kibajk jyīna'añ kyāj, kyāj;
Yī'ī pi'k kī'ī jyīna'andī oy, oy;
Yī'ī pi'k kī'ī jyīna'andī kyāj, kyāj;
Yī'ī kyejk jyīna'andī oy, oy;
Yī'ī kyejk jyīna'andī kyāj, kyāj;
Yī'ī tin kujk jyīna'andī oy, oy;
Yī'ī tin kujk jyīna'andī kyāj, kyāj;
Yī'ī pī'k teky jyīna'andī oy, oy;
Yī'ī pi'k teky jyīna'andī kyāj, kyāj;

Kajpx yuj, ats ney du'un īī yuj mīidī mjī'ik mīgu'uk.
Ix ya'adī īīy, kajpx mīcha'ak mīidī mīgu'uktī wī'ix
ja'y y'īīy ko y'aa jyot xonda'aky. Yajk ni tīw tu'uk
īīy ats kīx ja'a mnakyījx, ats x'īīch mīidī mīgu'uktī.

Aa iyuk jinma'añmyiidi

Ko n'ix ats mjaymäjch,
ko nmody ats njayfigoy,
ko nduñ nja'abits.

U'ung ina'k mayty tajti,
mimon mdukti mnax
mgajpn, pu'udijk mji'ik
migu'uk, tuk pu'udijk
jinma'añ mnax migu'uk.

Yajk fiw mija'ytyijk wi'ix y'u'ung y'ina'k tnajts iw
tnajts kajpxy miidi oypy jyot jyinma'añ.
Ja'a du'umb aa iyuk mnakyijx, mija'ytyijk jyot
jyinma'añ.

Ja'y tni kajpxpety kyidung.

Ko ja'y tni ibety tni kajpxpety kyidung, di'ibi ni'i kopkatp ma ñax kyajpïn, jä'ä yo'oymyukti ma - tmiida'ti kyïmuñ jïin kyïmuñ tyijk yo'optyijk to'oxyijk, ats du'un t'ïimuk tkajpxmuktï pïn pyïjka'agandïp kïdung,ats du'un tni kopkatch jä'ä nax kajpn y'amay jyotmay.

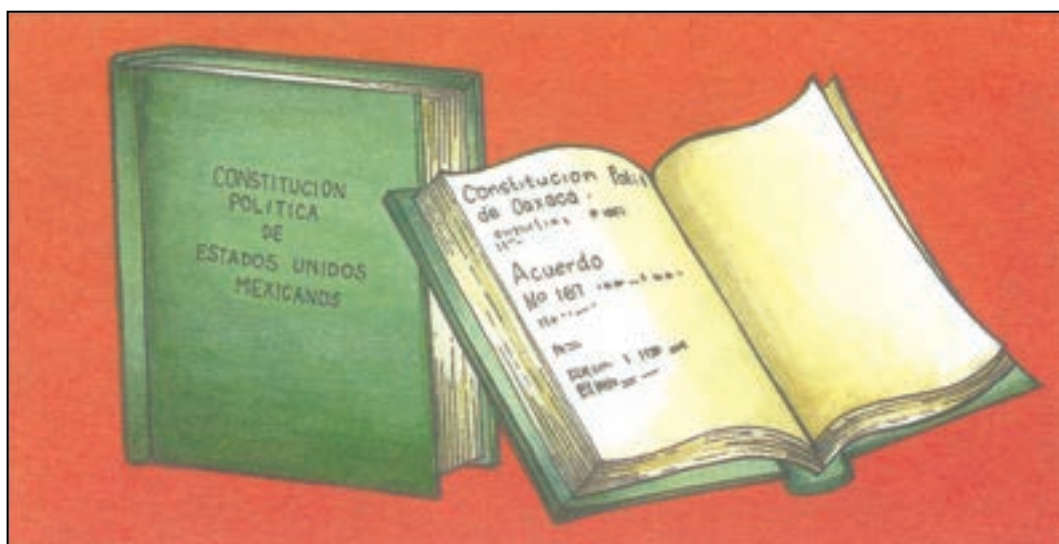
Kïdungtiyk jya'y twa'amuky, ko jä'ä kajpx mïcha'ak dyajk it'a'añ ats ko tpïkta'aga'añ kyïdungtiyk, tu'ki'iy ja'y tni ibety tni kajpxpety.

Ni kajpx ni mïcha'ak ya'adi ix, ats kïx jayï xyïi.

Ayuk ja'ytyiik mīidī ku'tujkta'kiñ.

Ma mij ku'tujkta'kiñ yajk mīidich, di'ibi jintsīindijk pyaa ixpy ko du'un tni inä'ämy ma nax kajpn. Ku'tujkta'kiñ may jintsīindijk dyajk pitsi'ndiik jä'ä ixpäjtīñ ats du'un ayuk ja'yich ñax kyajpnich tyu'u'yo'oytych oy tsuj. Nakyijx may jintsīin tjay tyandī, kyäj ni tu'uk kyä'ä yajk paduñ; yajk xīimo'odi:

Yajk tiw wi'ix y'iīy kyajpxy yī'i Art. 4° Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos jyä'ä, ats ja'a so yajk jinmīdoy aa iyuk.

Aptijkich y'aa y'iyuk.

Miidī mji'ik mīgu'uk yajk tīwīdī jā'ā mīja'ytyījk so jā'ā tmīgajpxfī y'ap tyeetyīch ats, it naxwiin, tun kopk, kong ināā. Kix ja'a wi'ix y'aa y' iyuk ko du'un ya'adī tmīgajpx.

Ko tmīgajpxy y'ap tyeety: _____

It naxwiin: _____

Tun kopk: _____

Kon ināā: _____

Tiyajtiñ nmīidajtiñdī.

Na nax kajpn ayuk ja'yīñ yajk mīidīch, ko tu'uk ja'a tu'uk amaxan ja'y kyidungtikja'añ, ats du'un t'a'yo'oy t'a'nax tu'uk ja'a tu'uk ayuk ja'y ñax kyajpn, ats t'amdoy pu'udījkñ yajk pu'ugajpxīch, ko du'un jintsīina'ta'añ imuk nax kajpn. Ko du'un t'a'yo'oy t'a'naxij nax kajpn, tuk jinwannī ko jyajfīch jintsīinī, ats du'un dyajka'añ pu'udījkīñ, ma ayuk ja'y ñax kyajpnin, dyaga'añ oypy tsujpī, ka'pxpy ixījkīñ, ats du'un u'ung ina'k ni imuk tī'a nījxidīch xpijkiñ mījpy mujtskp. Tja'fīch naky y'ī'īñ naky kyajpxīñ, ats mīidī amaxan kajpxīñ, du'un jā'ā amaxan tjin tīñ nax kajpn. Ney du'un tuk jinwannī ats dyajk tu'u'witsannī ñax tisip - kyajpn tsip, tmo'oja'añ pu'udījkñ ats ja'yīch tmīida'fīch kajpn, kajpn chooyībīch, ma yajk tsooyīdīch ko yuu pa'am kyixī'īkch jyīnoty tyīgoch. Du'un jā'ā amaxan ja'y mīidī agats ja'y xjinī'īndīndī ko yajk pījta'aga'andī jintsīin.

Ko du'un kya'a yajk jajch, kya'a yajk nijawij, ma ñi ku'u tujkta'kiñ ats ma ñi ijpgäjiñ ats du'un xjini'indindī ja'yich. Ma mij ku'u tujkiñ ni ijpgajt di'ibi tu'uk ja'a tu'uk jintsiin pyaadunmby ko yajk ku'u tukti, jöp t'a'ixij, ko tu'uk ja'a tu'uk nax kajpn tmiida'fich: ijpgjkñ; ma ya'yich y'u'ungich y'ina'kich ijpgjkfich tja'fich tnija'widich naky kyajpxn, ats ney du'un tja'fich wi'ix nax kajpn y'awinbety.

Tmiida'fich ney du'un tsooy, ma ja'yich yajk tsooyidich tu'uk ja'a tu'uk ko yuu pa'am tmiida'fich. T'a'ixij ma ku'u tujkta'kiñ ats du'un ni imuk nax kajpn tmiida'fich ñax kyamdijk ma jä'ä ja'yich tni'ipfich tkoyfich myok kyijk, imuk aay ujts di'ibich yajk tundip, ma kya'añ y'u'kin, miidi y'u'ung y'ina'k. Ko du'un inif amaxan ja'y jya'ti jintsiin, kyaj ni tu'uk tka'a paduñ, oy jä'ä tiyajjiñ jöp t'a a ixij, nago du'un nax kajpn tini'in.

Mij fijam

Mij mijts m'oy mtsujich mij mdijam,
ma mijp tun kopk xmidich i'xp yukm,
ayuk ja'y y'ixin tyuk mija'tyip,
ats tsuj it naxwiin dyajk kixi'ik. (majtsk ok)
Ijts nguy y'tiy mijts cham,
cham, y'ity xonda'aky miidi mijts,
ta'an du'un mijtsn mixity
janch oy janch tsuj xmidich mij mdijam. (majtsk ok)
Mij mijts m'oy mtsujich mij mdijam,...

Autor: Silvino Cortes Ortega.

Yajk yujti ya'adi itiy, ka'anak ok miidi mji'ik migu'uk,
ney kajpxti micha'akti ti du'un kuy y'tib, ats ti kajpxp
micha'akypy ya'adi mij fijam, m'ixya'tip ja'a it naxwiin,
ma du'un tya'an.

Kajpx mīcha'ak ti du'un yajk kuy y'īib y'īī "Mij tījam",
ney du'un yajt tiw mīja'ytyījk ma tya'añ ya'adi it naxwiin.

Mīi tu'uk tnmīcha'aky.

Mij mijts m'oy mtsujīch mīj
mdījam, ma mījp tun kopk
xmīidīch i'px yukm, ayuk
ja'y y'ixīn tyuk mīja'tyīp, ats
tsuj it naxwiin dyajk kīxī'īk.

Oy tsuj mdījam, ma mījp
tun kopk xmīidīch i'px
yukm, ayuk ja'y y'ixīn tyuk
mīja'tyīp, ats tsuj it naxwiin
dyajk kīxī'īk.

Mīi mājtsk tnmīcha'aky.

Ījts nguy īiy mijts cham,
cham y'ity xonda'aky
mīidī mijts, tā'an du'un
mijts m'ixīty, janch oy
janch tsuj xmīidīch mīj
mdījam.

Cham y'ity xonda'aky
mīidī mijts tā'an du'un
mijts m'ixīty janch oy
janch tsaj xmīidīch mīj
mdījam.

Ko yajk ja'ay b,d,g.

Ko aa iyuk yajk kix ya'ay nakyijx, ats du'un tyuñ ya'adi letri; b, d, g, du'un tyigajch wi'ixm ja'y tu'uk ja'a tu'uk ayuk t'iy tkajpx. Ya'adi letrich; b, d, g ja'a tyuñ ko tu'uk kajpx tkugixy ats du'un jiwiiin nijx m, n, du'un init yajk ja'ay ya'adich; b, d, g.

Ixty ya'adi aa iyuk ma du'un tyundi letrich; b, d, g, ko yajk kix ja'ay nakyijx.

Pijy
mbijy
nbijy

totk
mdotk
ndotk

ko'on
mgo'on
ngo' on

kaagy
mgaagy
ngaagy

Ats ja'a tu'uk pijk yajk ja'ay ko majtsk pya'ay vocal:

kidung
kamdung

jibom
Migu'uk

mido'op
migam

mdijk
ndu'uts

Ixta'a aa iyuk mnakyijx ma yajk ja'ayin; b, d, g, ats kix Ja'a ya mnakyijx, ix kow wi'ix yajk ya'ay ats ma du'un tyuñ ya'adi letrich.

b

d

g

Aay ujts xyīī

Tu'uk ja'a tu'uk it naxwiin yajk mīīdīch, ja'yīch txīīmo'odī aay ujts wi'ixīm x'ixīch, ats ney du'un wi'ixīm aa iyuk yajk mīīdīch du'un ojts jā'ā mīja'ytyījk dyajk xīībe'tī aay ujts mījp mujtskp, ats ney du'un mīīdī nī jīyujkīch di'ibī jam y' itp tsīnāytyp aayon, ujtsjotm, yugotm, pājyotm.

Ja'a ya'a mnakyījx wi'ix mja'y txīīmo'oy jā'ā aay ajts, mījp mujtsp, ney du'un wi'ix txīīmo'oy jā'ā jīyujkīch di'ibī jam ma nax kajpn.

Aay ujts xyīī:

jīyujk xyīī:

Ko yajk jinwo'on jiyujk.

Ma it naxwiin'in ka'anak pik y'ixa'fi jiyujk'ich, ney du'un ka'anak nax ni i'iw ni kajpx. Du'un jyigyajtiñ dyajk tu'u'yo'oyty tu'uk ja'a tu'uk.

Ya'adi mixyung tjin wo'on wi'ix ja'a tsajpkaa jyigyajtiñ dyajk tu'u'yo'oy. Du'un ni'in mixy y'iyi'iky miidi jyi'iky migu'uk

Ya'ad ni'in mixy tjin wo'on wi'ix ja'a tsajpna'a jyigyajtiñ dyajk nax jabom bom. Du'un u'ung ina'k y'iyi'ikfi kyiyajfi miidi jyi'iky migu'uk.

Ni kajpx ni micha'ak yaa nakyijx, wi'ix ni'in ana'kich tjin wo'ondi jiyujk tu'uk ja'a tu'uk.

Ayuk ja'y y'aa y'iyuk.

Ya'adī aa iyuk di'ibī yajk īī b yajk kajpx, jabom bom yī'ī du'un ojts aptījk dyajk naxkīda'aktī, ko du'un jyī'īk mīgu'uk tmī īīwa'andī tmī kajpxa'andī, tuk tmī mīcha'aga'andī y'amay jyotmay wi'ix jā'ā jyīgyajtīn dyajk naxtī jabom bom.

Du'un ojts jā'ā mīja'y tyījkīch y'aa y'iyukch dyajk tso'onda'aktī, di'ibī cham yajk īī b yajk kajpxp, aa yī'ī du'un yajk jinmīdo'op aw, di'ibī tuk ka'ayīndīp, tuk kajpxīndīp, ats di'ibī y'aan y'iyuk'andīndīp. İyuk; yajk jinmīdoy īī, ko n 'īī mīch nxondakmīch; yuk; ma jā'ā it naxwiinīn yajk xīmo'oy'yuk ma kong īnāā chīnāytyaknīn ney du'un ma jā'ā chīinīn, wītsuk. Ya'adī it naxwiin jintsī'īk ja'y dyajk y'ity. Ko ja'y jyīna'añ iyuk jā'ā du'un yajk jinmīdoy yukm y'ī'īn xyonda'kñ.

Ja'y; yajk jinmïdoy yo'oytyijk, to'oxtyijk, miip mujtskp. Ko du'un ja'y xtijindï ayuk ja'y y'aa y'ÿuk du'un tun ja'y tkajpx: yo'oy tyijk to'oxtyijk di'ib jin ïï b jin xonbi kong inää, it naxwi'in, di'ibi miï di nigajpxy ni miicha'aky yajk tsinây yajk jigajtip.

Pach du'un nduk aa kajpximïch y'u'ungïndï y'ina'kïndï jä'ä ap y'aa y'iyuk, najts ïï miç najts kajpximïch ats kyäj du'un tuk tsichundïch y'a'ndï y'iyuk'ïndï.

Ya'adi aa iyuk ap teety ojts xtuk miïda'anïndï, dyajk tso'onda'kfi ko ojts miï di kajpx miicha'akti kong inää it naxwiin.

Chamïndï iits ayuk ja'y nïmayïndï nax kajpn nmïï da'fïndï di'ibi tu'uky yajk miïda'tip aa iyuk, ney du'un tsinay jyïgyajtiñ yajk tukmuky.

Ni īw ni kajpx yī'i aa iyuk.

Kajpx mīcha'ak mīi dī mji'ik mīgu'uk, wi'ix xjin mīi doy yī'i mnaky di'ibī xyīi j a'atypy "ayuk ja'y y'aa y'iyuk", ney du'un maxka'a jinmīi doyīn yajk fīw di'ibī myajk ixpijpk, ats du'un tuk jin mīidowīch wi'ix jā'ä mnaky y'īiy kyajpx, di'ibī ni kajpxypy ni mīcha'akypy.

¿Pīn ojts m'aa m'iyuk ok wa'añ tkajpxy?

¿Wi'ix ojts mīja'ytyījk dyajk tso'onda'aky yī'i aa iyuk?

¿Pīnach kyajpxypy m'aa m'iyuk?

¿Pīnach myīgajpxypy kong inää?

¿Ko ayuk ngajpxīndī ti du'un yajk jin mīi do'op?

¿Na'a iit sīndī di'ibī ngajpxīndīp ayuk?

Kajpx mīcha'aky mīi dī mīgu'uk ats mīi dī mīja'ytyījk, wi'ix x'ixfī m'aa m'iyuk. Ja'a ya mnakyijxy so mīja'ytyījk fku jīnanīdī yī'i aa iyuk di'ibī yajk kajpxy yajk mīcha'akp.

Yi'i aa iyuk yajk kajpxy

Ko kajpxmich micha'akmich n'aa n'iyuk, ats miidi nji'ikyindi nmigu'uk'indi, may pyiky may nax yajk iiy yajk kajpx ja'a aa iyuk, yajk xiimo'oy ka'anak nax ojts tyijajtyich.

- Iimuk kajpxmuk wi'ix m'aa m'iyuk x'tiy xkajpx ko mi di micha'aky mji'ik migu'uk, mi kunax mi ku kajpn.
- Wi'ix xii mo'oy mji'ik migu'uk.
- So mi di mgajpx micha'aky mji'ik migu'uk, ko kyaj ti xii nigajpxy.

Ja'y xyii

Ya'adi aa iyuk ko du'un yajk kajpxa'an ja'y xyii, ney du'un yajk kajpx ya'adi aa iyuk.

ijts, iitsindi
mijts, mij, mitsich.
Yi'i, yi'ich.

Ix wi'ix xtuñ ya'adi aa iyuk, ko du'un kyaj yajk xii nigajpx di'ibi du'un yajk nimicha'kp. Ats yajk kajpx yi'i aa iyuk ma tyigoya'ty, yajk tun ta'adi aa iyuk dyajk ja'ay.

- Lis kyaay y'u'ky.
- Xiwa'an mi di Nes y'ixpikti
- Nax kajpn t'ii muky
tkajpxmuk amay jotmay
- Ijts miidi n'u'ung
kimunduñ.

Yi'i kyaay y'u'ky.

Ka yajk kajpxy wa'aky aa iyuk
AYUK JA'Y Y'AA Y'İYUK PYOJİDİCH
AMAY JOTMAY NAXJOTM KAJPNOTM.

Ya'adi jimiifti, ti kidung tni
 jinma'añaty ats jä'ä kawe chow
 tpadich du'un ja'yich tooktich
 dyajtich jä'ä kawe, ats du'un inıt
 tjuytych tkipe'tich ti jajch jyiinoty
 tyigojty figoyajtip.

ni ix'i'fiyi miidi yuu pa'am

kaay u'uk

- kaay u'uk ka'px, ats xjajfich ma ixpijkiñ tyu'u'yo'oy.
- mgi'i'ııı puj, ko mbitsimda'aty, ats ko mgaaya'anich.
- puj mdiıts ko mgaaytya'ach. Ats oy miik mdiıts y'ıııfich.

Kyiyajfiñ jinma'añ.

Ya'adi po'o y'it'añ tyuñ'a'añi jä'ä xii, ats du'un iji'ıky kyigaty tyu'u'yo'oya'añ, mina'andi, ka'anak kajpn ats du'un xyiidunna'andi miıjts mutsk.

Ya'adi jimiifti ni i'px majk mokx u'ung ina'k ti myayidi jä'ä primaria, ney may u'ung ina'k dyajk kixti secundaria, ya kajpnotm.

Yajk awaniıı

- İxiy ojts tu'uk tsajpkaa tyigoy, du'un miya'fiñ mi mindij ma tyijkiñ Chep.

Cham ti tu'ukts tyigoy naky, tun miyajfiñ, moytyıts.

Kas Pérez.

Tun miyajfiñ, jak kimuñdu'ungoyti, ats tsoy ni'i wits ty'u'u witsich jä'ä tung, ats ney du'un tsojk kyojich jiin tijk.

Kidung du'un jinamb

Ko jīgaytiñ tyu'u'yo'oy.

Ma ayuk ñax kyajpn, oy tsuj dyajk
tu'u'yo'oy jyigyajtiñ, ko tjin tsi'ik
tu'uk ja'a tu'uk ja'y, it naxwiin, kon
inää.

Tjin tsi'ik di'ibī yajk kaay yajk u'kp.
Du'un jabom bom xyī pyo'o dyajk
yo'oy.

Ayuk ja'y dyajk
tuñ nax kamdijk
tni'ip tkojy myok
xyijk.

U'UNG İNA'K JYİNMA' AÑ.

it naxwiin

Oy tsuj kyoy.

María Bautista Pérez

Jabom bom nax fik, ma
nax kajpn miidi nji'ik
migu'uk.
Jä'ä ko oy tsuj it naxwiin
y'ity.

ADİW:

İibits yaxpich, ko ja'y
myuk'añ kyäjich nja'yich

ıuqbawı

Wi'ix yajk kajpx wa'akx aa iyuk.

Ko du'un yajk kajpx wa'akxa'añ aa iyuk, ats yajk pijkta'aky tu'uk mij naky ma yajk kix ja'ayin ti du'un inach yajk kajpx wa'a kxamb, ats ja'yich tni jawidich ti yajk awa'anip. Ko yajk kajpx wa'akxa'añ aa iyuk, ats du'un yajk pijkta'aky.

- Ti du'un amayajt'ip jotmaya'tip.
- Wi'ix ja'a yuu pa'am pyaaty.
- Wi'ix jigyajtiñ tyu'u'yo'oy.
- Kiyajt'ini jinma'añ.
- U'ung ina'k jyinma'añ.
- Yajk awani' amay jotmay.

Ja'a tu'ukpiky wi'ix yajk kajpx wa'akxty aa iyuk, di'ibi mijts mni tyuk michojkp. Ats tuk miidow migu'uk ney du'un ja'apyity tu'uk aa iyuk.

Micho'jiñ jinma'añ.

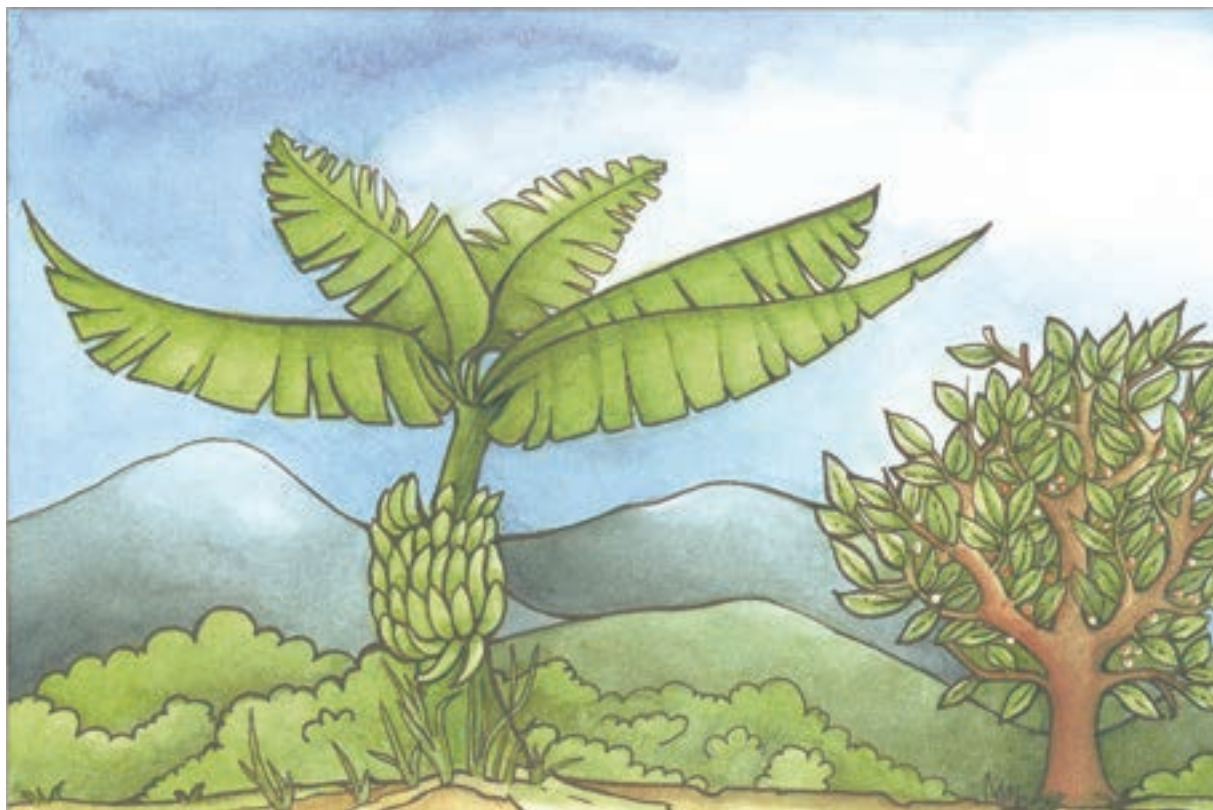
Mija'ytyijk ojts dyajk tsonda'akti micho'jiñ jinma'añ, ka'anak nax yajk iiy yajk kajpx, wi'ixm tu'uk ja'a tu'uk ja'y y'aa y'iyuk, Itsindi ayuk ney du'un ojts mija'ytyijk dyajk tandi wi'ix yajk kajpxich ja'a micho'jiñ.

Ni'i iiw ni'i kajpx ya'adi micho'jiñ jinma'añ:

Amaxan micho' jiñ	Ayuk micho'jiñ	Ayuk yajk iiy yajk kajpx.
10	/	majk
11	∠	majk tu'uk
12	∠	majk majtsk
13	∠	majk figiig
14	∠	majk majkts
15	∠	majk mokx
16	∠	majk mokx tu'uk
17	∠	majk mokx
18	∠	majtsk
19	∠	majk mokx figiig
20	>	majk mokx taxk
30	∨	i'px
40	⊗	i'px majk
50	∠	wixtyukxy
60	<	wixtyukxy myajk
70	≡	figiig g'i'px
80	+	figiig g'i'px majk
90	∪	majkta'apx
100	∴	majkta'apx majk tu'uk migo'opx

Di'ibī ja'y kyaapy y'u'kypy.

Ayuk ja'y y'it naxwiinīch ka'anak nax, ka'anak pīky du'un y'ixīch, wi'ixim jā'ä tu'uk ja'a tu'uk nax kajpn tmīdīch jā'ä y'it ñaxwiin.

May nax kajpn, di'ibīch oyajty ñax kyamdyijk ma tni'iptī tkojfi cha'am kyawe, di'ibī du'un myeeñajfi, ko chow tpaaty, dyajk tundij y'it ñaxwiin ko y'oyīch.

Ko nīi tuu myiñ kyīda'aky, ats ni imuk ja'yīch mīdī y'u'ung y'ina'k ñax kyamdij k dyajk wa'ach, ats tni'iba'añ tkoja'añ myok xyijk, ñiyy kyo'on, cha'am kyajwe. Jyodigoyty jabom bom ko nīi tuu myiñ.

Ayuk ja'yīch naxmīduundīp kajpnmīduundīp mīi dī y'u'ung y'inak, tni'iptī tkojfi, di'ibī kyaytyip y'u'kfi jabom bom ats ko xīi po'o yo'oyīch. Ko du'un xīi po'o ñax, ats du'un inīit tpijkmuktī tyimij cha'am, myok xyijk, ñiyy kyo'on, tmīnijxtī mayoty ma tookfi dyajkti.

Ney du'un ja'y'ich tni'ipti tkojti tii mij ch'am, aay ujts di'ibich yajk ji'kxp ats di'ibich meeñgyojp ko yajk tooky mayoty, ats du'un ja'y tmeenja'ty.

Ma ayuk ja'y y'it ñaxwiin yajk midajty ney du'un mijajchpy aay kyepy, tä'an yi'i; tsi'in kyepy, aj kyepy, ats mijpy kyääkpy kyepy, ja'y tmeenjaty ko du'un tsety ats dyajk oy dyajk kojy pu'uy. Tuk midooky jyii ky migu'uk du'un myeeñ xyii di'in tpaty, ko tmidich mijajchpy aay kyepy.

Ayuk ja'y y'it ñaxwiin may pyiky jä'a tmii dich, wi'ix - jyigyajtiñ dyajk naxich mii di jyii ky migu'uk ats ney du'un agujk jotkujk chiinidich tu'uk ja'a tu'uk, ko tyundity jyodigoyich ma ñax kyamdijkn.

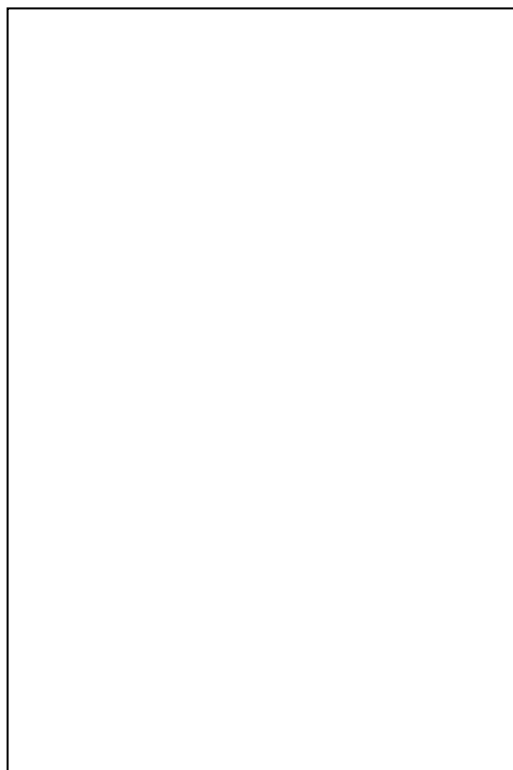
Cham ja'y tam myeeñ xyiidi'in, ko tni'ipy tkojy cha'am kyawe, wyaxk, myok xyijk, ñiiy kyo'on. Ats ka'anak nax aay ujts di'ibich yajk ji'kxp.

Kajpx yuj yi'i aa iyuk.

Kajpx mi'cha'ak mi'i di mj i ky mi'gu'uk, tijajch mnaxjotm — mgamdijkjotm mja'y ni'ip kyojpy, ats di'ibich myeeñja'typy ko took dyajky.

- Yajk tiw mdaag mdeety tijajch myeenja'typy, ats du'un tjuy tkibe'ty wit na'am.
- Wi'ix mdeety y'ixity ja'a ñax kyamdijk yajk tiw, ats tijajch ni'ipy kyojpy.
- Ti po'oyo'ty mja'y tni'ipy tkojy tsa'am kawe, mok xijk, niy ats aay ujts di'ibich jy'ixpy.

Koy ats ni kajpx ni mi'cha'ak wi'ix mja'y dyajk najxy jyigyajtiñ, di'ibi kyaapy y'u'kyip. Di'ibi ni'ipy kyojpy, ats ja'a kya'an y'u'kiñ tpaty.

Ko tijajch yajk ni ixij.

Ney du'un yajk nigajpx tijajch ko yajk pijkta'aky iixiñ, ti du'un inaty yajk nigajpxamby. Kyäj kiwani chojky nja'ymich aa iyuk, ney yajk jinmii do'p du'un micha'aky ti du'un inaty tijjpy.

Ix ya'adi nigajpx wi'ix yajk ni ixij:

ya'adi tnigajpx ats kyäj pñ jyu'kich, kyäj y'oyich ko nju'kmich jä'ä ko aa jotm dyajk pa'amdik.

ya'adi tni gajpxy ats kyäj pñ ja'y, u'ung ina'k ñaxyty, ko o'kiñ tyuk min tyuk ja'adich.

Ya'adi tnigajpx kojäm tya'añ Nabojkmii di kajpn. Yi'i ni'i tu'u yajk pa yo'oyip

Ja'a tu'uk wi'ix tijajch yajk nigajpx.

S

Jïdu'un xïi yajk tuñ

C1

Margarita M. Cortés Márquez

CT

Cham jä'ä ïi ts nxïi ñaknaxy,
yam ïi ts ngajpnin ma tsujin,

C2

ma ïits ntsïi nij yam,
ma ïits ñajk nax jigajtiñ naxwiiñ.

C1

Ya ñijk jinduuy yaj kajp kïjx,

C2

ma ïits jigajtiñ ñajk yo'oy,

S

ma ïits nxïi ñajk ñaxin,

C1

ma ïi ts njïgyajty cham.

CT

Du'un ïits njïgyajty ya naxwiiñ,

C2

ma ïits ndeety ndaag xyajk kye'xy,

C1

ma ïits ngam ndu'u ñajk oyij,

CT

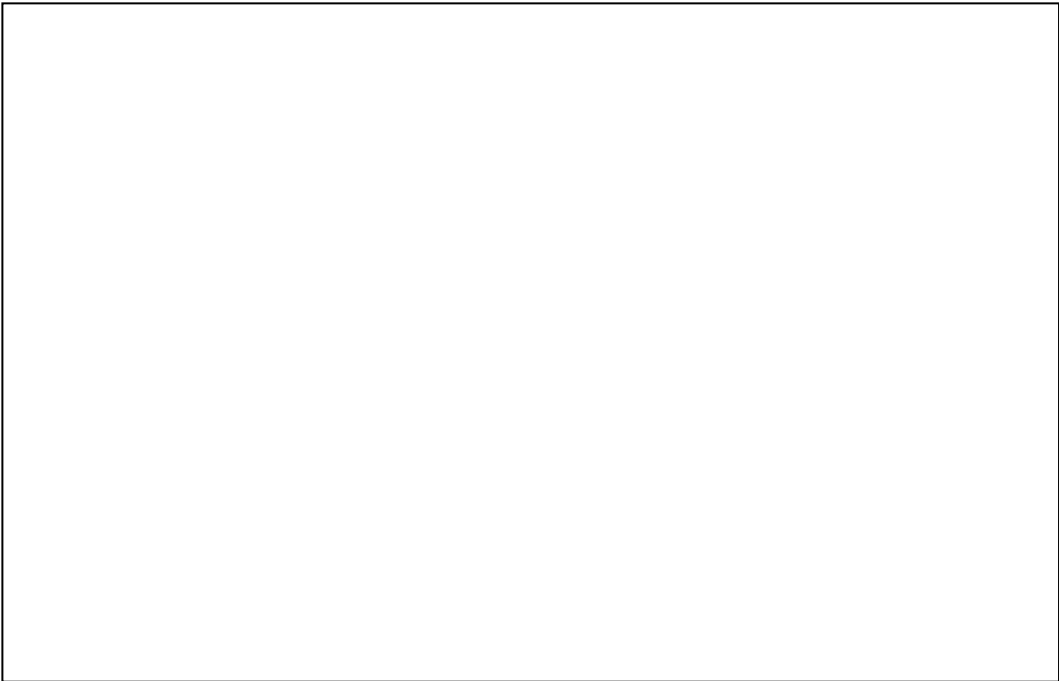
ma ïi ts nxi'iky ngajpx.

Margarita M. Cortés Márquez

- Yajk yujti ya'adi ïiy kajpx, ni yajk wa'akxijti ka'anak pik: C1, C2, S, CT.
- Yajk tiw di'ibi myajk ixpijkip, ti du'un tu'uk ja'a tu'uk yajk xïimoopy.
- kajpx yuj miidi mjïiky mïgu'uk ya'adi miicha'aky.

Miidi mjïik mïgu'uk yajk yuj yi'i kajpx miicha'aky,
ats du'un xyajk pitsimich ko xiidundich m'escueli,
ok ko lunis xii tpaaty.

**Ja'a ya'di du'umby iiy kajpx, yajk ni tiw miidi
migu'uktijk wi'ix mija'ytyijk tmigajpxy tsu poj. Koy ti
du'un mgajpxpy micha'akypy.**

Ma mnax mgajpnin jām tijajch kyoyich di'ibich ñi ijxp
ats tnigajpx tijajch, ja'a mnakijx wi'ix tijajch nigajpxmich
ats ja'y tjin miidowich ti du'un yajk tijpi.

Ix ya'adi ixjpe'tiñ ko tijajch yajk awani:

Ya'adi tnigajpxy ats
du'un yajk kojich aay
kye'py, di'ibi yajk ijxpyij
ximij niñ tuu.
Du'un ya'adi ixxiñ tnigajpx
ko ni'in mixy tñi ju'u tamij.

Ja'a ya mnakyijx tu'uk ixxiñ di'ibi myo'p jinma'añ
jä'a ja'y ats tnigajpxity oypyñ ni'i tu'u.

A large empty rectangular box with a black border, intended for drawing or writing.

Wi'ix ijxich aay ujts

Ma mnax mgajpn ka'anak nax y'ijxich jä'ä aay ujts, ats ney du'un tu'uk ja'a tu'uk aay ujts ja'y dyajk tungpaach, twa'añ ja'y tsooy, ney du'un tuk kaay tuk u'ky.

Ja'a xyii tu'uk ja'a tu'uk aay ujts.

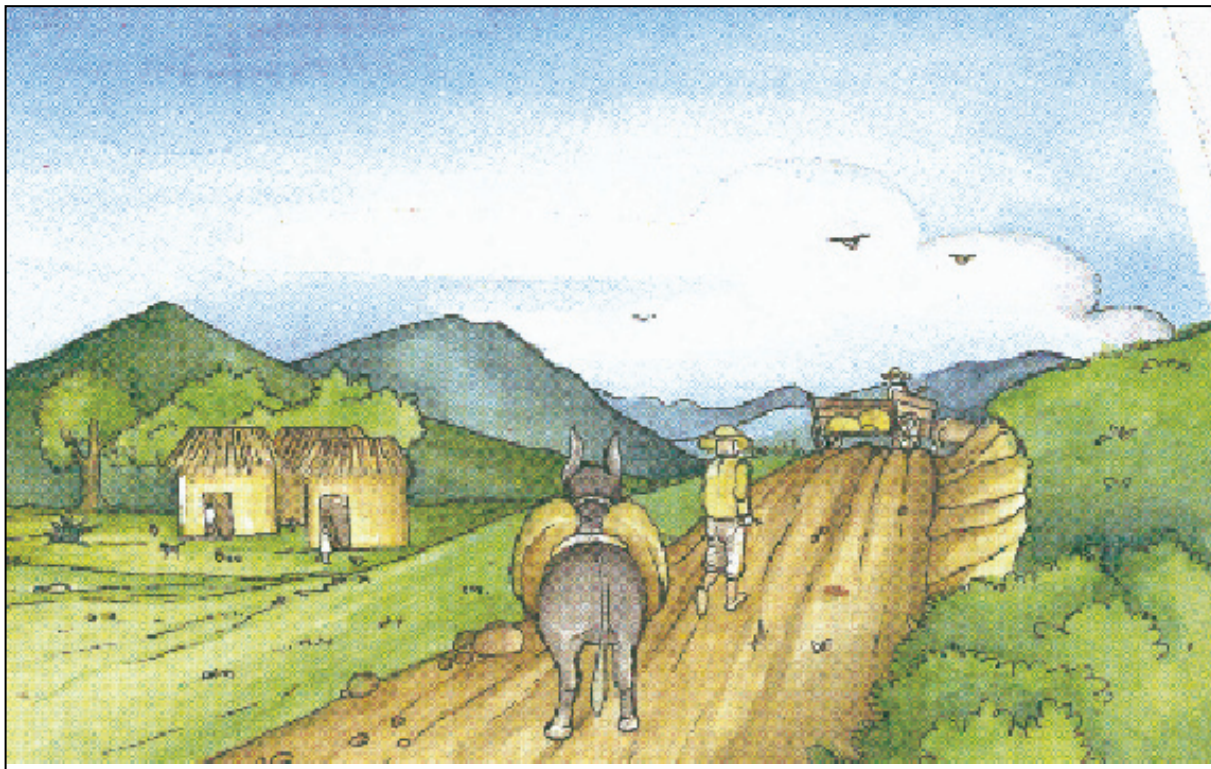

Aay ujts di'ibi tsooy wa'añ:

Aay ujts di'ibi yajk tuk kaapy:

Aay kyepy di'ibi pijya'tip:

ayuk ja'y kyajpn

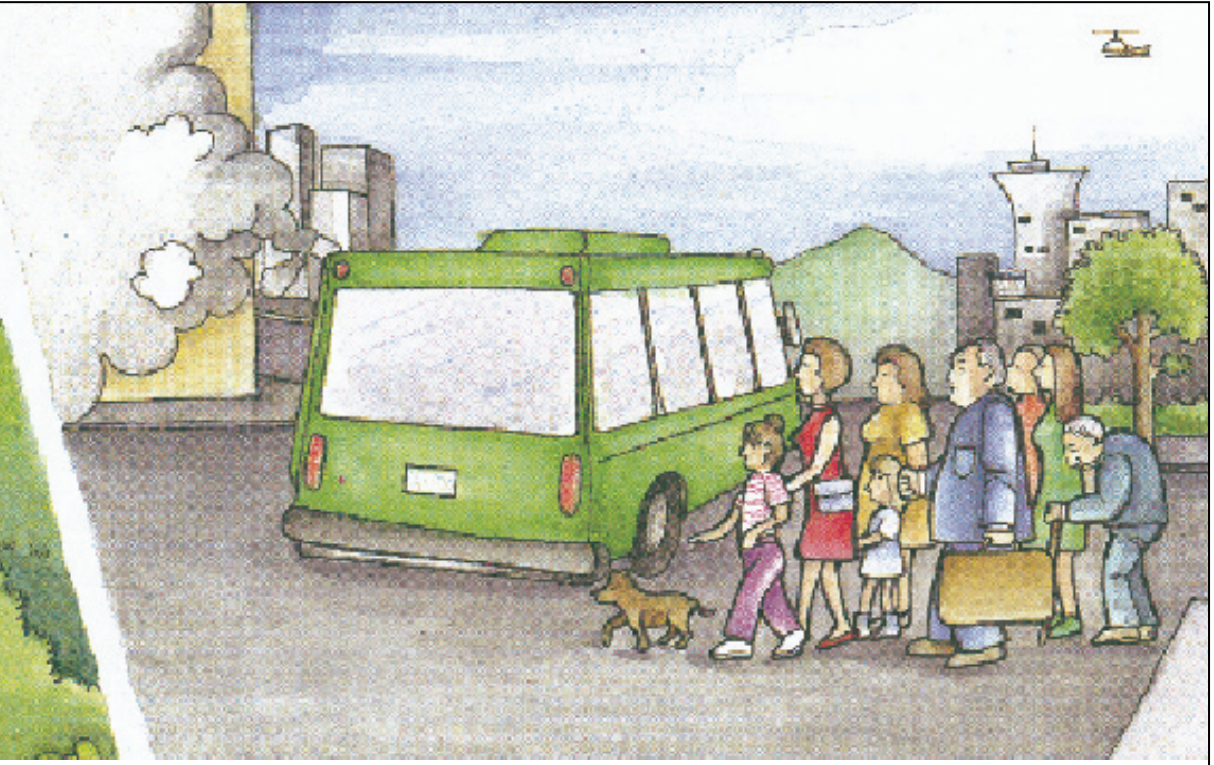
Ayuk ja'y kyajpnotm'ich, ko ñijxti wing kajpnotm, te'ky am du'un tni yo'oyidí, ko já'ä jyíik migu'uk, myí ayuk ja'y tmít kajpxa'an tmít m'icha'aga'añ. T'yo'oy tnax ap tuu di'ibí ojts m'ija'ytyíjk dyajk oy dyajk kojy.

Ko t'pabíky jemchpy xyu'um, dyajk tuñ já'ä jyíyujk jyíburri, di'ibí tyuk pabíjkyípy tyuk patsí'ipy, du'un t'yo'oy tñíjx já'ä y'apteety ñí'í tu'u.

Ney du'un ayuk ja'y chí'inidí m'iidí chik, tyutk, y'uk jyíyujk, ñi myayidí m'iidí mgu nax mgu kajpn, ñi tyuk pu'udíjki'tí amay jotmay, tuk mukfí tyung'ich.

Ayuk ja'y jigyajtiñ dyajk naxtí, ko tyundí jabom bom nax kamdíjk, tni'ipfí tkojti mok, xíjk, niy ats kyawe m'iidí y'u'ung y'ina'k, dyajk tundí nax kamdíjk ats já'ä kyä'yíñ y'u'kiñ tpíkt'ich t'paa'f'ich.

Miġpī nax kajpn.

Ma miġpī nax kajpn jā'ā ja'y y'aa y'iyuk tmīdīch amaxan nī īiw nī kajpxiytī. May pujxīn ma du'un naxtī tyīktī, txīmo'odī karri, ma may ja'y tyīkī ko du'un nījxy juuypy kībejtp.

Ney du'un jān miġ kajpnotm kya'ay aviōn, di'ibī pojotm najx yījkīp. Tīgajch jā'ā ja'y jīgajtīn dyajk naaxy jān miġ kajpnotm, ney du'un ka'anak pīky ja'y tyuñ, kyāj nax kamdījk tni'ipy tkojy.

Jā'ā u'ung īna'k kyāj tu'ujoch' nāaxtī tyī'kīdī, jā'ā ko kuchī'īk, ko karri yajk tsa'atyīch.

Tīgajch jā'ā jīgajtīn tyu'uyo'oy jān ma miġ kajpnīn, kyāj jyīdu'unīch tā'ān ya ma naxīndī ngajpnīndī.

Kajpx yuj ya'adī aa iyuk.

Kajpx mīcha'ak mīidī mjīiky mīgu'uk wi'ix y'ixīch jā'ä ayuk ja'y ñax kyajpn, ats wi'ix y'ixīch jā'ä mījkajpn. So ja'y dyajk nax jyigyajtiñ tu'uk ja'a tu'uk. Ku tītsow ya'adī aa iyuk.

¿Ma ayuk ja'y ñax kajpnñin wi'ix ja'y dyajk nax jyigyajtiñ?

¿Wi'ix u'ung ina'k jyigyajtiñ dyajk naxti ma ayuk ja'y ñax kyajpnñin?

¿Wi'ix ja'y txīmo'oy mij kajpn amaxan?

¿Na'ak xyī xnija'a'yij yī'i mij kajpn?

Ja'a wi'ix y'ixīch ja'y jyigyajtiñ dyajk naaxy ma ayuk ja'y kyajpnñin.

Ja' wi'ix y'ixīch ja'y jyigyajtiñ dyajk naaxy ma mij kajpnñin.

Aa iyuk amaxambī.

Ko aa iyuk yajk kajpx may yajk tuk mīgajpx amaxambī y'aa y'iyuk, tyāj yajk kajpxy tā'an du'un ojts mīja'ytyījk dyajk tso'onda'aktī jā'ä y'aa y'iyuk. May kyāj yajk xīnījaw pījktā'aky agaats ja'y jyä'ä, pach du'un neu du'un yajk xīmo'oy tā'an amaxan ayuk txīch.

Ix wi'ix jā'ä aa iyuk kajpn di'ibī amaxan yajk xīmo'opyy.

Amaxan txīch	Ayuk yajk xīmo'oy	Du'un ĩnit yajk xīmo'oy
Ciudad	Ciuda'a	Mīj kajpn
Oaxaca	Oaxa'kī	Wajkwīnm
México	Méjiko	Nīwīnm
Matemática (libro)	Matemático	Mīcho'pājn
Lápiz	Lápis	Tukja'yñ
Mesa	Mesī	kaypyājn jaypyājn
Silla	Siyī	īñäpyājn
banca	bangī	īñäpyājn
Machete	Mīchetī	tuk kamdīj
Metro	Metri	yung. kijpxñ

Yajk ni tīwīj may pyīky du'unb aa iyuk, ats kīx ja'a mnakyīx, wi'ix mbaa'fī xīmo'oy iyuk di'ibī xyībījktā'aky amaxan.

Tu'uk aa mäjtsk aa yajk kajpxy aa iyuk.

Ko yajk ni kajpxy tu'uk naky, ats ĩnit yajk kajpxy naxa'añ tu'uk aa mäjtsk aa. Jiwyin cho'okyĭ ats ka'anak ok yajk ni kajpxĭch jä'ä naky di'ibĭ du'un ĩnach ñĭgajpxypy amay jotmay ko du'un ĩnit fĭ yajk kajpxyta'ay, ats ĩnach fĭ yajk jinmĭĭdoy, ats du'un ĩnit yajk kajpxnax tu'uk aa mäjtsk aa di'ibĭĭnach mĭj jotmaya'tĭp, ats di'ibĭĭnach ni'i kajpxypy ni mĭcha'akypy.

Ix wi'ix yajk tuñ ko tu'uk aa mäjtsk aa yajk kajpxy nax aa iyuk, ko yajk kajpxta'ay tu'uk naky. Ya'adĭ nĭ'ĭ tu'u pa ix.

- Kajpx ĩmiñĭj mnaky.
- Yajk fĭw di'ibĭ kyäj aa iyuk xjinmĭĭdoy.
- Kajpx ĩchä'äky yĭĭ mnaky, ats du'un xjinmĭĭdowĭch.
- Ja'a yĭ'ĭ aa iyuk di'ibĭ kgaj xjinmĭĭdoy.
- Kajpx mĭcha'ak mĭĭdĭ mjĭĭk mĭgu'uk, ti ñi mĭcha'akypy yĭ'ĭ mnaky.

Kajpx mĭcha'ak yĭ'ĭ mnaky di'ibĭ xyĭĭ a'typy "Ayuk ja'y kyajpn", ats ja'a ya mnakyĭjx tu'uk aa mäjtsk aa wi'ix ĩx jinmĭĭdoy.

Yajk kajpxnaxy amay jotmay.

Ko yajk ja'ay tu'uk amay jotmay, wa'añ ats du'un ja'y tnijawich wi'ix amay jotmay tyu'u'yo'oy, ats ney du'un tmimon tmidu'kich so amby ñi'iwitsch tu'uwitsch. Ko du'un yajk ja'ay jä'ä amay jotmay cho'okyij yajk nijawich: ti du'un, pïn du'un, wi'ix du'un, (so du'un), ma du'un ats jina'a du'un.

Ix ya'adi tu'uk amay jotmay.

Ya'adi jimijti kyaj ja'y myok ti ity, jä'ä ko kimeky nii tuu ti myin, ko du'un jä'ä nii tuk ti myin mik'amby init ojts jya'aty, pach du'un jä'ä kam tu'u jindigoy.

Kajpx ya'adi amay jotmay ats ku itsowi, ya'adi aa iyuk.

¿Ti du'un jyindigoy?

¿Pïn du'un jyä'ä jyindigoy?

¿Wi'ix du'un ojts jyajty?

¿Ma du'un ojts jyajty?

¿Jina'a du'un jyajty?

Tix ix wi'ix yajk ja'ay amay jotmay. Ja'a tu'uk amay jotmay di'ibi mnaxjotm mgajpnotm mik amayjtip jotmayajtip, ats tuk iwani mja'y.

Radiojoch aa iyuk ñaaxy.

Tix amdoojity wi'ix ñaaxy aa iyuk radiojoch. Koxyip m'amdooyij radio ñi jints'i'in ats xyajk kojity tu'uk aa iyuk di'ibi jap tu'u'yo'oyip ats ñaaxyich radiojoch. ¿Wi'ix du'un tyunich, ats ti jotmay myajk naxyip?

Ni majktaxkach imuk kajpxmukt'i miidi mjiiik migu'uk yi'i aa iyuk ats xyajk kojity, wi'ix ñaaxyich aa iyuk radiojoch.

¿Ti xonda'akñ pijkta'aktip?
¿Ti amay jotmay mgajpxtip,
ats ja'y t'amdooji'tich?
¿Ti jotmay ja'y y'amdooji'tamby?
¿Na'ak tiempixyip ñaaxy yi'i aa iyuk?
¿Wi'ixyip m'aa m'iyuk xyajk ñaaxy?

Ja'a tu'uk, wi'ixyip ñaaxy m'aa m'iyuk radiojoch, kajpx miicha'ak miidi mjiiik migu'uk di'ibi amay jotmay, ats ja'a ya mnakyijx ja'a aa iyuk radiojoch.

Yajk fiw mja'y di'ibi aa iyuk cho'okypy ats ñaaxyich radiojoch, ats di'ibi amay jotmay y'amdooji'tandip, wi'ix aa iyuk tsokfi yajk kajpxch. Yajk fiw mja'y:

- 1.= ¿Di'ibi jotmay cho'oktip ñaaxich radiojoch?
- 2.= ¿Ti ko t'amdooji'ti yi'i aa iyuk?
- 3.= ¿Y'amdooji'tip oy tsuj aa iyuk?
- 4.= ¿Wi'ix tmiidowfi yi'i aa iyuk?
- 5.= ¿Di'ibi jach aa iyuk oy tsuj myidoodip?

- Ja'a tu'uk ni'i tu'u wi'ix yajk ichunich, ko fi ñajk ni fiwjanmich, ok ko fi yajk ni jawiya'añ aa iyuk, amay jotmay.
- Ixta'a pin nix x'ix, tyijkjindum, ats jä'ä aa iyuk xyajk tiy.
- Yajk fiw mija'ytyijk, m'apteety, m'oktaag, mjiik migu'uk, oy pyinich ja'y di'ibi ñija'ap amay jotmay.
- Iimuk kajpxmuk miidi migu'ukfijk, wi'ix ja'y tku itso'wij aa iyuk di'ibi ojts xyajk tiwfi.

colofón

